

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İbrahim Halil CANPOLAT

**HALFETİ VE YAKIN ÇEVRESİNDE KULLANILAN TIBBİ VE
AROMATİK BİTKİLERİN ARAŞTIRILMASI**

BİYOLOJİ ANABİLİM DALI

ADANA-2023

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**HALFETİ VE YAKIN ÇEVRESİNDE KULLANILAN TIBBİ VE
AROMATİK BİTKİLERİN ARAŞTIRILMASI**

İbrahim Halil CANPOLAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİYOLOJİ ANABİLİM DALI

Bu Tez 27/02/2023 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oybirliği/Oyçokluğu ile Kabul Edilmiştir.

.....
Prof.Dr. Halil ÇAKAN
DANIŞMAN

.....
Prof.Dr. Hakan ÖZKAN
ÜYE

.....
Prof. Dr.. Latif KURT
ÜYE

Bu Tez Enstitümüz Biyoloji Anabilim Dalında hazırlanmıştır.

Kod No:

Prof. Dr. Sadık DİNÇER
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HALFETİ VE YAKIN ÇEVRESİNDE KULLANILAN TIBBİ VE AROMATİK BİTKİLERİN ARAŞTIRILMASI

İbrahim Halil CANPOLAT

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BİYOLOJİ ANABİLİM DALI

Danışman : Prof. Dr. Halil ÇAKAN
Yıl: 2023, Sayfa: 164
Jüri : Prof. Dr. Halil ÇAKAN
: Prof. Dr. Hakan ÖZKAN
: Prof. Dr. Latif KURT

Bu çalışmayla Şanlıurfa'nın Halfeti ilçesi ve çevresindeki köylerde yetişen tıbbi ve aromatik bitkiler ile, insan sağlığı açısından ve ekonomik olarak değerli, bilinen veya bilinmeyen, halk tarafından kullanılan bitkiler tesbit edilmiştir.

Çalışmamızda Şanlıurfa iline bağlı Halfeti İlçesi ve ilçeye bağlı köyler olmak üzere toplam 40 yerleşim bölgesinde yerel halk ile gönüllülük usulüne göre yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Ankete %34 kadın ve %67 erkek olmak üzere toplam 101 kişi katılmıştır. Ankete katılanlara yörelerinde bulunan tıbbi aromatik bitki türlerini ve hangi amaçla kullanıldığını konusunda sorular sorulmuştur.

Yapılan çalışmalarda 39 familyaya ait toplam 75 tür tespit edilmiştir. Bu bitkilerin çalışmamızın yöre halkının hangi amaçla kullanıldığını, bitkinin kısımları, kullanım şekli (doğrudan, tek veya karışım) ve sıklığının araştırılması yapılmıştır. Hem gıda hem de tıbbi amaçlı kullanılan bitkiler:40 tür (*A. sativum*, *P. vera*, *R. coriaria* vb.) Tıbbi ve yem amaçlı kullanılan bitkiler:11 tür(*S. cerinthifolia*, *E. orientalis* vb.) Sadece tıbbi amaçlı kullanılan bitkiler: 30 tür(*A. arabica*, *A. hyalina* vb.) Süs veya nazarlık olarak kullanılan bitkiler: 10 tür (*O. Basilicum*, *R. Officinalis*, *P. harmala* vb.), insan sağlığında doğrudan kullanımı olmayan bitkiler: 2 tür (*S. Halepense* vb.), en sık kullanılan bitki: *T. polium* olup 26 ankette, *C. insulare* 11 ankette, *T. terrestris* ise 10 ankette kullanımı tesbit edilmiştir. Ticari amaçlı tarımı yapılan bitkiler ise *P. vera*, *A. sativum*, *R. Coriaria*, *V. vinifera*, *O. europaea* vb. türlerdir. Bölgede Yetiştirmeyip Kullanılan tıbbi amaçlı kullanılan tek tür ise: *C. limon* dur. Familyaların bulunma oranına göre en sık rastlanan *Lamiaceae* familyası olup %16 oranında 12 tür ile temsil edilmektedir. Hastalık çeşidine göre iç hastalıklarda: *A. Sativum* vb, KBB ve Solunum hastalıklarında: *S. Libanotica* vb. Bazı bitkilerin ise Halfeti yöresine özgü kullanımları olduğu (*P. Vera*, *S. Colorata*, *A. Striata* vb.) tesbit edilmiştir

Anahtar Kelimeler: Flora, Etnobotanik, Tıbbi, Aromatik, Şanlıurfa, Halfeti

ABSTRACT

MSc THESIS

INVESTIGATION OF MEDICINAL AND AROMATIC PLANTS USED IN HALLET AND ITS CLOSE ENVIRONMENT

İbrahim Halil CANPOLAT

DEPARTMENT OF BIOLOGY
INSTITUTE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES
UNIVERSITY OF ÇUKUROVA

Supervisor : Prof. Dr. Halil ÇAKAN
Year:2023, Pages:164

Jury : Prof. Dr. Halil ÇAKAN
: Prof. Dr. Hakan ÖZKAN
: Prof. Dr. Latif KURT

In this study, medicinal and aromatic plants grown in and around the Halfeti district of Şanlıurfa, and endemic plants belonging to that region, valuable in terms of human health and economy, known or unknown, used by the public were determined.

In our study, a face-to-face survey was conducted with the local people on a voluntary basis in 40 settlements in the province of Şanlıurfa. A total of 101 people, 34% female and 67% male, participated in the survey. The respondents were asked questions about the medicinal aromatic plant species found in their region and for what purpose they are used.

A total of 75 species belonging to 39 families were identified in the studies. The purpose of the use of these plants by the local people, the parts of the plant, the way of use (direct, single or mixture) and the frequency were investigated.

Plants used for both food and medicinal purposes: 40 types (*A. sativum*, *P. vera*, *R. coriaria*, etc.) Plants used for medicinal and fodder purposes: 11 species (*S. cerinthifolia*, *E. orientalis*, etc.) Used only for medicinal purposes Plants: 30 species (*A. arabica*, *A. hyalina*, etc.) Plants used as ornamental or amulet: 10 species (*O. Basilicum*, *R. Officinalis*, *P. harmala* etc.), plants not directly used in human health: 2 species (*S. Halepense* etc.), , the most frequently used plant: *T. polium*, and its use was determined in 26 questionnaires, *C. insulare* in 11 questionnaires, and *T. terrestris* in 10 questionnaires. Commercially cultivated plants are *P. vera*, *A. sativum*, *R. Coriaria*, *V. vinifera*, *O. Europaea* etc. . The only species that does not grow in the region and is used for medicinal purposes: *C. Lemon*. According to the rate of presence of families, the most common family is *Lamiaceae*, which is represented by 12 species at a rate of 16%.. According to the types of diseases, in internal diseases: *A. Sativum* etc. plants, in ENT and Respiratory diseases: *S. Libanotica* etc.plants have been determined as used plants. It has been determined that some plants have uses specific to the Halfeti region (*P. Vera*, *S. Colorata*, *A. Striata* etc.).

Key Words: Flora, Ethnobotany, Medicinal, Aromatic, Şanlıurfa, Halfeti

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

Yaşaması bitkilere bağı olan insanoğlunun bitkileri iyi tanınması ve onlardan yararlanma yollarını iyi öğrenmesi gerekmektedir. “İlk çağlardan kalan arkeolojik bulgulara göre de insanlar, besin elde etmek ve sağık sorunlarını gidermek için öncelikle bitkilerden faydalanmışlardır. Dünya Sağık Örgütü’nün tarifine göre; hastalıklardan korunmak veya tedavi amacıyla, bitkisel drogları veya karışımlarını, olduğı gibi veya bitkisel karışımlar halinde, etkili kısım olarak taşıyan bitmiş, etiketlenmiş ürünler veya müstahzarlar “Bitkisel İlaç” olarak adlandırılmaktadır. Asırlardan beri gıda, baharat, çeşni, tedavi gibi pek çok alanda kullanılan Tıbbi ve Aromatik bitkilerin önemi ve kullanım hacmi her geçen gün artmaktadır.

Bitkisel ilaçlara ilginin artmasının nedenleri; kolay ulaşılabilir olması, ucuzluğu ve tehlikeli yan etkilerinin bulunmamasıdır Sentetik ilaçların tamamına yakınının birçok istenmeyen yan etkileri vardır. Bugün dünya genelinde her 1 milyar dolarlık sentetik ilaca karşılık, bunların yan etkilerini gidermek amacıyla 1,7 milyar dolarlık harcama Türkiye’de yapılmaktadır. Bitkilerde bulunan etkili tedavi maddelerinin sentetik olarak yapılması yerine, standardize edilmiş bitki ekstraktlarından, bilimsel yöntemlerle ve modern teknoloji olanaklarıyla hazırlanmış bitkisel ilaçların kullanılması tercih edilir olmuştur (Koçtürk, ve ark, 2009).

Karik ve Öztürk (2009) yapmış olduğı çalışmaya göre bugün dünyada kullanılan bitki sayısı 20.000 civarındadır. Bunlardan birçoğı drog yapımında kullanılırken, bir çoğı da Batı Avrupa’da tıbbi aromatik bitki olarak ticareti yapılmaktadır. Ayrıca Türkiye florası, belirlenen birçok bitki çeşidi ile Avrupa’nın birçoğunda sahip olduğı bitki türü bakımından çeşitlilik göstermektedir. Ülkemizde tıbbi olarak kullanılan bitkilerin neredeyse tamamı doğal olarak yetişmektedir. Bunlardan çok az bir kısmı ise kültüre alınmıştır. Son yıllarda tıbbi bitkilere olan talebin artması, tıbbi bitkilerin tarımını gündeme getirmiş ve bu

bitkileri kültüre alma çalışmaları başlatılmış ve bazılarında da önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

Çalışmamızda da 39 familyaya ait toplam 75 tür tespit edilmiştir. Bu bitkilerin çalışma alanındaki yöre halkının hangi amaçla kullandığı, bitkinin kısımları, kullanım şekli (doğrudan, tek veya karışım) ve sıklığının araştırılması yapılmıştır.

Ötnü ve Akan (2020) Urfa ve yöresinde yapmış olduğu çalışmada, yörede birçok yerde satılan bitkiler fitoterapi amaçlı olup tesbit edilen familyaların takson sayılarının yüzdelik dağılımı *Lamiaceae*: %10, *Asteraceae*: %9, *Rosaceae*: %9 vb. olarak tespit etmişlerdir. Benzer sonuçlar yaptığımız çalışmada da *Lamiaceae*:%16, *Asteraceae*: %9,33, *Rosaceae*: %1 oranında olduğu tespit edilmiştir.

Bu bölgede yapılan çalışmalar gözlenmiş olup bunlar; GAP Yöresindeki Tıbbi ve Endemik Bitkiler (Saya, 2001), GAP Yöresinde Kapari'nin Etnobotaniği (Akan ve ark, 2004), Şanlıurfa Semt Pazarlarında Satılan Doğal Bitkilerin Etnobotaniği (Akan ve ark, 2005), Şanlıurfa İsotunun Tarihçesi ve Etnobotanik Özellikleri (Akan ve Aslan, 2005), Kalecik Dağı'nın Etnobotanik Özellikleri (Akan ve ark 2005), GAP Yöresindeki Tıbbi ve Aromatik Bitkiler (Akan ve ark, 2005), Arat Dağı etnobotaniği (Akan ve ark, 2008) ve Zeytinbahçe ile Akarçay arasında kalan bölgenin etnobotanik özellikleri (Balos ve Akan, 2007) çalışmalarıdır.

Çalışmamızda Süs Veya Nazarlık Olarak Kullanılan Bitkilerolarak *Ocimum basilicum*, *Rosmarinus officinalis*, *Peganum harmala* gibi bitkiler, insan sağlığında doğrudan kullanım olmayan bitkiler: *Sorghum halepense*, *Verbascum sinuatum* var. *adenosepalum* gibi bitkiler, en sık kullanılma oranına göre: 26 ankette *Teucrium polium*, 11 ankette *Clinopodium insulare*, 10 ankette *Tribulus terrestris*, 9 ankette *Thymbra spicata* gibi bitkiler gözlenmiştir.

Hastalık bazında kullanılan bitkiler;

İç hastalıklarında kullanılan bitkiler: *Allium sativum*, *Pistacia vera*, *Rhus coriaria*, *Echinophora tenuifolia*, *Eryngium campestre*, *Achillea arabica*, *Carlina*

oligocephala, *Echinops orientalis*, *Gundelia tournefortii*, *Onopordum carduchorum*,

KBB ve solunum sistemi hastalıklarında kullanılan bitkiler: *Pistacia vera*, *Echinophora tenuifolia*, *Onopordum carduchorum*, *Biarum carduchorum*, *Anthemis hyalina*, *Gundelia tournefortii*, *Alkanna hirsutissima*, *Raphanus sativus*, *Ecballium elaterium*, *Hypericum triquetrifolium*, *Lamium garganicum*,

Kalp-damar hastalıklarında kullanılan bitkiler : *Rhus coriaria*, *Echinophora tenuifolia*, *Sinapis arvensis*, *Punica granatum*, *Alcea striata subsp. Striata*, *Olea europaea*, *Platanus orientalis*

Ürolojik ve genital sistem hastalıklarında kullanılan bitkiler: *Echinophora tenuifolia*, *Serratula cerinthifolia*, *Rosmarinus officinalis*, *Alcea striata subsp. Striata*, *Zea mays*,

Cilt hastalıklarında kullanılan bitkiler: *Allium sativum*, *Pistacia vera*, *Carlina oligocephala*, *Crepis kotschyana*, *Serratula cerinthifolia*, *Alkanna hirsutissima*, *Silene colorata*, *Euphorbia rigida*, *Euphorbia chamaesyce*, *Phaseolus vulgaris*, *Hypericum triquetrifolium*,

Kas-iskelet hastalıklarında kullanılan bitkiler: *Rhus coriaria*, *Onopordum carduchorum*, *Capparis spinosa*, *Hypericum triquetrifolium*,

Sinir sistemi hastalıklarında kullanılan bitkiler: *Rhus coriaria*, *Raphanus sativus*, *Elaeagnus angustifolia*, *Glycyrrhiza glabra*, *Lamium garganicum*, *Lavandula angustifolia*, *Ocimum basilicum*, *Rosmarinus officinalis*, *Sideritis libanotica*,

Göz hastalıklarında kullanılan bitkiler: *Cucurbita pepo*, *Hypericum triquetrifolium*,

Diş ve diş eti hastalıklarında kullanılan bitkiler: *Rhus coriaria*, *Anthemis hyalina*, *Clinopodium insulare*, *Thymus kotschyanus*, *Olea europaea*,

Hayvan sokmalarında kullanılan bitkiler: *Pistacia vera*, *Lycopersicon esculentum*

Genel şikâyetlerle ilgili hastalıklarda kullanılan bitkiler: *Eryngium campestre*, *Biarum carduchorum*, *Achillea arabica*, *Opuntia ficus-indica*, *Juglans regia*, *Ballota larendana*, *Lavandula angustifolia* olarak gözlemlenmiştir.

Bitkilerin diğer yörelerden farklı olarak çalışma alanı olan Halfeti yöresine özgün kullanımları olan bitkiler: *Allium sativum*, *Pistacia vera*, *Echinophora tenuifolia*, *Serratula cerinthifolia*, *Alkanna hirsutissima*, *Capparis spinosa*, *Silene colorata*, *Alcea striata* subsp. *Striata*, *Orobancha ramosa*, *Hordeum vulgare*, *Datura metel* bitkileridir.

Bu çalışmayla Şanlıurfanın Halfeti ilçesi ve etrafında yetişen tıbbi ve aromatik bitkiler ile o yöreye ait insan sağlığı açısından ve ekonomik olarak değerli, bilinen veya bilinmeyen, halk tarafından kullanılan bitkilerin tesbit edilmesini amaçlanmıştır.

TEŞEKKÜR

“Hiç hata yapmayan insan, hiçbir şey yapmayan insandır.” Yunus Emre

Tez çalışmam sırasında kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösterici ve destek olan değerli danışman hocam sayın Prof. Dr. Halil ÇAKAN’a teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Çalışmalarım sırasında bana her türlü yardım ve desteğini veren Biyoloji Bölüm Başkanımız Prof. Dr. Ferit KARGIN’a ve Prof. Dr. Hikmet Yeter ÇOĞUN’a teşekkür ederim.

Çalışmalarım boyunca maddi manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan canım annem, babam ve aileme de sonsuz teşekkürler ederim.

İÇİNDEKİLER

SAYFA

ÖZ	I
ABSTRACT.....	II
GENİŞLETİLMİŞ ÖZET	III
TEŞEKKÜR.....	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
ÇİZELGELER DİZİNİ	X
ŞEKİLLER DİZİNİ	XII
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	XIV
1. GİRİŞ	1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	5
3. MATERYAL ve METOD	7
3.1. Materyal	7
3.1.1. Çalışma Alanı	7
3.1.2. Halfeti Tarihçesi	10
3.1.3. Nüfus ve Demografik yapı.....	11
3.1.4. Coğrafi Konum ve coğrafi yapı:	14
3.1.5. Ekonomi.....	14
3.1.6. Tarım.....	14
3.1.7. Toprak yapısı	15
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	35
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	127
KAYNAKLAR	131
ÖZGEÇMİŞ	139
EKLER.....	140

ÇİZELGELER DİZİNİ

SAYFA

Çizelge 3.1. Anket Yaş Dağılımı	7
Çizelge 3.2. Bu çalışma alanında elde edilen veriler	12
Çizelge 3.3. Anket çalışmaları sonucu tesbit edilen bitki türleri ve kullanım şekilleri	17

ŞEKİLLER DİZİNİ

SAYFA

Şekil 3.1. Ankete katılan kişilerin yaş dağılımı	8
Şekil 3.2. Ankete katılan kişilerin cinsiyet dağılımı	8
Şekil 3.3. Şanlıurfa ili Halfeti ilçe haritası.....	9
Şekil 3.4. Çalışma alanı Halfeti ilçesi ve yöresi	9

SİMGELER VE KISALTMALAR

Ark	: Arkadaşları
B.	: Batı
Cm	: Santimetre
Çev.	: Çeviren
D.	: Doğu
Derg.	: Dergisi
Fam	: Familya
G. :	: Güney
K.	: Kuzey
O.	: Orta
S.	: Sayfa
Syn	: Sinonim
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
Üniv.	: Üniversitesi
Var.	: Varyete
Vb.	: Ve benzeri
Vd.	: Ve diğeleri
Yay.	:Yayıncılık
YL:	:Yüksek lisans

1. GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), bitkisel drogları veya karışımları hastalıklardan korunmak veya tedavi amaçlı olarak “Bitkisel İlaç” olarak adlandırmıştır. Günümüzde bu “Bitkisel İlaç” olarak adlandırılan ürünler Tıbbi ve Aromatik bitkiler olarak ifade edilmiştir. Yapılan birçok arkeolojik kazılarda insanlar bitkileri sadece besin olarak değil aynı zamanda sağlık sorunlarını gidermek için öncelikle bitkilerden faydalandıklarını gözlenmiştir (Kırıcı 2016).

Ayrıca belirtmek gerekir ki; Tabiat bir eczanedir, hem de 7/24 açık olan. Tabiatla doğal bitkilere ulaşmak bir ücrete de tabii değildir. Geçmişte hekimler (Dioskorides, El Biruni, İbn-i Sina, Al Ğafiki, İbn-i Baytar, John Parkinson vd.)’in kullandıkları ilaçların ve eczacılığın temelini bitkiler oluşturur.

Günlük kullanımda da bitkiler; yiyecek, gıda takviyesi, yem, kozmetik, bitki banyoları, saç bakımı, ev deodorantları, dezenfektanlar, haşere kovucular ve ilaç olarak kullanılmaları ile vazgeçilmez hayati öneme sahip olduklarını vurgulamıştır (Asımgil 2009).

Sentetik ilaçların hemen hemen hepsinin birçok istenmeyen yan etkileri olmasından dolayı günümüzde doğal bitkisel ilaçlara ilgi çok artmıştır. Bu artışların nedenlerinden en önemlisi kolay ulaşılabilir, ucuz ve tehlikeli yan etkilerinin bulunmamasından kaynaklandığını, ülkemizde her 1 milyar dolarlık sentetik ilaca karşılık, bunların yan etkilerini gidermek amacıyla 1,7 milyar dolarlık harcama yapıldığını, Bu amaçla bitki ekstraktların modern bilimsel yöntemlerle hazırlanmış bitkisel ilaçların kullanılması tercih edilir duruma geldiğini belirtmişlerdir (Koçtürk ve ark.2009).

’Tıbbi bitkiler’in tanımı günümüzde “tıbbi” ve “aromatik” bitkiler terimi genellikle birlikte kullanılmaktadır. Tıbbi ve aromatik bitkiler olarak adlandırılan bu önemli bitkiler hastalıkları önlemek ve hastalıkları iyileştirmek için ilaç olarak kullanılan bitkilerdir. Günümüzde bu tarz bitkiler beslenme, kozmetik, tütsü veya

dini törenler gibi alanlarda yer alırken, aromatik bitkiler ise, güzel kokularından dolayı koku ve tat vermeleri için kullanılmaktadır (Bayram vd., 2010).

Modern tıp; ilaç ve kimya sanayindeki olağanüstü gelişmelere rağmen, alternatif tedavi metotları ve tıbbi bitkilerle tedavi hala güncelliğini korumakta, hatta son yıllarda gelişmiş ülkelerde giderek artan bir ilgi görmektedir. Diğer taraftan geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelere 2,5 milyara yakın bir nüfus bilinen modern ilaçlardan yararlanamamaktadır. Buralarda tıbbi bitkilerin kullanımını sadece ekonomik nedenlerle bu ilaçlara alternatif olarak düşünülmemesi, bilakis kendi kültürü ve doğal kaynakları ile uyumlu bir sağlık teknolojisi geliştirmeleri ve gelişmiş ülkelere bağımlı olmaktan kurtulmaları açısından da önemlidir (Kırıcı, 2020).

Karik ve Öztürk (2009) yaptıkları çalışmada Dünya Sağlık Örgütü'ne göre günümüz dünyasında kullanılan bitki sayısı 20.000 civarında olmakla birlikte bunlardan 4.000 drog yaygın bir şekilde ticareti yapılmakta olduğunu göstermiştir. Ülkemiz flora olarak bilinen 10.000'in üzerinde bitki çeşidi ile Avrupa'nın tamamının sahip olduğu bitki sayısına (yaklaşık 12.000) yakın olup, büyük bir çeşitlilik ve zenginlik göstermektedir. Bu sayının 1/3'ünü aromatik bitkiler oluşturmakta olup, 3.000 kadar bitki de endemiktir. Ülkemizdeki tıbbi aromatik bitkilerin neredeyse tamamı doğal olarak yetişmekte olup çok az bir kısmı kültüre alınmıştır. Ülkemizde bu konuda talebin artması, tıbbi bitkilerin tarımını gündeme getirmiş ve bu bitkileri kültüre alma çalışmaları başlatılmış ve önemli gelişmeler kaydedilmiştir (Karik ve Öztürk 2009).

Bitkilerin dağılışı yeryüzünde eşit olmamakla birlikte, tropik bölgeler bitki çeşitliliği bakımından en zengin bölgelerdir. Kutuplara doğru gidildikçe tür sayısı azalmaktadır. Tür bakımından en zengin yerler Güney Amerika'nın kuzey kesimleri ile Endonezya takımadalarıdır (Anonim, 2016). Schippmann ve ark. (2006)'nın yaptıkları bir çalışmada, dünyada bilinen çiçekli bitki tür sayısının 422.000 olduğu ve bunların 72.000 tanesinden tıbbi amaçlı faydalandığı

belirtilmiş olup, buna göre en fazla bitki türü sayısı sırasıyla Çin, ABD ve Hindistan'da bulunmaktadır (Acıbuca ve Budak 2018).

Dünya çapında popüler olan tıbbi bitki sayısı 46 bin, ticareti yapılan tür sayısı ise 3 bin olarak belirtilmektedir. Ülkemiz bulunduğu coğrafi konum ve iklim özellikleri nedeniyle çok çeşitli bitki türlerine sahiptir (Acıbuca ve Budak 2018). Güner ve ark. (2012)'nin "İlk Milli Flora Listemiz" olarak değerlendirdikleri "Türkiye Bitkileri Listesi (damarlı Bitkiler)" isimli çalışmalarında Türkiye Florası'nda ismi geçen fakat yayılışı itibarı ile Anadolu'da bulunmayan, Doğu Ege Adalarında yayılış gösteren türlerin listeden çıkartılması ve son yıllarda artan revizyon çalışmaları sonucunda bazı taksonların sinonim yapılması ile Ülkemizde bulunan toplam tür ve tür altı takson sayısı, yabancı kaynaklı ve kültür bitkileri dahil 11.707, endemik takson sayısı 3.649 ve endemizm oranını % 31.82 olarak belirlemişlerdir. Ayrıca Acıbuca ve Budak (2018) endemik türler bakımından en zengin bölgelerimiz Akdeniz, Doğu Anadolu ve İç Anadolu bölgeleri olduğunu saptamışlardır.

Baytop (2015) çalışmasında: Derleme Sözlüğü (Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü)'nde yaklaşık olarak 3000 kadar Türkçe bitki adı bulunduğunu. Türkiye'de yetişen bitki türlerinden yaklaşık üçte birinin Türkçe adının bulunması, halkın bitkilere karşı olan yakın ilgisini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu bitkilerden ise çok azının latince isminin bulunduğunu ileri sürmüştür.

Çalışmamızın amacı Şanlıurfa'nın Halfeti ilçesi ve etrafında yetişen tıbbi ve aromatik bitkiler ile o yöreye ait, insan sağlığı açısından ve ekonomik olarak değeri bilinen veya bilinmeyen, halk tarafından kullanılan bitkilerin tesbit edilmesidir. Halfeti için gerek etnobotanik gerek tıbbi ve aromatik bitkilerle ilgili çalışmanın şimdiye kadar yapılmamış olması çalışmamızın önemini arttırmakta ve çalışmamıza ilk olma özelliği kazandırmaktadır.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Kocaman vd. (2017) yaptıkları çalışmada Türkiye florasında 174 familyaya ait 1.251 cins ve 12.000'den fazla tür ve türaltı taksonu (alt tür ve varyete) bulunduğu, ayrıca birçok bitkininde gen merkezi konumunda olduğu, ve bu durumun; ülkemizin farklı iklim ve ekolojik koşullara sahip olması bünyesinde Avrupa-Sibirya, Akdeniz ve İran-Turan olmak üzere üç Bitki Coğrafyası Bölgesi (BCB) bulundurması, sahip olduğu topoğrafik, jeolojik, jeomorfolojik ve toprak çeşitlilikleri, 0-5000 metreler arasında değişen yükselti farklılıkları, derin kanyonlara ve çok farklı ekosistem tiplerine sahip olması ve Avrupa ülkelerine göre buzul döneminden daha az etkilenmesinden kaynaklandığını belirtmişlerdir.

Kırıcı (2016) yapmış olduğu çalışmada, ülkemiz florasının zengin bitki türü ve çeşitliliği nedeniyle doğadan toplanan ve kültürü yapılan tıbbi ve aromatik bitkiler açısından büyük bir ekonomik potansiyele sahip olduğunu, bununla beraber ülkemizde bazı tıbbi ve aromatik bitkilerin tarımı yapılmakta ve diğerleri doğadan toplanmakta olduğunu gözlemlemiştir. Ayrıca araştırmacı yurt içindeki aktarlarda 200 civarında doğal bitki türü satılmakta olduğunu, bunlardan doğadan toplanıp yurt dışına satılan doğal bitki türü sayısı ise yaklaşık 100 kadar olduğu, ülkemizde ticari amaçla doğadan toplanarak iç ve dış piyasada satıldığını tespit etmiştir.

Aynı araştırmacı ülkemizin çeşitli bölgelerinde yapılan Etnobotanik çalışmalara göre yöre halkı çevresinde yetişen doğal bitki türlerinin ortalama %10-12'ni çeşitli amaçlarla kullanmakta olduğunu ve gelişen teknolojilerin yardımıyla bitkilerin kullanım alanlarının doğrulanması, bitkilerde bulunan etkili maddelerin tanımlanması, ilaç haline getirilmesi gerektiğini bildirmiştir (Kırıcı 2016).

Ötnü ve Akan (2020) yaptıkları çalışmada Şanlıurfa'da bitkilerle tedavi oldukça yaygın olup, halk çoğu zaman yöresel tedaviler için ilaçlarından satılan bitkileri tercih ettiklerini tesbit etmişlerdir. Sağlık Bakanlığınca da alınan tedbirler gereği eczanelerde de tıbbi bitkilerin satışlarına daha sık yer verilmesi önerilmiştir denilmiştir.

Aynı araştırmacılar: Şanlıurfa yöresinde eczane ve aktarlarda, 144 bitkinin fitoterapi amaçlı satıldığını tespit etmişlerdir. Ayrıca, bu çalışmalarında fitoterapi amaçlı satılan 84 terkinin muhteviyatı, üretici firmaları, kullanım amaçları ve drogların bilimsel isimleri de belirlenmiş olup tesbit edilen familyaların takson sayılarının Lamiaceae: %10, Asteraceae: %9, Rosaceae: %9, başta olduğunu tespit etmişlerdir (Ötnü ve Akan, 2020).

Şanlıurfa ve çevresindeki yörelerle ilgili diğer çalışmalardan bazıları da şunlardır: GAP Yöresindeki Tıbbi ve Endemik Bitkiler (Saya, 2001),

GAP Yöresinde Kapari'nin Etnobotaniği (Akan ve ark, 2004),

Şanlıurfa Semt Pazarlarında Satılan Doğal Bitkilerin Etnobotaniği (Akan ve ark, 2005),

Şanlıurfa İsotunun Tarihçesi ve Etnobotanik Özellikleri (Akan & Aslan, 2005),

Kalecik Dağı'nın Etnobotanik Özellikleri (Akan ve ark 2005),

GAP Yöresindeki Tıbbi ve Aromatik Bitkiler (Akan ve ark, 2005),

Arat Dağı etnobotaniği (Akan ve ark, 2008),

Zeytinbahçe ile Akarçay arasında kalan bölgenin etnobotanik özellikleri (Balos ve Akan, 2007) adlı çalışmalar gösterilebilir.

Halfeti için etnobotanik ile tıbbi ve aromatik bitkilerle ilgili çalışma olmamakla birlikte, Halfeti için en dikkat çekici belirgin özellikte ki bitki Karagül'dür. "Karagül, siyah gül"denince akla ilk gelen Halfeti ilçesidir. "Karagül/Siyah Gül" Halfeti'nin sembolüdür ve yörede çok eski zamanlardan bu yana yetiştirilmektedir. Bu güller Halfeti ilçesi ile adeta özdeşleşmiştir. Siyah gül grubu Güneydoğu Anadolu bölgesi için bir coğrafi işaret değerindedir (Özçelik ve Orhan, 2014). Halfeti gülü (*Rosa odorata* 'Louis IV) "Louis XIV" adıyla Avrupa'da tescil ettirilerek ticarileştirilmiştir. Bu hak Türkiye'nin, çeşidin adı da "Halfeti gülü" olmalıydı." (Özçelik 2018).

3. MATERYAL ve METOD**3.1. Materyal**

Çalışma alanı olarak seçilen Şanlıurfa'nın Halfeti ilçesi ile bağlı köyler ve o yöreye ait tıbbi aromatik bitkilerinin toplanmasının yanı sıra o bölgede yaşayan halka bir anket sunulmuştur. Bu ankette kişisel bilgilerle beraber iletişim bilgileri ve cinsiyet ve yaş dağılımı gözetilmesine dikkat edilerek ayrıca seçilen bitkinin bilimsel adı, yöresel adı, kullanım alanı, yetiştirme mevsimi, toplanma zamanı, kullanılan kısmı gibi birçok soru sorularak bilgiler elde edilmiştir.

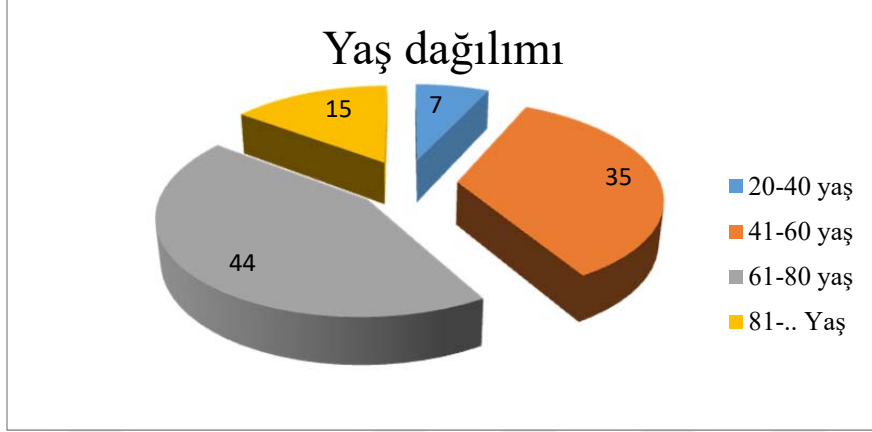
Bu bilgiler ışığında seçilen her bitkinin hem yöresel adı hem de kullanım alanı tespit edilmiş olup çalışma iki yıl boyunca o yörede yapılmıştır.

3.1.1. Çalışma Alanı

Çalışma alanı olarak seçilen bölgede aşağıdaki Halfeti ilçesine ait köylerde arazi çalışması yapıldı. Halfeti ilçe merkezi dahil 40 yerleşim biriminde anket çalışması yapılmıştır. Yerleşim yerleri, ankete katılan gönüllü yaş ve cinsiyet dağılımları çizelge 3.1 ve 3.2 de ve tablo 3.2 de verilmiştir.

Çizelge 3.1. Anket Yaş Dağılımı

Yaş aralığı	Erkek	Kadın
20-40	7	-
41-60	25	10
61-80	25	19
81-.....	10	5
Toplam:	67	34

Şekil 3.1. Ankete katılan kişilerin yaş dağılımı

Yapılan anket sayısı : 101 (anket formu ek 1 de verilmiştir).

Kişi sayısı : 101

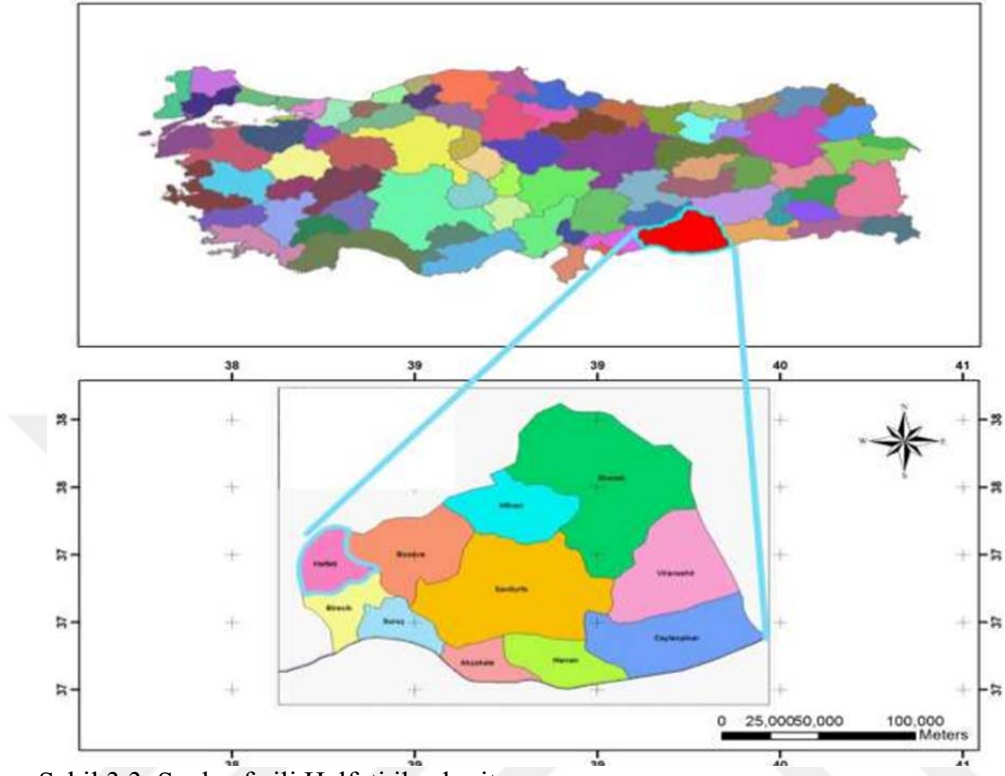
Erkek sayısı : 67

Kadın sayısı : 34

Şekil 3.2. Ankete katılan kişilerin cinsiyet dağılımı

Halfeti ilçe merkezi ve çevresidir. Halfeti Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Şanlıurfa iline bağlı, güneyinde Birecik, kuzeydoğusunda Bozova Batısında ise Birecik Baraj gölü ve Gaziantep ili yer almaktadır.

Şekil 3.3. Şanlıurfa ili Halfeti ilçe haritası

Şekil 3.4. Çalışma alanı Halfeti ilçesi ve yöresi

Halfeti Şanlıurfa ilinin bir ilçesidir. Halfeti ilçesinin il merkezine uzaklığı 120 Km'dir. Arazisinin büyük çoğunluğu Birecik Barajı suları altında kaldığından ilçenin yeni yerleşim alanı olarak Karaotlak bölgesi tesbit edilip ilçe yeniden inşa edildi, Konutlar sahiplerine teslim edildi.

Şu anda, eski halfeti denen , bir kısmı sular altında kalmış bölge , yavaş yavaş turistik bir bölgeye dönüşüyor.

3.1.2. Halfeti Tarihçesi

Halfeti'nin eski bir tarihe sahip olduğu bilinmekle birlikte Romalılar öncesine ait bilgiler yetersizdir. Ancak yakınındaki yerleşim yerleri ile aynı tarihe sahip olduğu sanılmaktadır. Buna göre yöre, MÖ.2000'lerde Hititlerin ve Asurluların hakimiyetine giren yöre MÖ.612'de Babillerin sınırları içerisinde kalmıştır. Daha sonra Medler ve Persler yöreye egemen olmuş, Büyük İskender'in MÖ.332'de Anadolu'daki Pers hakimiyetine son vermesinden sonra Urfa yöresi ile birlikte Birecik de Makedonya Krallığının egemenliği altına girmiştir. Büyük İskender'in ölümünden sonra Seleukoslar yöreye hakim olmuş, bunu Osrhoene Krallığı izlemiştir.

Halfeti'nin bilinen ilk tarihi Romalılar tarafından Ekamia adı ile kurulduğudur. Roma'nın 395'te ikiye ayrılmasından sonra Doğu Roma (Bizans) sınırları içerisinde kalmış, Bizanslılar ile Sasaniler arasında sık sık el değiştirmiştir. Bizanslılar döneminde Romaion Koyla adı ile anılmıştır. Yöre MS.640 yılında Arap istilasına uğramış, 661 yılında Emevilerin, 750'de Abbasilerin hakimiyeti altına girmiştir.

Malazgirt Savaşı'ndan (1071) sonra Selçuklular buraya kadar uzanmıştır (1087). Daha sonra Eyyubiler ve Selçuklular arasında zaman zaman el değiştirmiştir. Moğol istilasına uğrayan yöre, 1280 yılında Beysari komutasındaki Memluk ordusu Halfeti'yi kuşatmış, ele geçirememiş ancak yağmalamıştır. 1290 yılında Eşref komutasındaki Mısır ordusu Halfeti'yi yeniden ele geçirmiş ve Kal'at-ül Müslimin adını verilmiştir. Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi (1517)

sırasında Osmanlı topraklarına katılmıştır. Şehir zamanımızda kullanılan Urungala ve Rumkale adlarını alarak 1954 yılında ilçe haline getirilmiştir.(Anonim)

3.1.3.Nüfus ve Demografik yapı

Bu çalışma yöresinde anket uygulaması için ziyaret edilen yerleşim yerleri, yüzyüze yapılan ankete yerleşim yerlerine göre katılımcı sayısı, katılımcı kadın-katılımcı erkek sayısı ve anket uygulanan yerleşim yerlerinin nüfusunu belirten tablo aşağıdaki gibidir. Toplam 40 yerleşim yeri, 34'ü kadın, 67'si erkek olmak üzere toplam 101 kişi, yerleşim yerlerinin toplam nüfusu: 38.230 kişi, tesbit edilen tür çeşidi sayısı ise:75 türdür.

Çizelge 3.2. Bu çalışma alanında elde edilen veriler

YERLEŞİM YERİ	KATILIMCI SAYISI	KADIN SAYISI	ERKEK SAYISI	TESBİT EDİLEN TÜR SAYISI	NÜFUS
Halfeti İlçe Merkezi(Eski Halfeti ve Karaotlak(Qeremezre) dahil)	6	-	6	10	8.166
Yeşilözen (Ank)	3	1	2	8	941
Seldek (Selutak)	1	-	1	1	1.711
Gürlüce(Sipsandık)	2	-	2	4	131
Hilalli (Kunefirg)	3	3	-	9	791
Fıstıközü(Tışa)	3	2	1	7	524
Bulaklı(Tatayn)	5	5	-	12	173
Özmüş(Ta'lıkan)	1	-	1	3	973
Dutluca(Tutruc)	5	2	3	8	279
Sütveren (Helbeni)	1		1	1	957
Arğıl(Erğıl)	4	1	3	6	2.429
Durak(Aram)	4	4	-	6	480
Saylakkaya(Cıbin)	1	1	-	2	764
Savaşan (Belaşır)	1		1	6	124
Gözeli(Ayno)	1	1	-	1	946
Ortayol(Ereh)	2	-	2	8	771
Ömerli(Ammar)	1	-	1	6	573
Yukarı Göklü(Goganı Mezın)(Bitek, Yeni, Narlık Mahalleleri dahil)	4	-	4	6	5.360
Bozyazı(Bazur)	2	1	1	4	897
Çebekoğlu (Çıveka)	1	-	1	1	177
Kayalar(Keferhan)	5	2	3	10	486
Dergilli (Derto)	2	-	2	4	1.366
Sırataşlar(Vehne)	2	1	1	6	820
Çakallı(Çekalan)	5	3	2	14	526
Kurugöl(Aftar)	2	-	2	7	1.309
Gülaçan(Zahper)	2	-	2	5	748

Çizelge 3.2. devamı

YERLEŞİM YERİ	KATILIMCI	KADIN SAYISI	ERKEK SAYISI	TESBİT EDİLEN TÜR SAYISI	NÜFUS
Salmanlı(Sermali)	2	-	2	5	1.155
Kalkan(Kelhan)	5	2	3	8	442
Kantarma(Kentirme)	2	-	2	2	716
Balaban (Naaş)	2	-	2	6	553
Altınova(Artaş)	3	1	2	5	570
Kınık(Kınığ)	2	-	2	4	730
Erikli(Ğoh)	2	-	2	4	177
Günece(Harvanek)	3	2	1	5	371
Macunlu(Me'cuni)köyü Külünçe (Kolınce) Mezrası	5	1	4	15	Macunlu Köyüne dahil
Macunlu(Me'cuni) köyü	2	-	2	5	549
Beyburcu(Begburç)	1	-	1	2	172
Tavşanören(Devşanveran)	2	1	1	5	373
Akçayurt(Ağveran)	1	-	1	3	Hilalli köyüne dahil
Toplam	101	34	67	Tür çeşidi sayısı: 75	38.230

Çalışma Yapılan Yerleşim Yerlerinin Nüfus Dağılımı (TÜİK veritabanı:31 aralık 2021 tarihli adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (adnks) sonuçlarından alınmıştır(URL: https://www.tuik.gov.tr/indir/duyuru/favori_raporlar.xlsx). Tabloda () içindeki isimler köylerin eski isimleridir.

Halfeti İlçe Toplam Nüfusu:41.663 olup, Erkek Nüfus: 20.377(% 48.9), Kadın Nüfus ise: 21.286(% 51.1)'dır. Önceki yıla göre nüfus artışı:405 kişi olup bu oranda % 0.98'dir.

3.1.4. Coğrafi Konum ve coğrafi yapı:

İlçe Şanlıurfa ilinin Kuzeybatısını oluşturmaktadır. Batısında Gaziantep iline bağlı Araban, Yavuzeli ve Nizip ilçeleri, Kuzeyinde Adıyaman iline bağlı Besni ilçesi, Doğusunda Bozova, Güneyinde ise Birecik ilçesi bulunmaktadır. Yüzölçümü 646 Km² dir. Rakım 525 metredir. 37 derece - 15/37-52 Enlem ve boylam dereceleri arasında yer alır. İlçe merkezinin Fırat sahili yeşil bir kıyı şeridi şeklindedir. Sahilden itibaren en geniş yerde 200 metreden sonra sarp kayalıklar başlar. İlçe merkezi bu kıyı şeridi üzerinde ve sarp kayalıkların yamacında kurulmuştur. İlçe arazisinin,(381.000) dekarlık bölümü ekilebilir niteliktedir. Bu alanın (191.000) dekarı Antep fıstığı, bağ ve az miktarda olmak üzere zeytin ağaçları ile kaplıdır. Kalan kısımlarda hububat ekimi yapılır. İlçe arazisinin ekilebilir alanlar dışındaki bölümü, taşlık ve kıraç bir görünüm arzeder. Yağışın yeterli olduğu yıllarda, küçükbaş hayvan beslenmesinde elverişli bir bitki örtüsü bu görüntüyü önemli ölçüde değiştirir. İlçenin Güneyinde bulunan Yeşilözen, Fıstıközü, Bulaklı ve Kavaklıca köylerinde sulu tarım yapılmasına elverişli bir arazi yapısı görülür. İlçenin iklimi Fırat nehrinin etkisiyle bir mini klima oluşturur. Akdeniz iklimi karakteri gösterir.

3.1.5. Ekonomi

İlçede sanayi gelişmemiştir. Küçük çaplı un değirmenleri ve briket imalathaneleri dışında tesis mevcut değildir. Bu durumun nedeni, birikimlerin talep azlığı nedeniyle, ilçe sınırları içerisinde değerlendirilmeyip Birecik ilçesi ve özellikle Gaziantep iline yatırılmasıdır. Bu durum küçük sanat kollarının da ölmesine yol açmıştır. Soğuk demircilik, marangozluk, ayakkabıcılık, oto tamirciliği gibi çalışma dalları dahi canlılık göstermekten uzaktır.

3.1.6. Tarım

Bölgede en çok yetiştirilen tarım ürünlerinden biri de fıstıktır. İlçe ekonomisi genelde tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Toplam ekilebilir

arazinin % 98 inin kuru % 2 sinde sulu ziraat yapılmaktadır. Kuru ziraatın başlıca ürünleri Buğday, Arpa, Mercimek, Antepfıstığı, bağ ve zeytin teşkil etmektedir. Arazilerinin taşlı ve engebeli olması ve arazilerin küçük parçalar halinde bulunması makineleşme düzeyini düşürmektedir.

3.1.7. Toprak yapısı

Bölgede Saraçoğlu ve ark., (2014) yaptıkları bir çalışmada Şanlıurfa ili Halfeti ilçesi 'nin; tarım alanlarında yoğun olarak yetiştirilen ürünlerden, boş alan ve mera alanlarından alınan 46 toprak örneği ile yürütülmüş olan analiz sonuçlarına göre; Halfeti ilçesi toprakları kil bünyeli, pH'ları nötr ve hafifi alkalın, tuzsuz, organik madde bakımından yetersiz, kireçli, alınabilir P yönünde değişkenlik gösteren, alınabilir K yönünden zengin, bitkiye yarayışlı Fe, Mn ve Cu içeriği bakımından tüm topraklarda önerilen dozun üzerinde, Zn bakımından %6,52 yüksek, fakat yer yer çinko noksanlığı olan topraklar olduğunu gözlemlemişlerdir. Ayrıca araştırmacılar bu bölgede topraklar organik maddece zenginleştirilmesi gerektiğini bildirmişlerdir. Bunun sebebinin sıcak bölge olduğundan organik madde hızlı parçalanmakta olduğunu, bundan dolayı her yıl çiftlik gübresi vb. organik gübreler ve azotlu gübreler uygulanma gerektiğini, Fosfor ve çinko noksanlığından dolayı toprak analizlerine dayanarak noksan olan topraklarda, fosfor ve çinkolu gübreleme yapılmasında faydalı olacağını belirtmişlerdir.

Altuntaş (2019) yöre ile ilgili yaptığı bir çalışmada ilçenin çalışma alanı topografik yönden taban ve yamaç arazilerinden oluşmakta olduğunu taban arazilerinde eğim %1-2 arasında, yamaç alanlarında ise eğim %2-12 ve yağış ortalamasının 449.97 mm civarında olduğu ve bölgenin jeolojik yapısı çok kısa mesafelerde değişim göstermekte olup bunlar üzerinde oluşan topraklarda gerek ana materyalin değişime uğraması, gerek topoğrafya ve iklim faktörlerinin etkisinin fazla olduğunu ve bu toprakların karakter kazanmasında topoğrafya, iklim ve ana materyalin daha fazla etkisi olduğu görülmekte olduğunun tesbitini yapmıştır.

Özçelik, (2018) Halfeti gülü(*Rosa odorata* ‘Louis IV) üzerine yaptığı çalışmada Halfeti gülü, marka değeri olan kokulu, gösterişli ve Türkiye’de tanınan bir peyzaj gülü olduğunu, ancak siyah güllerin tamamı Halfeti gülünden veya oturak güllerden ibaret olmadığını belirtmiştir. Ancak, siyah güllerin en iyi yetiştirileceği bölgemiz Güneydoğu Anadolu olduğunu belirtmiştir.

Bu çalışmadaki bitki teşhisleri Davis’in (1965-1985), *Flora of Turkey and the East Aegean Islands* teşhis anahtarından yararlanılarak yapılmıştır. Bitkilerin yöresel isimleri ise anket çalışması sırasında halka sorulmuş ve Kasımoğlu, Ahmet(Ehmede DIRIHÎ) FERHENGÂ NÂVEN NEBATAN A KURDÎ(Kürtçe bitki isimleri sözlüğü) sözlüğünden yararlanılmıştır.

Çalışma alanında yapılan anket çalışması ile gönüllülerden alınan bilgiler aşağıdaki tabloda detaylı olarak verilmiştir.

Çizelge 3.3. Anket çalışmaları sonucu tesbit edilen bitki türleri ve kullanım şekilleri

FAMİLYA	Bilimsel isim	Türkçe isim	Yöresel ismi	Kullanılan Kısım	Kullanım Şekli	Kullanım Amacı	Görülme sayısı
<i>Amaryllidaceae</i> (<i>Alliaceae</i>)	<i>Allium sativum</i> L.	Sarımsak	Sir	Tohum(meyve) veya taze iken tamamı	1-Zeytinyağında fermente edilerek 2-Tuzda ezilip diş etine konur 3- Taze iken yeşillik(gıda) olarak yemeğin yanında, veya tohumu doğrudan yenir.	1-Dökülen saçların yenilenmesi 2- Sarılık(Hepatit) 3-Gıda ve tansiyon düşürücü	2
<i>Anacardiaceae</i>	<i>Pistacia vera</i> L.	Antepfıstığı ¹	fıstıq, fıstıqa entebe, beng, biste, darvven kirmanî, şamfıstığı	1- Sakız(Reçinesi) 2-Yaprak 3- Meyve	1-Doğrudan veya bal ile yutulur 1-a Rendelenmiş zeytinyağı sabunlaveya zeytinyağı ile karıştırılarak 2-Yapraklar suda kaynatılarak (Dekoksiyon) sokulan yer jilet ile kanatılır.3- Meyve doğrudan	1-Astım-bronşit, Mide(Ülser)-bağırsak rahatsızlıkları 1-a Derin yaralar,cilt hastalıkları ve cerehatlı yaralar 2- Yılan sokmaları 3-meyveler çerez veya tatlı yapımında gıda olarak	7
	<i>Rhus coriaria</i> L.	Sumak	sımak, simaq, sivok, sumax	1- Sakız(Reçine) 2-Meyvesi	1-Yakı 2- İnfüzyon(Sarımsak ve kuru nane ile) 2-a infüzyon(sade suyu) 3-Baharat	1-Sırt, bel ağrıları, kaburga batmaları 2- Diş ağrısı ve bağırsık 2-a Kolesterol, şeker hastalığı,mide rahatlatıcı ve sancı kesici 3-Salatalarda iştah açıcı baharat(gıda)	5

3. MATERYAL VE METOD

İbrahim Halil CANPOLAT

Apiaceae	<i>Echinophora tenuifolia</i> L.	Sarı çördük	Çortıg, çirdüğ	Dal ve yapraklar(toprak küstü kısımlar)	1-Kaynatılan pekmeze daldırılarak 2- Doğrudan veya Dekoksiyon 3- Kurutularak doğrudan 4- Kurutulup İnfüzyon ile 5- Yemeğin yanında yeşillik olarak	1- Üzüm pekmezinin rayiha ve faydasını arttırmak 2-Kalp ve Adet sancısı 3-Ağızdan gelen iç kanamalar 4- Nefes açıcı,ağrı kesici,iltihap kurutucu, 5- Gıda	4
	<i>Eryngium campestre</i> L.	Boğa diken, kırsenet	Gihayi gıllı,kengere awreşi, kengernebi, kereng, nebîyan, nankesûn,"	Kök, gövde ve çiçekler	Doğrudan(Taze iken)	Açlık giderici, iştah açıcı, kan şekeri arttırıcı, kaliteli bal elde edilir.	1
Araceae	<i>Biarum carduchorum</i> (SCHOTT) ENGLER	Gardı otu, yılan yastığı	Tırşık otu, gardi otu, kardîya kurdan, yılan yastığı	Kök ve yapraklar	Doğrudan (Taze veya kurutulmuş) haşlanıp yemeği yapılarak	Gıda ve Grip,Soğuk algınlığı, Karın ağrısı	1
Asteraceae	<i>Achillea arabica</i> Kotschy	Hanzabel, sarı civanperçemi	çiçega mahran, gulika maran, pireotu	Dal ve çiçekleri(toprak üstü kısımlar)	İnfüzyon.Sancı zamanlarında 1-2 çay bardağı	Sancı, Mide ağrısı	1
	<i>Anthemis hyalina</i> DC.	Papatya, beyaz papatya	çiçekmast, kulîlkmast, kekvila sipiye, yoğurt çiçeği	çiçek	1-İnfüzyon veya dekoksiyon	1-öksürük, soğuk algınlığı, nefes açıcı,balgam sökücü 2- diş ağrısı(gargara) 3-Sarı renklisi kınada renk arttırıcı olarak. 4-Süs amaçlı	6

3. MATERYAL VE METOD

İbrahim Halil CANPOLAT

Asteraceae	<i>Carlina oligocephala</i> BOISS. ET KOTSCHY	Domuz dikenini	kelemi zer	çiçek(dikenle beraber)	Sarı dikenli çiçekleri yakılır.Kül haline getirilir tereyağı ile krem yapılır.	Çıbanlı yara	1
	<i>Crepis kotschyana</i> (BOISS.) BOISS.	Urfa kısıksısı	çekem otu,çiçekli zer	Dal,yaprak ve çiçekler	Bitki kurutulur.Zerdeçal,çam sakızı,zeytinyağı sabun ile karışım yapılır.	İrinli,cerahatlı yaraları sökmek için.	3
	<i>Echinops orientalis</i> TRAUTV.	Dağ şekeri, topuz dikenini	şekrog,şekironek,ş ekiroka deva, kerendol, korendol, topiz, zingilzava	meyve	Dikenleri ayıklanarak meyvesi doğrudan yenir.	Arılar kaliteli bal yapar(Arı yemi), İnek sütünü arttırmak(yem) , mide ekşimesini gidermek, gıda	2
	<i>Gundelia tournefortii</i> L.	Kenger, sakız otu	kereng, kengirok	Sütü	Kengerin sakızı kullanılır.	Kulak iltihabı , Mide yanması	1
	<i>Onopordum carduchorum</i> BORNH. ET BEAUVERD	Kav dikenini	Dağ enginarı, Kanguş kangalı, Kerendol, Kirendol	Meyvesi	Bitki taze iken, tam kurumadan:1-Dikenleri ayıklanarak meyvesi doğrudan yenir. 2-Tohumları veya meyvesi bala karıştırılarak yenir 3-Dikenleri ayıklanarak meyvesi doğrudan yenir. 4- Eşek ve katırlar meyveyi dikenleriyle beraber yerler.	1-Karaciğer yağlanması, Kolesterol 2- Karaciğer hastalıkları, Romatizma 3-Astım için ve Corona ilacı olarak 4- Gıda 5- Yem	4

<i>Asteraceae</i>	<i>Serratula cerinthifolia</i> (SM.) BOISS	Topbaş	Goreşg	Dal, yapraklar, çiçekler	1-Suyla kaynatılıp suyu kına ile ilgili yere sürülür. 2- Suyu kaynatılıp suyu içilir.3- Doğrudan hayvan yemi olarak	1-Ayak mantarı 2- Prostat 3-Hayvan yemi	1
<i>Boraginaceae</i>	<i>Alkanna hirsutissima</i> (BERTOL.) DC.	Tüylü havaciva	Keçeci Kökü, Kıçelı, Enlik ,sormuk, Englik	Kök	Kök kısmının kabuğu soyulur, suda kaynatılır.(Fıstık reçinesi ,tereyağı veya zeytinyağı, balmumu ile ısıtılıp karışım hazırlanır.) Dekoksiyon,Krem	Bronşit, nefes darlığı, verem cilt yaraları, akne, gastrit, ülser, barsak düzenlenmesi,	5
<i>Brassicaceae</i>	<i>Raphanus sativus</i> L.	Kırmızı turp	turp,tırp,selketür, tırp, turesure, tırp	Kök(yumru), taze yapraklar	Yumru rendelenir.suyu ile birlikte ağrı yerine uygulanır. Yumru ve taze yapraklar sebze olarak yemeğin yanında yenir.	Grip ve soğuk önleyici, Bel fıtığı, Gıda(sebze)	1
	<i>Sinapis arvensis</i> L.	Hardal	xerdel, xerdelo awî, xertele	Dal ve yapraklar	Çiçeklenmeden TAZE iken (doğrudan veya haşlanarak) yemeğin yanında veya yemeğe katılarak.Hayvanlara yem yapılır.	Kalp,klosterol,şeker hastalığı, hayvan yemi	2

<i>Cactaceae</i>	<i>Opuntia ficus-indica</i> (L.) MILLER	Frenk yemişi, kaynana dili, dikenli incir, Hint inciri	hejiri histeri, henctre reşe, hejira bengale hejira dirrikî, zimane xwesiye	Yaprak, meyve	Yaprak tavada ısıtılır. Bıçakla boyuna ikiye ayrılır. Ağrı olan kısma konur. Olgunlaşmış meyvelerinin dikenli kabuğu bıçakla soyularak gıda olarak tüketilir..	Ağrı kesici, gıda, süs	1
<i>Capparaceae</i>	<i>Capparis spinosa</i> L.	gebre, kebere, kapari, kedi tırnağı	kebere, dire xanî, gebere, telemar	Çiçek tomurcukları, Kök	1-İnfüzyon veya dekoksiyon, 2- Salamura (turşu) 3-Kök kısmının kabuğu soyulur toz haline getirilir zeytin yağı ile karışım yapılır	1- Hemoroid(mayasıl, basur), 2- Mide barsak rahatlatıcı 3-Kireçlenme	4
<i>Caryophylleaceae</i>	<i>Silene colorata</i> POIRET	Kum nakılı	xınam otu, hınam otu, ğulam otu	bitkinin tüm kısımları	1-Bitki kurutulur. Tülbentten geçirilir. Yaraya serpilir. 2-Karışım halinde 3-Bitki taze iken toprak üstü kısımları yenir.	Cerahatlı, köklü, çıban benzeri yaralar	4
<i>Cucurbitaceae</i>	<i>Ecballium elaterium</i> L.	eşek hıyarı, acı kavun	kondır kiroşk, kondiri kera, ancorigi paga(harabe), ancure keran	meyve(taze iken)	Doğrudan veya suya damlatılarak burna çekilir	Sinüzit, nezle, baş ağrısı, sarılık(hepatit)	6
	<i>Cucurbita pepo</i> L.	Sakız kabağı, dolmalık kabak	kondır, kondiri dolma barikundire, kuleke	Çiçek, meyve	Çiçekler eritilmiş tereyağına konur. Renk verince soğutulur. Göze damlatılır. meyvelerin yemeği yapılır.	Çiçekler:Çocuklarda göz ağrısı, çapak oluşumunu önlemek. meyveler gıda olarak.	1

<i>Elaeagnaceae</i>	<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	ığde, kuş ığdesi,	İğde, darsincû, gosinc, gûsinc, hejesor, xibik, zinc	Çicek ve yapraklar	Ağacı ekilir.	Dinlendirici , sivrisinek kovucu	1
<i>Euphorbiaceae</i>	<i>Euphorbia rigida</i> BIEB.	Deve sütleğeni	Geşura deva, Şirig.ğeshul, giyaşîrk, guloşik,	1-bitkinin tamamı 2-süt salgısı	Bitki taze iken veya sütü damlatılarak, sütü pamukla saç diplerine sürülür.	1-Pekmez yapımında kıvam artırıcı(dolaylı gıda) 2-Dezenfektan 3-peynir yapımı(dolaylı gıda) 4-saçkıran hastalığı	3
	<i>Euphorbia chamaesyce</i> L.	Sütleğen çiçeği, şebrem	Gıhayı baluka, nermoke	sütü	Bitkinin sütü siğil üzerine 1-2 damla damlatılır.	Siğil	1
<i>Fabaceae</i>	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.	Meyan	şerbeti suse, ava süse, binebelek kevvşûsik, meyan şûs	Kök	Kökleri soğuk suda demlenir.Soğuk olarak içilir.	Hazmı kolaylaştırmak ve iştah açmak amaçlı, şerbet(gıda)	1
	<i>Phaseolus vulgaris</i> L.	Beyaz fasulye, Ayşe kadın fasulyesi	fasule, dendik, fasila, fasoli, fasuliya	Tohumları veya tohum ve tohum kabuğu birlikte.	Yara derinliği kadar fasulye gömülür. Yara iyileştikçe fasulyeler tek tek çıkar.Ayrıca hem taze hem de tohumları kurutulmuş olarak yemek yapılmaktadır.	Köpek ısırmasında yara iyileşme sürecini takip için.	1
	<i>Prosopis farcta</i> (BANKS ET SOL.) MACBRIDE	Çeti otu	çeti, hırnof, estiri, gunike deveyan, hashasok, xirnif,	meyve	Meyveleri kurutulur çay olarak demlenir(dekoksiyon) veya taze iken doğrudan yenir.	İshal önleyici	2

<i>Fagaceae</i>	<i>Quercus brantii</i> LINDLEY	Meşe Palamutu, kara meşe	Pelut, berwar, darberû, darmazû	meyve	1-Doğrudan veya suda ya da ateşte pişirilerek(kestane gibi) 2- Toz halinde dövülür bal ile karıştırılarak yenir.	1-Yüksek şeker, ishal, kolesterol 2- mide ağrısı,ülser 3-Gıda (Çerez olarak)	6
<i>Hypericaceae</i>	<i>Hypericum triquetrefolium</i> TURRA	Kantaron, binbirdelik otu, pırpirotu	kılıç otu, kızılçık, bertof, behtof,gula zerik	Dal,çiçek ve yapraklar	1-Fermentasyon (zeytinyağı ile), 2-suda kaynatılır un ile lapa yapılır, 3-çiçek ve yapraklar kurutulup toz halinde yaraya serpilir 4- çiçek ve yapraklar kurutulup toz halinde kına katılır 5- suda kaynatılıp buğusu yapılır	1-Dış yaralar,deri çatlakları, egzema, kanser, iç yaralar,-kurşun veya bıçak yaralanmaları, eklem ağrıları,bronşit 2-morarmış yaralar, 3- iltihaplı yarar, 4-baş nezlesi 5-yüz ve göz sorunları	9
<i>Juglandaceae</i>	<i>Juglans regia</i> L.	ceviz	guz, goz, guwez, gûza gir	Yaprak, meyve(taze veya kurutulmuş)	Kurutulmuş yapraklar çay olarak demlenir. Çerez olarak doğrudan veya tatlılar ve pastalara konularak.ticari gelir.	Kolesterol ,başın tepe kısmı ağrısı, gıda, ticari gelir.	1

Lamiaceae	<i>Ballota larendana</i> Boiss. & Heldr.	kıllı nemnem	Gihayi zınara	Dal, yapraklar	(İnfüzyon)Soğuk suda bekletilerek demlenir.Taze veya kurutulmuş farketmez.	Sancı ve ağrı kesici olarak	1
	<i>Clinopodium insulare</i> (Candargy) Govaerts(Syn: <i>Calamintha incana</i> (SM.) BOISS)	Ada fesleğeni	Kaya yarpuzu, punga tehta, dağ nanesi	Dal,çiçek ve yapraklar(topra küstü kısımlar)	1-Doğrudan ağızda çiğnenir,2-İnfüzyon ile elde edilen suyu doğrudan veya karışım halinde kınaya katılır, çay olarak içilir, bir güneşte bekletilen suyu ile duş aldırılır, suyu lapa olarak uygulanır 3- dekoksiyon 4- kurutulmuş bitki toz halinde kanın üzerine serpilir 5-Doğrudan çiğnenip yutulur	1-Diş ağrısı , 2- Baş nezlesi, baş ağrısı,Çocuklarda ishal,kusma,genel halsizlik(seru-bımı), kireçlenme ve eklem ağrıları 3- hemoroid(meyasıl, basur), 4-kanamayı durdurmak, 5-mide ağrısı	11
	<i>Lamium garganicum</i> L.	Bol balıcak, ballıbaba	kürd rıhanı, engemînok, gezike derewîn, hengimînok	Dal,çiçek ve yapraklar(topra küstü kısımlar)	1-Doğrudan 2-dekoksiyon ile çayı	1-Allerjik astım, 2- Mide ,bağırsak düzenleyici, Sakinleştirici	2
	<i>Lavandula angustifolia</i> MILLER	Lavanta	berzeling, giyamisk, helal, laleya çiyan, lewante	Dal,çiçek ve yapraklar(topra küstü kısımlar)	Doğrudan(taze iken)	Sakinleştirici rayiha verici	1

Lamiaceae	<i>Mentha x piperita</i> L.	Nane	gulnane, nana, nane, pûjan, pîng, piwînge, punge spi,	Dal, yapraklar(topraküstü kısımlar)	Kurutulmuş halde (İnfüzyon veya dekoksiyon)ya da limon sıkılarak veya limon ve karabiberle birlikte(dekoksiyon)	Mide yanması, barsak gazı ,karın sancısı, yüz şişkinliği, nefes darlığı, grip ve soğuk algınlığı gibi hastalıklar için, Gıda biçiminde de:Taze halde yeşillik olarak veya kurutulmuş halde baharat şeklinde cacık benzeri yemeklerde ve çorbalarda	4
	<i>Ocimum basilicum</i> L.	Tatlı fesleğen, reyhan	rehan, reşerehan, reyhan, rehane, rihan	Dal ve yapraklar(topraküstü kısımlar)	Doğrudan(taze iken)	Yapraklar gıda şeklinde yeşillik olarak yemeğin yanında(gıda) hazmı kolaylaştırıcı, mide rahatlatıcı. Süs bitkisi olarak böcek kovucu(insektisit), ferahlatıcı	2
	<i>Origanum syriacum</i> L.	Dağ kekiği	Merdevşe, mercan, cehtire, çirdûx, giyadûvî	Dal, çiçek ve yapraklar(topraküstü kısımlar)	İnfüzyon veya dekoksiyon	Grip,Soğuk algınlığı	1
	<i>Rosmarinus officinalis</i> L.	Biberiye, İskoç gülü, kuş dili	Biberiye, bîbera hûrik, filfil, gilapejm, gîwawe naneşan	Yapraklar veya toprak üstü kısımlar	İnfüzyon, dekoksiyon veya doğrudan	Baş ağrısı , migren, adet sancısını hafifletmek, gıda(baharat), süs bitkisi	4
	<i>Sideritis libanotica</i> LABILL.	Dağ çayı, yayla çayı, ada çayı	Karaçekme, balbaşı,çaya çiya, çaya köye, , çaye çole	Dal, yaprak ve çiçekler(toprak üstü kısımlar) (Taze veya kurutulmuş)	İnfüzyon veya dekoksiyon	Astım, Bronşit, Nefes darlığı, yorgunluk giderici çay(gıda)	3

Lamiaceae	<i>Teucrium polium</i> L.	acı yavşan, meryem otu, perıavşan	Teğlık, cehdi, giyapıroz, kelporey, merwend, mervent, meryemxort, perıavşanı	Dal, çiçek, tohum ve yapraklar(topra küstü kısımlar)	Doğrudan (taze veya kurutulmuş) çiğnenir ve posası atılır, infüzyon, dekoksıyon(bal ile tatlandırılabilir)	Karın sancısı, boğaz şişkinliği, gaz giderici, ışhal önleyici,bağırsak düzenleyici, şeker, mide ağrısı, ağrı kesici, mide ekşimesi, bulantı, kusma, (özellikle çocuklarda:ışhal,kusma, bulantı, genel halsizlik:(halkın deyimiyle:Seru bını(üst- alt))	26
	<i>Thymbra spicata</i> L.	zahter	cehter, cehtire, sater, zahter, za'atar	Çiçek, dal ve yapraklar(topra küstü kısımlar)	İnfüzyon veya doğrudan(taze veya kurutulmuş), doğrudan	Farenjit, öksürük, nefes darlığı, corona önleyici, nezle, grip, soğuk algınlığı, mide yanması, kolesterol, şeker, rahatlatıcı, gıda(baharat olarak), kaliteli bal eldestinde(arı yemi)	9
	<i>Thymus kotschyanus</i> BOISS. ET HOHEN	Kekik	Yalancı zahter,ezbüwe, hezwe, hezbı kefile	Çiçek, dal ve yapraklar(topra küstü kısımlar)	İnfüzyon veya dekoksıyon	Çayı:Mide ağrısı , yağı:Diş ağrısı	1

<i>Lythraceae</i>	<i>Punica granatum</i> L.	Nar	Nar henar, hennar, hennare, hinar, hinari	meyve, çiçek	1-Taneleri sıkılıp kaynatılarak nar ekşisi elde edilmekte, 2-kurutulan çiçekler infüzyon ile çayı yapıp soğuk içilmekte.veya 1-2 meyvesi doğrudan yenmekte, salatalara konmaktadır.	1-öksürk, yüksek tansiyon 2- ishal önleyici, 3- Gıda (doğrudan veya nar ekşisi)	4
<i>Malvaceae</i>	<i>Abelmoschus esculentus</i> L.(Syn: <i>Hibiscus esculentus</i> L.)	Bamya	bamya, beme, bome, medfini, vamyne	1-Tohum 2-Meyve	1- 15 Bamya meyvesi hardal tohumu veya dövme ile (Karışım, Lapa), 2-Tohumlar (Doğrudan)Un ile Lapa olarak 3- Yemek 4-Tohumlar kahve gibi kavrululup tülbentten geçirip geçen kısım yenilmektedir.	1-Bel Fıtığı(Lapa olarak) 2- Kapalı yaralar(iltihap sökmek için), incinmiş ezik açık yaralar3- Gıda,şeker hastalığı 4- Akciğer hastalığı, nefes darlığı 5-(Taze/kurutulmuş)Ticari gelir	5
	<i>Alcea striata</i> subsp. <i>striata</i> (DC.) ALEF.	Gül hatmi	hîro, hira	Çiçekler(kurutulmuş), gövdesi(taze iken)	İnfüzyon (demleme) , doğrudan, dekoksiyon (1 su bardağı keçi sütü ile), çiçekler (taze iken) nar kökü filizleriyle (dekoksiyon)	Nefes darlığı, bronşit, mide rahatlatıcı, tansiyon düşürücü, corona için, çocuklarda gaz giderici, idrar sökücü	8
	<i>Malva sylvestris</i> L.	Ebegümeci	giyasorik, toleke, tolika keran	Dal ve yapraklar (topraküstü kısımlar)	Taze veya kurutulmuş olarak(dekoksiyon)	1-Gıda 2-Astım öksürük,bronşit	1

<i>Moraceae</i>	<i>Ficus carica</i> L.	İncir	bejik, hejîra çöle, hejîre, hejîrkerk,	meyve	İncir yaprağının sütünden 3-4 damla damlatılır ve yaprak sapı ile karıştırılır. Meyveler (taze/kurutulmuş) yenilmekte ve satışı yapılmakta. Ayrıca: Taze çiğ meyveleri yumurtayla yağda kavurup yemeğinde yapılmakta.	Sütü peynirleştirmek için, gıdasal, ticari	1
	<i>Morus alba</i> L.	Beyaz dut	tu, tûya spî	Yaprak, meyve	Yaprak taze iken yara üzerine kapatılıp bir kez sarılır. meyveler yenilir. Yapraklar hayvan yemi yapılır.	Yapraklar yara iltihabını kurutmak , hayvan yemi olarak ve meyvesi çerez olarak	2
	<i>Morus nigra</i> L.	Urmu dutu	tuyaşemî, tuwereşe, tûşamî, tûwesûr, tûya reş, tûya siya	Meyvesi	Doğrudan	Ağız içi yaralar, Mide rahatsızlığı, bağırsakları çalıştırmak ve gıda amaçlı çerez	2
<i>Nitrariaceae</i>	<i>Peganum harmala</i> L.	özerklik	uzelik, sipende efriqa, spinde afriqaye, vaşe tûzbeyan.	tohum, meyve	Tohumları ipe dizilerek süs olarak eve asmaktadırlar.	sinir yatıştırıcı, süs veya nazarlık	1

	<i>Jasminum fruticans</i> L.	Sarı çiçekli yasemin	şiş otu, civar otu	Dal,yaprak,çiçekler (toprak üstü kısımlar)	bitki suda kaynatılarak(dekoksiyon) elde edilen sıvı ile hazırlanan hamur(lapa) iltihaplı yaralara bir tülbent içinde sarılır.	İltihaplı yaralarda iltihap sökücü olarak	1
<i>Oleaceae</i>	<i>Olea europaea</i> L.	Zeytin	zeitûn, zeytûn, zetûn, zeytuna celeb	Yapraklar, meyve	Yapraklar kurutulur.Çay olarak demlenir içilir.(İnfüzyon), yaprak veya meyvesi taze iken doğrudan çiğnenir. Meyvesi yeşil/siyah(salamura) tatlandırılır.Meyvelerden zeytinyağı elde edilir. Zeytin yağı farklı karışımlarda kullanılmaktadır.	Kalp, Şeker, Kolesterol, bağışıklık güçlendirici, corona ilacı olarak, diş ağrısı. Meyveler: gıda(doğrudan/yağ) olarak ve ticari gelir elde etmek.Farklı karışımlarda çözücü olması.	6
<i>Orobanchaceae</i>	<i>Orobanche ramosa</i> L.	Oğul otu, narin canavar otu	Gihayi meşa	Dal, yaprak, çiçekler(toprak üstü kısımlar)	Dal, yaprak, ve çiçekler çay olarak demlenir. (Dekoksiyon)	Ateş düşürücü, balgam söktürücü	1
<i>Pinaceae</i>	<i>Pinus nigra</i> J. F. ARNOLD	Karaçam	dare çame, kaja reş, çama reş	Kozalaklar	Kozalaklar taze iken kaynatılır(şeker ilavesiyle) kozalak şurubu(pekmezi) elde edilir.	Balgam söktürücü, nefes açıcı	1

<i>Plantaginaceae</i>	<i>Plantago major</i> L.	Sinir otu	Gihayi gemari, birindarok, giwe bizne, giyabirifing, giyadermanok, zimane berx	Yaprak	Taze yaprak doğrudan yaranın üstüne konur	İltihaplı açık yaralar	1
<i>Platanaceae</i>	<i>Platanus orientalis</i> L.	Çınar	çinar, çinara rojhelaî, çinayere, gulerne, sac,	Yaprak	Kurutulmuş taze yapraklar çay olarak (Dekoksasyon) demlenir	Kireçlenmeyi önlemek ve tansiyon düşürücü olarak	2
<i>Poaceae</i>	<i>Hordeum vulgare</i> L.	Arpa	cihe, cow, ceh, yew, yevve	1-Tohum 2-Sap(gövde ve yapraklar) (topraküstü kısımlar)	1-Bulgur büyüklüğünde öğütülür. Ilık suda kaynatılır. Lapa olarak beze sarılır. 2- kurumuş arpa sapına yatırılarak terlemesi sağlanır. 3- arpa sapı taze iken yenir.	1-Şişkinlik, sancı ve bel ağrısı için 2-soğuk algınlığı, romatizma ve bel ağrısı 3- şeker hastalığı için. 4- Hayvan yemi	4
	<i>Sorghum halepense</i> L.	Kanyaş	bencereka awî, kalûş, kariş, karûş, qarûç	Dal ve yapraklar(topraküstü kısımlar)	Taze veya kurutulmuş şekilde	Hayvanların sütünü arttırmak için: yem olarak	1
	<i>Triticum aestivum</i> L.	Buğday	, genime, genime savar, genime req	Tohum,sap (toprak üstü kısımlar)	Tohumdan elde edilen unu yumurta akı ve tuz ile karıştırılarak lapa olarak beze serilir kırılan yerin üzerine alçı olarak sarılır. Unundan ekmek-pasta yapılır, sap (taze/kurutulmuş) kısmından hayvanlara yem yapılarak.	Kırık yerlere alçı olarak, gıda hayvan yemi	1

<i>Poaceae</i>	<i>Zea mays</i> L.	Mısır	garis, garise stembolî, genime şamî, güle pexembere	Tohum saçığı, tohum,sap, yaprakalar (topraküstü kısımlar)	Püskül(parıg) limonla kaynatılır. Dekoksiyonile çayı yapılır, tohumlardan elde edilen un pasta yapımında, taze/kurutulmuş hayvan yemi	Böbrek taşı düşürmek, gıda, hayvan yemi	1
<i>Polygonaceae</i>	<i>Rumex crispus</i> L.	Labada, evelik, sığırkuyru ğu	Englik,tirşika zinaran, tirşinga armeniyün, tirşinge tehran	Kök	Kökü kaynatılarak(Dekoksiyon)	İçten gelen dış yaralar	1
<i>Portulacaceae</i>	<i>Portulaca oleracea</i> L.	Semiz otu	soğukluk, pirpar, pirparik, pirpir, pirpirim	Dal ve yapraklar(topra küstü kısımlar)	Taze iken doğrudan yeşillik olarak yenir, salatası yapılır, börek yapımında kullanılır..	Zona(cilt) hastalığı, gıda	1
<i>Ranunculaceae</i>	<i>Nigella sativa</i> L.	Çörek otu	çordik, hebreş, hefsûdank, reşik, siyabo	Tohum	Doğrudan veya yağı içilir veya yağı alna ve yanaklara sürülür. Ekmek ve pastaları süslemek için	Damar tıkanıklığı, kalp rahatsızlığı, migren, sinüzit, gıda	2
<i>Rhamnaceae</i>	<i>Paliurus spina- christi</i> P. Mill	Karaçalı, kara diken	çöle siya, siyateli, stiriya îsa	Tohumlar	Tohum yağı çıkarılarak kulağa damlatılır.	Kulak ağrısı	1
<i>Rosaceae</i>	<i>Cerasus avium</i> (L.) MOENCH	Kiraz	Kiraz, geraz, gilyazî, kiraze,	Meyve ve Meyve sapı	Meyveler yenilir, Meyve sapı kurutulup çayı demlenir(dekoksiyon).Soğ uk olarak içilir.	Gıda, migren , baş ağrısı	1
	<i>Crataegus monogyna</i> JACQ	Alıç	giwîje kejiy, guhîja reş, pirçekol, sûrsûrik	Meyve	Doğrudan yenir veya ezilip suda 2 ay bekletilerek	Gıda, kalp-damar hastalıkları	3

<i>Rutaceae</i>	<i>Citrus limon</i> (L.) Burm.f.	Limon	leymon, leymün, lemon, limon, limotirş	Meyve	Tatlı sularda yaşayan yumuşakçaların mantosu Limon suyunda eritilerek içilir	Gıda, Böbrek taşı	1
	<i>Ruta graveolens</i> L.	Sedef otu	sedef otu, nermîle, stîriye maran, teliye maran	Dal, yaprak ve çiçekler (topraküstü kısımlar)	Doğrudan, düğünlerde	Sakinleştirici, baş ağrısı giderici, süs	2
<i>Scrophularia ceae</i>	<i>Verbascum sinuatum</i> L. var. <i>adenosepalum</i> MURB	Sığır kuyruğu	Masucang, darması, dime gayî, jehrması, masijehrk	Çiçekler	Doğrudan	Arıların kaliteli bal yapmaları için (dolaylı gıda yapımında). Arı yemi	2
<i>Solanaecae</i>	<i>Datura metel</i> L.	Boru çiçeği,şeyt an elması	Zurna çiçeği, gulborî	Tohumları	Doğrudan (tohumları)	Hemoroid (Basur)	1
	<i>Lycopersicon esculentum</i> Mill. (Syn: <i>Solanum lycopersicum</i> L.)	Domates	balcana sûr, firenk, sorik, şamik, tomate	Meyvesi	Doğrudan, salçalık, turşu olarak, Domates ikiye ayrılır.Direk üzerine konur.(Ette konabilir)	Gıda olarak, Arı sokmalarında ve akrep sokmalarında zehri öldürücü ve antiallerjik olarak	2
<i>Urticaceae</i>	<i>Urtica urens</i> L.	Isırgan otu, calağan	gihayi gezgezok, kergezok, kurdeşen, lîra dirrikî, ûrtiker	Dal ve yapraklar	Kurutulur çay olarak demlenir. Taze iken kavrularak yenir.	Römatizma, hipertansiyon, bronşit, nefes darlığı, başağrısı, migren, şeker hastalığı , böbrek taşı hastalıkları ve gıda olarak	4

<i>Vitaceae</i>	<i>Vitis vinifera</i> L.	Üzüm	tirî, dalît, hengûr, mew, mewa tirî, mewe, tirih,	Meyve doğrudan, pekmez yapılarak, sirke yapılarak	1-Macun gibi dövülür.Moraran kısma uygulanır. 2-Üzüm pekmezi ve fıstık sakızı hafif ısıtılsrak yutulur.3- Üzüm sirkesi ile taharet yapılır, 4-Pekmez yapımından sonra arta kalan kalan tortusu vücuda sürülür hasta naylona sarılır ve uyutulur.(Hekim önerisi)	1-Morarma ve kemik çatlakları için 2- Balgam söktürücü 3- Hemoroid(basur) 4-Zehirli ishal ve kusma	4
<i>Zygophyllaceae</i>	<i>Tribulus terrestris</i> L.	Çoban Çökerten	gurnig, pıtrak, giya qurincok, gurnige şûvan, gurnika ardî, , sedirank, senırçık	Dal,yaprak,çiçe k (veya meyve) (topraküstü kısımlar)	İnfizyon (demleme)	Böbrek taşı, nefes darlığı, bronşit, kalp- damar açıcı, şeker hastalığı, baş ağrısı, mide ağrısı, tansiyon düşürücü	10

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Halfeti yöresinde yapılan çalışmalarda 39 familyaya ait toplam 75 tür tesbit edildi. Bu bitkilerin çalışmamızda ki yöre halkı tarafından hangi amaçla kullanıldığı, bitkinin kullanılan kısımları, kullanım şekli(doğrudan, tek başına terkeb veya karışım) kullanılma sıklığının yanında farklı bazı çalışmalardaki geçen şekli de incelendi.

Fam: Amaryllidaceae

Amaryllidaceae—Nergis zambağıgiller (Kız çiçeğinin Latince ismi). Tanker ve ark.(2007), yaptıkları çalışmada tropik ve subtropik bölgelerde yayılma gösteren ve toprakaltı kısımları soğan, kormus veya rizom şeklinde olan çok yıllık otsu bitkiler olduğunu, bu familyada 85 cins ve 1300 tür bulunduğunu ve yurdumuzda 8 cins ve 28 türü yetiştiğini bildirmişlerdir.

***Allium sativum* L. (Sarımsak, Sir):**

Tübives'e göre: Çok yıllık bir ömre sahip olup, Otsu yapısında, Haziran-Ağustos aylarında çiçeklenmekte, ekimi yapılan arazilerde ve hemen hemen her yükseltide yetişebilmekte, endemik olmayan, Elementi bilinmeyen, Ülkemizin her yerinde yaygın dağılım gösteren bir bitkidir.

Tanker ve ark. (2007) (Liliaceae familyasında incelemişlerdir.) göre: *Allium sativum* (A.sativum var. vulgare) (sarımsak), geofit bir bitki olup, çiçekleri beyaz veya pembe renkte olduğunu, sarımsağa has kokusunu Allil disülfür, alliin adlı kükürtlü bileşiklerin verdiğini, bu bileşiklerin samısağın tansiyon düşürücü etki göstermesini sağladığını ve bu amaçla çok yaygın tüketildiğini, Anadolunun *Allium* türleri açısından çok zenginolduğunu belirtmişlerdir.

Baytop(1999)'a göre: Antiseptik, idrar arttırıcı, solucan düşürücü, iştah açıcı ve tansiyon düşürücü etkilere sahiptir.

Bellikci (2020) çalışmasında *Allium sativum* L. bazı zehirli hayvanların (akrep, yılan, böcek, arı, örümcek vd.) sokmalarında sık kullanılan bitkiler arasında olduğu, Kalp damar hastalıklarında da kullanıldığını tesbit etmiştir.

Dioscorides' te yendiğinde barsak kurtlarını düşürdüğünü, diüretik olduğunu, engerek yılan sokan ve iç kanamlı hastalarda yararının çok fazla olduğu şeklinde bitkiden bahsedilmekte ve resmi de yer almaktadır.

Bu çalışmada yöre halkı dökülen saçların yenilenmesi için; sarımsak tohumlarını (meyvelerini) zeytinyağında fermente ederek deriye yedirecek şekilde saçlara sürmekte, ezilmiş sarımsak tohumlarını jilette yardıkları diş etine emilimini sağlayarak sarılık (hepatit) tedavisi ve çiğ şekilde tansiyon düşürücü olarak kullanmaktadırlar. Bunun yanı sıra; taze iken yaprakları, gövdesi ve kökü yeşillik olarak yemeğin yanında, meyveleri kurutulmuş gıda olarak tüketilmekte aynı zamanda tarımını yaparak ticari gelir elde etmektedirler.

Fam: *Anacardiaceae*:

Anacardiaceae—Sumakgiller familyası (Yunanca, kalp şekilli anlamında) Tanker ve ark. (2007) yaptığı çalışmada bu familya bitkilerinin çoğu reçineli ve pennat yapraklı ağaçlar olduğunu saptamıştır.

***Pistacia vera* L.**

Antep fıstığı, (şamfıstığı, fıstık, fıstıq, fıstıqa entebe, beng, biste, darvven kirmanî)

Tüбивese göre: Çok yıllık bir ömre sahip, ağaç yapısında, mart ve nisan aylarında çiçeklenmekte olan kültür bitkisidir. Yaklaşık 800 rakımda yetişmekte olup, İran-Turan orijinli, Türkiye'de Güneydoğu Anadolu da, dünyada ise: İran, Afganistan ve Orta Asyada yetişmektedir.

Tanker ve ark. (2007) çalışmasında yurdumuzda özellikle Gaziantep (ve Şanlıurfa) dolaylarında yetiştirilen Batı ve Güney Anadolu' da da kültür denemeleri yapılan bir ağaç olduğunu, yaprakları 3-5 foliollü, tohumları yağ ve protein bakımından zengin, yenerek tüketildiği gibi yöresel birçok tatlının yapımında kullanıldığını görmüşlerdir.

Pistacia lentiscus L. türünün aşılması sonucu kültürü yapılmaktadır(Akdemir ve ark, 2013). Bakımı için budama, kökünü çapalama, ilaçlama, gübreleme ve son zamanlarda yağışların az olmasından ve kuraklıktan

dolayı sulama gerekmektedir. Sertkaya ve ark. (2015) yaptıkları çalışmada: Önemli oranda besin (Protein oranı: % 22.6, karbonhidrat oranı: % 15.6 ve yağ oranı: %54.5) ve vitamin (C;B;E vitaminleri kompleksince zengin) değerlerine sahip olup bunu yanında kan şekerini düşürdüğünü, kalp krizi riskini azalttığını, öksürük şurubu yapımında kullanıldığı gibi tıp ve eczacılıkta yardımcı bir madde olarak kullanıldığını belirtmişlerdir.

Akan ve ark. (2008) yaptığı çalışmada sakızının ülser için iyi geldiği, çiğnendiğinde diş ağrısını giderdiği, balmumu zeytinyağı ve fıstık sakızı karıştırılarak merhemi yapılmakta olduğunu gözlemlemişlerdir.

Bellikci (2020) yaptığı alışmada bitkinin gıda olarak çok yaygın kullanılan bitkiler arasında tesbiti yapılmıştır. Dioscorides şamfıstığı olarak isimlendirmekte, çam fıstıklarına benzetmekte mide için iyi geldiğini söylemektedir.

Yörede yaşayan halk için fıstık meyvesi ana gelir kaynağıdır. Çok yoğun olarak tarımı yapılmaktadır.

- a) Reçinesi: 1-Astım, bronşit, mide yanmaları(Ülser), bağırsak şikâyetleri için doğrudan veya bal ile yutularak, 2- Derin yaralar, cilt hastalıkları ve cerehatlı yaralar için; Alkanna oreintalis L. Kökü kaynatılıp suyuna rendelenmiş zeytinyağlı sabun veya zeytinyağı ve birazda tereyağı ile karıştırılarak merhem olarak cilde sürülmektedir.
- b) Yaprakları: Yılan sokmalarında suda kaynatılarak (Dekoksiyon) sokulan yer jilet ile kanatılır. Kanatılan yerlere fıstık yaprağı ile o sudan serpmektedirler.
- c) Meyveleri: Ticari amaçlı, çerez veya tatlı yapımında yaygın olarak kullanılmaktadır.

***Rhus coriaria* L. (Sumak, sımak, simaq, sivok, sumax)**

Tübivese göre : Çok yıllık bir ömre sahip, çalı yapısında, 6. Ve 7. Aylarda çiçeklenmekte, çalılıklar, kıyılar, ormanlar gibi doğal ortamlarda, 600-1900

yüksekliklerde yetişmekte olup, endemik olmayan, elementi bilinmeyen, Türkiye’de : K., B., G. ve D. Anadolu’da , Genelde ise : Akdeniz Sahaları, Kırım, Kafkasya, K. İran’da dağılım göstermektedir.

Tanker ve ark. (2007) bu tür hakkında yaptıkları çalışmada yaprakları tanen bakımından zengin olduğu için ekstreler halinde deri tabaklamada kullanıldığı, ayrıca kumaş boyamada da yararlanıldığını, meyveleri önce yeşil sonra koyu kırmızı renkli ve ekşi lezzetli, baharat olarak çok tüketildiğini bahsetmiştir.

Baytop, (1999) yaptığı çalışmada bitkinin Kabız, kan kesici ve antiseptik etkilere sahip bir drog olduğunu, infüzyon halinde dâhilen veya boğaz ve diş etleri hastalıklarında gargara halinde kullanıldığını, uçucu yağ, organik asitler (sitrik, tartrik ve malik) ve bunların tuzlarını taşıdığını ve bu nedenle ekşi lezzetli olduğunu, baharat (Sumak ekşisi) olarak bilhassa Güney Anadolu’da bol miktarda kullanıldığını belirtmiştir. Bellikci (2020) yaptığı çalışmada *Rhus coriaria* Hayvanlarda (özellikle akrep) sokmalarında, diş ve dişeti hastalıklarında sık kullanılan bitkiler arasında yaygın kullanıldığını, üzerinde çok çalışma yapıldığı; antiseptik olarak, gıda amaçlı (Meyve, meyve kabuğu, tohum, yaprak) kayıtlı bir bitki olduğu, boya yapımında kullanımında yaygın olduğu ve ticari amaçla satıldığını tesbit etmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: 1- Reçine (sakız) yi sırt, bel ağrıları ve kaburga batmalarında ağrı kesici olarak yakı biçiminde, 2-Meyvelerini diş ağrısını giderici, bağışılık güçlendirici, kolesterol, şeker hastalığı, mide rahatlatıcı ve sancı kesici olarak infüzyon (ılık suda) şeklinde suyunu doğrudan veya sarımsak ve kuru nane ile kullanmaktadır. Bunun yanısıra meyvelerini öğütürerek baharat olarak kullanmakta ve ticari gelirden elde etmektedirler. Doğal olarak yetişmekte kısmi olarak tarımı da yapılmaktadır.

Fam: *Apiaceae*

Apiaceae (Umbellifereae)- Maydanozgiller(Adını Pliny’nin kereviz olarak kullandığı *Apium*’ dan almıştır.). Tanker ve ark.(2007) bu tür ile ilgili yaptığı

çalışmada 300 cins, 3000 kadar türü kapsadığını. Bir, iki veya çok yıllık, çoğu uçucu yağ taşıyan otsu bitkiler olduğunu gözlemlemişlerdir.

***Echinophora tenuifolia* (Sarı çördük, çortığ, çirdûg)**

Tübivese göre: Çok yıllık ömre sahip, çalı yapısında, 8-9. aylarda çiçeklenmekte olup, kuru tepeler, tebeşirli vadiler, step, nadas tarlalarda , 0-1100 rakımlarda yetişmektedir. Endemik olmayan, İran-Turan elementidir, Türkiye’de: Türkiye (KD. Anadolu hariç) genelinde Dünyada ise Balkanlar, Kırım, Azerbaycan, Ermenistan, K. Irak, Türkistan, Afganistan da yetişmektedir

Bellikci (2020) yaptığı çalışmasında; *Echinophora tenuifolia* gıda olarak tüketildiğini tesbit etmiştir. Baytop (1999) dikensiz, yumuşak tüylü, iki veya çok yıllık bir bitki olduğunu. % 0.20 - 0.95 oranında uçucu yağ taşıdığını belirtmiştir.

Dioscorides’e göre: Çiçeği ve tohumu öğütülüp, balla cilde uygulandığında ağrılar, ciltteki büyümeler, dokuların yenilenmesi için uygun özellikte olup öğütülüp zeytinyağı ile beraber ovulursa sürüngelelerin ısırmalarına karşı etkilidir denmiştir. Akan ve ark.(2008) göre üzüm pekmezi yapılırken pekmez ile karıştırılıp güzel bir rayiha vermesi için pekmezin içine katıldığını bahsetmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı bitkinin dal ve yapraklarını: 1- Üzüm pekmezinin rayiha ve faydasını arttırmak için: Kaynatılan pekmeze daldırılarak, 2-Kalp ve Adet sancısı için :Doğrudan yenilerek veya dekoksasyon ile çayını içerek, 3- Ağızdan gelen iç kanamalar için: Kurutulup doğrudan yiyerek, 4-Nefes açıcı, ağrı kesici ve iltihap kurutmak için: Kurutulup İnfüzyon ile çayı içilerek kullanılmaktadırlar. 5- Ayrıca yemeğin yanında yeşilik olarak gıda şeklinde tüketilmektedir. Doğal olarak yetişmekte olup tarımı yapılmamaktadır.

***Eryngium campestre* (Boğa diken, kırsenet)**

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip, Ot yapısında, 7-9. Ayalarda çiçeklenmekte, orman açıklığı, taşlı tepe yarıları, bozulmuş step, nadas tarlalar veya kumullar da, 0-1800 yükseltilerinde yetişmekte olup, Endemik olmayan, Elementi: bilinmeyen, Ülkemizde: KB. ve B. Türkiye’de , Genel Dağılımı ise: B.,

O. ve G. Avrupa, O. ve G. Rusya, Kırım, K. Afrika, GB. Asya, Doğu Afganistan'dır

Baytop (1999) yaptığı çalışmada *Eryngium campestre* yaprakları parçalı, parçalarının uçları: dikenli, çiçekleri beyaz veya yeşilimsi renkli olan otsu bitkiler olduğunu, Saponin ve tanen taşıdıklarını, öksürük kesici, idrar arttırıcı, iştah açıcı, uyarıcı ve afrodizyak olarak, infusyon halinde kullanıldığını belirtmiştir.

Bellikci (2020) yaptığı çalışmada *Eryngium campestre* Tıbbi amaçlı kullanıldığını tesbit etmiştir. Akan ve ark. (2008) ise 'Çistok' diye isimlendirilmekte. Henüz taze iken daha dikenli oluşmadan gövdesi soyulduktan sonra yenmektedir tesbitini yapmışlardır.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitki taze iken, kök ve gövdesini soyarak doğrudan açlık giderici ve kan şekerini arttırıcı olarak kullanmaktadırlar. Bitki çiçeklerinden ise arıların kaliteli bal yaptığını belirttiler. Doğal yetişmekte olup tarımı yapılmamaktadır.

Fam: Araceae

Araceae Yılan yastığıgiller (Yılanyastığı, Theophrastus tarafından kullanılan bir isimdir). Tanker ve ark. (2007) bu tür ile ilgili olarak tropik ve subtropik bölgede yetişen, çok yıllık, rizomlu veya yumrulu, otsu bitkilerin bulunduğu bir familya olduğunu gözlemlemiştir.

***Biarum carduchorum* (Gardi otu, tırşık otu):**

Tübies'e göre:Çok yıllık bir ömre sahip, Ot yapısında, geofit hayat formunda, Ağustos-Eylül aylarında çiçeklenmekte, : kalkerli ve volkanik tepeler, otlaklar, kurak nehir kıyılarında ve yaklaşık 60m yükseltilerde yetişmekte endemik olmayan, İran-Turan elementli, Türkiye'de G. ve D. Anadolu bölgelerinde Genel olarak ise Suriye Çölü, B. ve GB. İranda yayılış gösteren bir bitkidir.

Çeçen ve ark. (2019) yaptıkları çalışmada Çok yaygın bir tür olduğunu. çiçeğin yapraktan önce toprak yüzeyine çıktığını, yaprak döneminde çiçek görülmediğini, spatanın iç yüzeyi kahverengi-mor renklidir. Spata tüpü iç yüzeyi beyazımsı tabanında hafifçe mor renkli olduğunu, populasyon durumunu

Şanlıurfa'da popülasyonu en yaygın olan *Biarum* türü olduğunu, Şanlıurfa tek tek dağları, Kızılkuyu bölgesinde yoğun bir popülasyona sahip olduğunu bahsetmiştir.

Akan ve ark., (2008) tez konusu alana yakın yörede yaptıkları çalışmada halk arasında 'Zillike Eraba' Fıse pire, kurt kulağı şeklinde isimlendirildiğini, Ayak mantarı (Mayasıl) tedavisinde kurutulmuş bitki soğanını toz halinde olarak yara üzerine serpilerek kullanıldığını belirtmişlerdir. Bellikci (2020)'nin yaptığı çalışmasında; *Biarum carduchorum* tıbbi amaçlı kullanıldığını tesbit etmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: Kök ve yapraklarını doğrudan (taze iken) haşlayıp veya kurutulmuş olarak yemeğini yapmakta, gıda olarak tüketmekte, tıbbi olarak ise grip, soğuk algınlığı, karın ağrısını(sancısını) dindirmek için tüketmektedirler.

Bitki doğal yetişmekte olup tarımı yapılmamaktadır.

Fam: Asteraceae(Syn: Compositae):

Asteraceae(Syn:*Compositae*) Papatyagiller (Ayçiçeğigiller) familyası (yıldız anlamına gelen Aster'den dolayı). Tanker ve ark. (2007) bu tür için yeryüzünde 1000' e yakın cins ve 20.000 kadar tür ile temsil edilen, çiçekli bitkilerin en zengin familyası olduğu, yurdumuzda 130 kadar genus, 1100 den fazla türü yetiştirdiğini, Bitkilerin çoğu otsu, çalı veya ağaç formunda olanların sayısı az olduğunu bahsetmiştir. Simpson (2012) yaptığı çalışmada *Asteraceae* familyasını, bazı taksonlarda latisifer veya reçineli kanalları var olan, otsular, çalılar, ağaçlar, ya da sarılıcı bitkilerden oluştuğunu, familya üyelerinin dünyada geniş yayılışa sahip bitkiler olduğunu tesbit etmiştir..

Achillea arabica (Syn: *Achillea biebersteinii*) (sarı civanperçemi, hanzabel, gihayi mehra)

Tüбивесе göre: Çok yıllık bir ömre sahip, Ot yapısında, mayıs-eylül aylarında çiçeklenmekte, konifer ormanı, step, kurak çayırılık, kayalık yamaç, nadas tarlalarda 350-3450 arası yükseltilerde yetişmekte, Endemik olmayan, İran-Turan elementi, Türkiye'de Anadolu (B. Türkiye Yok)nun hemen her yerinde, Genel olarak ise G. Bulgaristan, GB. ve O. Asya'da bulunan bir bitkidir.

Hanalp (2021) yaptığı araştırmalarda: *Achillea arabica* ekstresinin pankreas adacıklarında, β -hücre onarımını ve yenilenmesini sağlayarak, diyabete koruyucu potansiyele sahip olduğunu saptamışlardır.

Hanalp (2019)ın yaptığı bu çalışmada da *A. arabica* ekstresinin karaciğer ve böbrek fonksiyon bozukluğu ve diyabetin neden olduğu oksidatif stres üzerinde, muhtemelen antioksidan ve antidiyabetik etkilerinden dolayı terapötik bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla *A. arabica* çiçek ekstresi, diyabet ve hiperlipidemi ile ilgili ilaçları geliştirmek için doğal bir kaynak olarak kullanılabilir demıştır.

Nenaah(2014)yaptığı çalışmada Candan ve ark.(2003)dan aktardığına göre: *Achillea* cinsine ait farklı türleri geleneksel olarak kullanıldıkları gibi anti-enflamatuvar antioksidan, antimikrobiyal, veya analjezik aktivitelerinin olduğunu bildiğini, ayrıca bitki ekstraktlarının ve uçucu yağlarının ilaç yapımında aktivitelere sahiptir denilmiştir. Akan ve ark.(2008) (Syn: *Achillea biebersteinii* vd.) tez konusu alana yakın yöredeki çalışmalarında halk arasında ‘Yılan pengu’ olarak isimlendirildiğini bitkiye yılanın yaklaşmadığı iddiası vardır denilmiştir.

Bellikci (2020) yaptığı çalışmada *Achillea arabica* genital sistem hastalıklarında en sık kullanılan bitkiler arasında kayıtlı olduğu tesbit etmiştir. Dioscorides: *Achillea ptarmica*, *A. millefolium*, *A. ageratum* türlerini resimleriyle beraber kitabına almıştır. *A. Ageratum*(civanperçemi) için çiçekleri; kabarcıklı altından bir şemsiye gibi, çalı şeklinde, *ageratum*(yaşsız), çiçekleri değişmeden kalır. *A. millefolium* için ise öğütülen yapraklarının kanamayı durduğunu kaydetmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: Dal ve çiçeklerini birlikte infüzyon yöntemiyle çayını yapmakta mide ağrısı veya adet sancısı zamanlarında 1, 2 çay bardağı içerek ağrılarını gidermektedirler. Bitkinin tarımı yapılmamakta doğal olarak yetişmektedir.

Anthemis hyalina.(Derman papatyası, beyaz papatya, çiçekmast, kulülmast, kekavla sipiye, yoğurt çiçeği)

Tübiyese göre: Tek yıllık bir Ömre sahip, Ot yapısında, : 4-6. Aylarda Çiçeklenmekte,; Bağlar, bozulmuş kalkerli yamaçlarda, 400-1230 rakımlarda yetişmektedir. Endemik olmayan Elementi: Bilinmeyen, Türkiye’de G. ve D. Anadolu’da Genelde ise : Suriye, Lübnan, Filistin, İran, Irak’da yayılış göstermektedir.

Davis (1975) bu tür için iki veya çok yıllık otsu, yarıçalımsı ya da kısa çalımsı, seyrek ya da sık ince kısa tüylü ya da ipeksi tüylü gövde basit ya da dallanmış, yapraklar genellikle nadiren basit; olduğunu belirtmiştir.

Anthemis hyalina (AH) özleri, Coronavirüs (CoV) ile enfekte olmuş hücreleri azaltmak için potansiyel tedavi moleküllerini içeren en iyi adaydır(Kabir ve ark, 2021). Ulaşlı ve ark. (2004) yaptıkları çalışmada *Anthemis hyalina*(Ah) kabukları, antimikrobiyal hastalıklarla savaşmak için halk ilacı olarak kullanıldığını, tüm ekstrakt tedavilerinin Coronavirüs enfeksiyonu sonrası, virüs yükünde en büyük farkı gösteren *Anthemis hyalina* (Ah) özü tedavisi olmuştur. Bu nedenle Ah özü, potansiyel tedavi molekül(ler)ini içeren elimizdeki en iyi aday olduğunu belirtmişlerdir. Akan ve ark. (2008) yaptıkları çalışmada *Anthemis hyalina* ‘Beyaz yoğurt çiçeği’. Çayı yapılıp içilmektedir demişlerdir. Bellikci (2020)’nin yaptığı çalışmasında ise *Anthemis hyalina* tıbbi amaçlı ve gıda olarak kullanıldığını tesbit etmiştir. Dioscorides’te *Anthemis* cinsinden *A.tictoria* (çiçekli boyacı papatyası) geçmektedir.

Bu çalışmada yöre halkı: Beyaz renkli olmasından dolayı yoğurt çiçeği(çiçekli mest) derler. Bitki çiçeklerini infüzyon veya dekoksiyon yöntemiyle; 1-öksürük, soğuk algınlığı, nefes açıcı, balgam sökücü 2- diş ağrısı(gargara) 3-Sarı renkli çiçek açanını ise kınada renk arttırıcı olarak kullanmaktadırlar. Doğal yetişmekte, tarımı yapılmamakta, süs amaçlı evlerin önündeki bir toprakta veya saksıda yetiştirilmektedirler.

Carlina oligocephala, domuz dikenini, kelemi zer.

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip, Ot yapısında : Temmuz-Eylül aylarında çiçeklenmekte,; *Pinus nigra*, *Quercus libani*, *Quercus aegilops* ormanları, çağıllık, step gibi alanlarda, 800-2000 yükseltilerde yetişmektedir. Endemik olmayan, elementi bilinmeyen, Türkiye’de: K. Anadolu, G. Anadolu, Karasal Anadolu, Dünya genelinde ise: Lübnan, Anti-Lübnan’da dağılışı göstermektedir.

Akan ve ark. (2008) tez konusu olana yakın yörede yaptıkları çalışmada *Carlina lanata* türünün tohumları yakılıp buharı, solunursa ağız içi ve dış kaynaklı hastalıklara fayda görüldüğünü söylemişlerdir. Sanön(2011) *carlina* cinsleri üzerine yaptığı çalışmada: Ülkemizdeki en yaygın tür olduğunu karakteristik bazı özelliklerinden (tüm bitki keçemsi, ağsı tüylü olup dikenleri belirgin, kuvvetli ve uzun, çiçek rengi parlak sarıdır) dolayı diğer türlerden kolay ayırdedilebildiğini belirtmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: Çıbanlı yaraları sökmek için: Sarıdikenli çiçekleri yakılarak. külü tereyağı ile karıştırılıp kremini yaparak çıbanlı yaraya sürmek suretiyle kullanmaktadırlar.

Crepis kotschyana (Urfa kıskısı, çekem otu):

Tübivese göre tek yıllık bir ömre sahip, ot yapısında, çiçeklenme zamanı: bilinmiyen (mayıs-temmuz), 300-300 yükseltilerde yetişen, endemik olmayan, İran-Turan elementi , Türkiye’de: GD. Anadolu (Mezopotamya) Dünya genelinde ise: İran, K. Irak, B. Suriye, Suriye Çöl, Afganistan, Pakistan, Transhazar, Türkistan’da yayılışı gösteren bir bitkidir. Bellikci (2020) yaptığı çalışmada *Crepis* cinsinin *C. alpina* L. *C. foetida* L. *C. foetida subsp. rhoeadifolia*, *C. Sancta*, *C. vesicaria* . *C. zacintha* türlerinin tıbbi kullanımına yer verilmektedir.

Abak ve Akan (2013) Şanlıurfa yöresinde yaptıkları çalışmada bitkinin steplerde yetiştiğini ileri sürmüşlerdir.. Kaya ve ark.(2019) Şanlıurfa yöresindeki çalışmasında ve Aslan (2002) ın tez konusu alana yakın yöredeki çalışmasın da da yer almakta fakat bitki hakkında hiç bilgi verilmemektedir. Baytop (1999), Tanker ve ark.(2007) ve Dioscorides’te yer almamaktadır. Tüm bunlar bitkinin tıbbi

yönden kullanımı üzerinde çalışma yapılmadığını ve tam bilinmediğini üzerinde çalışma yapılması gereken bir bitki olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin Dal, yaprak ve çiçek kısımlarını, irinli, cerahatlı yaraları, kurşun yarasını sökmek ve temizlemek için, bitkiyi kurutup zerdeçal, çam sakızı, zeytinyağlı sabun ile karışım hazırlayıp yara üzerine merhem gibi sürerek kullanmaktadırlar. Bitki doğal yetişmekte olup tarımı yapılmamaktadır.

Echinops orientalis.(Dağ şekeri, şekrog)

Tübives'e göre çok veya iki yıllık bir ömre sahip, ot yapısında, 6-8. Aylada çiçeklenmekte, Steptler, taşlık ve şali yamaçlar, kireçtaşı kayalığı, mağmatik kayalık, nadas tarla, Quercus gibi alanlarda, 0-1980 yükseltilerde yetişmekte olup Endemik olmayan, İran-Turan Elementi bir bitkidir. Türkiye'de: G. ve Karasal Anadolu'da Dünya genelinde ise Transkafkasya, KB. ve K. İran, Horasan da dağılım Dabanlı (2011) yaptığı çalışmada *Echinops orientalis*. tür örneklerinin köklerindeki metanol, kloroform ve hekzan ekstraktlarının antimikrobiyal ve antikanserojenik etkinlikleri çalışılmış, yapılan tesbitte: *E. orientalis*' in kanser hastalarının kemoterapi tedavisinde kullanabileceğini söylemiştir. Erenler ve ark.(2014) *Echinops* türleri, migren, idrar söktürücü, kalp hastalıkları, idrar yolu enfeksiyonu tedavisinde geleneksel olarak kullanıldığını tesbit etmişlerdir. Bellikeci (2020)'nin yaptığı çalışmasında bitkinin gıda olarak kullanıldığı kaydedilmiştir. Abak ve Akan (2013) çalışmalarında bitkinin Birecik-Halfeti, yol kenarında tesbitini yapmışlardır. Kaya ve ark. (2019) yaptıkları çalışmada bazı makalelere atıf yapılmakta fakat ilgili makalelerde de bitki üzerine çalışma olmayıp sadece kaydının olduğunu belirtilmiştir. Aslan (2002) tez konusu alana yakın yöredeki çalışmasında bitki yer almakta fakat bitki hakkında hiç bilgi verilmemektedir. Baytop (1999), Tanker ve ark. (2007) ve Dioscorides'te yer almamaktadır. Erenler ve ark.(2014)'na: göre: "Diğer *Echinops* türleri hakkında pek çok araştırma yapılmış olmasına rağmen, *E. orientalis* ile ilgili çalışmalar bulunmamaktadır." Tüm bunlar bitki üzerinde hemen hemen hiç çalışma yapılmadığını ve tam

bilinmediğini üzerinde çalışma yapılması gereken bir bitki olduğunu göstermektedir..

Bu çalışmada yöre halkı; Mide ekşimesini gidermek için bitki taze iken bitkinin dikenlerini ayıklayarak meyvesi doğrudan yemektedirler. Ayrıca arıların bitkinin polenlerinden yemeleri durumunda kaliteli bal yaptıkları, ineklerin meyvesini yemeleri durumunda ise sütlerini arttırdığını söylemektedirler. Bitki doğal yetişmekte, tarımı yapılmamakta, yeni tarım alanlarının açılmasıyla tehlike altındadır.

Gundelia tournefortii (Kenger, sakız otu, kereng):

Tübüvise göre: Çok yıllık bir ömre sahip, ot yapısında, 5-6. Aylarda çiçeklenmekte, kayalık kireçtaşı yamaç, volkanik yamaç, step, tuzlu göl yakını, orman açıklığı ve nadas tarlalarda, 100-2500 arası yükseltilerde yetişmektedir. Endemik olmayan, İran-Turan Elementi dir. Türkiye’de Karasal Anadolu ve G. Anadolu’da Dünya genelinde ise Transkafkasya, Kıbrıs, B. Suriye, Suriye Çöl, K. Irak, İran, Transhazar’da dağılım göstermektedir

Akan ve ark.(2008)’nın tez konusu alana yakın yörede yaptıkları çalışmada bitki kökünün 10 cm’lik gövde kısmı soyulurak yemeği yapıldığını, ayrıca sakızı yapıldığını bunun için de güneşte bekletilen kök, her saat bir defa budanarak kökten çıkarılan sütü bekletilip sakız yapılır demişlerdir. Bellikci (2020)’nin yaptığı çalışmasında diş ve diş eti hastalıklarında en sık kullanılan bitkiler arasında kayıtlı olduğu, ve çalışma yapıldığını ve gıda olarak kullanıldığını tesbit etmiştir. Baytop(1999) yaptığı çalışmalarda: Bitkinin 30 ile 100cm’ye kadar boylanabildiğini. Uç kısımları dikenli olan parçalı yapraklarının olduğunu, Doğu Anadolu’nun tamamında çok yoğun rastlanıldığını, bitkinin sakızını elde edebilmek için, kök kısmı topraktan çıkarılıp baş kısmı kesici bir aletle veya bıçakla çizilerek sütün çıkmasının sağlandığını, bu sütte bir günde koyulaşıp sakıza dönüştüğünü,. sakızlar suda bekletilerek kurumasının önlendiğini, sakızların diş etlerini korumak ve iştah açmak için çiğnendiğini Özellikle Erzurum ve Diyarbakır yöresinde çok kullanıldığını söylemiştir.

Konak ve ark. (2017)'nın yaptıkları çalışma ve kimyasal analizlerde: Bitkinin Ortadoğu halklarında karaciğeri koruduğu, diyabeti önlediği, ağrıyı kestiği ve sindirime yardımcı olması amacıyla kullanıldığını tesbit etmişlerdir. Yaptıkları kimyasal analizlerde ise; yaklaşık %95 oranında antioksidanlık özelliği gösterdiğini dolayısıyla bitkinin tabii bir antioksidan kaynağı olarak kullanılabileceğini söylemişlerdir. Bu da halkın kullanımının doğruluğunu göstermektedir. Savaş ve ark. (2009)'nın yaptıkları çalışmada. halkın bitkiyi iştah açmak ve dış etlerini kuvvetlendirmek için kullandığı tesbitini yapmışlardır. *G. tournefortii*. bölgede yapılmış hemen hemen tüm çalışmalarda geçmektedir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin süt salgısını güneşte kurutup sakız şeklinde; kulak iltihabını ve mide yanmalarını gidermek ve mideyi rahatlatmak amacıyla kullanılmaktadırlar. Bitki doğal olarak yetişmekte tarımı yapılmamaktadır.

Onopordum carduchorum (Eşek diken, kav diken, kanguş kangalı kırendol)

Tübitese göre: İki yıllık bir ömre sahip, ot yapısında, 5-7. Aylarda çiçeklenmekte, step, temizlenmiş maki dere kenarı, tarla gibi yerlerde, 380-1000 m. Yükseltilerde yetişmekte olup, Endemik olmayan, İran-Turan Elementi, Türkiye'de D. Anadolu ve G. Anadolu Dünya Geneline ise: B. İran, K. Irak 'ta dağılım göstermektedir.

Abak ve Akan (2013) yaptıkları çalışmada Şanlıurfa ili- Ceylanpınar ilçesi, Aşağı Doruklu mah. civarında kurak alanda, Şanlıurfa ili: Akçakale – Ceylanpınar ilçesi, 28. Km'de, yol kenarında tesbit edip kayıt altına almışlardır. Bellikci (2020) çalışmasında literatürlerde bitkinin gıda olarak ve tıbbi amaçlı kullanıldığını tesbit etmiştir.

Bu çalışma için yapılan araştırmalar da Türkiye'de bitkinin tesbiti ile ilgili çalışmalar varken kimyasal analizleri ile ilgili çalışmalara rastlanmamıştır. Kaya ve ark.(2019)'nın çalışmasında Şanlıurfa florası üzerine yapılmış çalışmaların onbir çalışmada (hemen hemen hepsinde) geçmektedir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitki taze iken, tam kurumadan: 1-Karaciğer yağlanması, astım, kolestrol ve corona için: Bitki meyvesinin dikenlerini ayıklayarak meyvesini doğrudan, 2- Karaciğer hastalıkları ve Romatizmal hastalıklar için: Tohumları veya meyvesini balla karıştırarak yemektirler, 3-Eşek ve katırlar bitki meyvesini dikenleriyle beraber yemektirler. Bitki doğal yetişmekte, tarımı yapılmamaktadır. Tehlike altındaki bitkilerdendir.

Serratula cerinthifolia(Topbaş,,Goreşg):

Tüбивесе göre: Çok yıllık bir ömre sahip, Ot yapısında, 6-8. Aylarda çiçeklenmekte, ormanlık, çalılık, mağmatik veya kireçtaşı kaya üstü kaba otlak gibi yerlerde, 160-1900 arası yüksekliklerde yetişmekte olup, Endemik olmayıp, elementi: Bilinmemektedir. Türkiye’de D. Anadolu, G. Anadolu, Dünya genelinde ise Kıbrıs, Filistin, B. Suriye, Irak, KB. ve B. İran’da dağılım göstermektedir

Bulut ve ark.(2019) gerek halk arasındaki geleneksel bitki kullanımları ile ilgili gerek Türkiye'deki etnobotanik araştırmasında, *S.cerinthifolia* bitki kullanımının kaydı Türkiye'de ilk kez bu çalışma ile kaydedildiğini söylemişlerdir. Yine bu çalışma da bitkinin yerel adının ‘‘çay otu’’ olduğu ve çayının yapıldığı kayıtlıdır. Bu çalışmadaki literatür araştırmalarında Türkiye’de bitki kaydına Bulut ve ark.(2019) ile sadece Abak ve Akan (2013) eski Halfeti' ye 10 km kala, yol kenarında tesbitinde yer almakta olup bu bitkiyle ilgili bitki etnobotaniği üzerine yapılan çalışmalar yok denecek kadar azdır.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin dal, yaprak ve çiçeklerini birlikte kullanmaktadır. Ayak mantarı tedavisi için: Suyla kaynatıp suyunu kınaya katarak kınayı ilgili mantarlı yere haricen sürmektedirler. Prostat için ise Suyla kaynatıp aç veya tok karna suyunu dahilen içmektedirler. Ayrıca hayvanlarına yem olarak kullanılmaktadırlar. Bitki doğal yetişmekte olup tarımı yapılmamaktadır.

Fam: Boraginaceae:

Boraginaceae—Hodangiller (Latince burra; tüy örtülü, tüylü yapraklı anlamında). Simpson (2012) yaptığı çalışmada familyanın 142-148 cins/2450-2740 tür içermekte olduğunu genellikle hirsut ya da hispid tüylerle kaplı, yaprakların

basit sarmal ya da karşılıklı dizilişli; çiçeklenme durumu genellikle skorpoit simöz, çiçekler aktinomorf, simpetal ve salverform, ovaryum üst durumlu, lobsuz ya da derin loblu; drupa, kapsül ya da nutletlerden oluşan şizokarp meyveli otsu bitki, çalı, ağaç ve nadiren sarılıcılardan oluşması ile ayırtıldığını bildirmiştir.

***Alkanna hirsutissima*(Tüylü havaciva, keçeci kökü):**

Tübivese göre: Çok yıllık ömre sahip olup, ot yapısında, 4-8. aylarda çiçeklenmekte, kuru kayalık yamaçlar, bozkır, tahıl tarlası, bağlar vb. alanlarda, 300-1000 m. Rakımlarda yetişmektedir. Endemik olmayan, İran-Turan Elementidir. Türkiye’de G. D. Anadolu (Mezopotamya)’da, Dünya genelinde ise: Suriye Çöl, K. Irak’da yayılış göstermektedir

Bitki 10-30 cm boyunda olup, yapraklar yeşilimsi beyaz tüylerle kaplı; çiçekleri ise koyu mavi veya turuncu renklidir. Doğal yetişmekte olup tarımı yapılmamaktadır.

Tanker ve ark. (2007) yaptıkları çalışmada *A. tinctoria* türünü ele almışlar, koyu kırmızı renkli olan köklerinin alkanin maddesini taşımakta ve renk verici boyar madde olarak kullanılmaktadır. Baytop (1999) ise çalışmasında *A. tinctoria* ve *A. orientalis* türlerini incelemiş ve adet kesici, yara iyileştirici, kabızlık önleyici olarak kullanıldığını belirtmiştir.

Bellikeci (2020)’nin çalışmasında bitkinin tıbbi amaçlı kullanıldığını tesbit etmiştir. Yalçın ve ark. (2021) yakın yörede yaptıkları çalışmada: *A. tinctoria*’nın kök kısımlarının gastrit ve ülser tedavisinde infüzyon yöntemiyle hazırlanarak dahilen kullanıldığını tesbit etmişlerdir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin kök kısımlarını, dâhilen Bronşit, nefes darlığı, verem, gastrit, ülser, barsak düzenlenmesi gibi hastalıklarda: Kök kısmının dış odunsu kurumuş kabuğunu soyarak, suda kaynatmakta(dekoksiyon).su ılıdıktan sonra Fıstık sakızı, ,tereyağı veya zeytinyağı ve balmumu ile ocakta hafif ısıda karıştırıp jel kıvamında krema hazırlanarak bir çay kaşığı yenilmektedir. Haricen ise cilt yaraları, akne, için karışıma zeytinyağlı sabun rendelenerek krem hazırlanmakta ve cilde sürülerek tedavi yapılmaktadır.

Fam: Brassicaceae:

Brassicaceae(*Crucifereae*)—Hardalgiller familyasi (lahana benzeri bitkiler için Pliny tarafından kullanılan isim). Simpson (2012) çalışmasında *Brassicaceae* familyasının 321-338 cins/3400—3700 tür içerdiğini, genellikle hermafrodik bitkiler ve nadiren çalılardan meydana geldiğini, geniş yayılışa sahip olduklarını, yaban turpu (*Armoracia rusticana*), brokoli, Brüksel lahanası, karnabahar, lahana, göbeksiz lahana, kıvırcık lahana (*Brassica oleracea* türünün tüm kültürleri), bir çeşit şalgam ve kanola yağı (*B. napus*), hardal (*B.nigra*), şalgam (*B. rapa*), tere (*Raphanus sativus*) gibi çok sayıda sebze ve baharat bitkileri ayrıca süs bitkisi olarak yetiştirilen türler, boya bitkileri (*isafis tinctoria*, çivit otu) ve bazı zehirli yabancı otlar familyanın ekonomik yönden önemli değerde olduğunu, glukozinolat (hardal yağı glukozidler) içeren otsu bitkiler, nadiren çalılar olmasıyla ayırt edildiğini bildirmiştir.

***Raphanus sativus*(Kırmızıturp, turp, tırp, selketûr, turesure):**

Tübivese göre: Tek yıllık bir ömre sahip olup, tuberli-otsu yapıda, 3-5. aylarda Çiçeklenmekte nadas tarla, ekili alan, kumlu tarlalarda, 0-400 arası yüksekliklerde yetişmektedir. endemik olmayan, elementi bilinmeyen, Türkiye’de: Dış Anadolu’da Dünya genelinde ise Avrupa, K. Afrika, GB. ve O. Asya’da yayılış göstermektedir

Baytop(1999) çalışmasında: Hardal esansı, glikozit ve vitamin C taşıdığını, kuvvet verici, iştah açıcı, mikrop öldürücü idrar arttırıcı ve balgam söktürücü etkilere sahip olup. taze iken kullanıldığını belirtmiştir. Bellikci (2020)’nin çalışmasında literatürlerde bitkinin tıbbi amaçlı kullanıldığını tesbit etmiştir. Tanker ve ark.(2007)’na göre de *R. Sativus*’un yumruları sebze amaçlı tüketilmek için yetiştirilmektedir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin kök(yumru)ve taze yapraklarını gıda olarak yemeğin yanında iştah açıcı sebze şeklinde tüketmekte, aynı zamanda grip ve soğuk önleyici olarak kullanılmaktadırlar. Bitki Yumruları ise : Bel fıtığında

ağrıyı önlemek için rendeleyip.suyu ile birlikte ağrı yerine bir kuşakla bağlamak suretiyle uygulamaktadırlar. Tarımı yapılmakta sebze olarak yetiştirilmektedir.

***Sinapis arvensis* (Hardal,yabani hardal, xerdel):**

Tübivese göre: Tek yıllık bir ömre sahip olup, otsu yapıda, Nisan-Haziran aylarında çiçeklenmekte, yol kenarları, ve boş alanlarda : 0-1800 yükseltilerde yetişmektedir. Endemik olmayan, elementi bilinmeyen, Türkiye’de: Trakya, KD., B., G., O. ve D. Anadolu’da Dünya genelinde ise : B., O. ve G. Avrupa, K. Afrika, GB. Asya’da yetişen bir bitkidir

Sarı renkli çiçekleri vardır. Kokusu ve tadı bitki olgunlaştıkça keskinleşir. Baytop(1999) yaptığı çalışmada göre sabit yağ, müsilaj ve sinigrin ismi verilen bir glikozit taşıdığını, bitki nadiren iştah açıcı olarak, hardal yakısı veya hardal banyosu şeklinde, kanı cilde toplamak ve ağrı kesmek için kullanıldığını belirtmiştir. Ötnü ve ark.(2020) yaptıkları çalışmalarında bitki tohumlarının kuvvet macunları terkiplerinde kullanıldığının tesbitini yapmışlardır. Bellikci (2020)’nin çalışmasında ise bitkinin tıbbi amaçlı kullanıldığını tesbitini yapmıştır.

Tanker ve ark.(2007)’nin çalışmasına göre: Tohumları kullanılarak oluşturulan hardal lapası veya hardal yakısı, haricen cilde sürülerek kan çekici ve dolayısıyla ağrı kesici olarak özellikle romatizma tedavisinde kullanılmaktadır. Saya ve ark (2009) ise Bitki yapraklarının baş ağrısı ve romatizmal rahatsızlıkların tedavisinde kullanıldığını söylemişlerdir. Akan ve ark. (2008) tez konusu alana yakın yörede yaptıkları çalışmada: taze yeşil yapraklarının gıda olarak çiğköftenin yanında yeşillik olarak yenildiğini tesbit etmişlerdir. Şahin ve Akan(2019) Şanlıurfa yöresindeki çalışmalarında kullanılan önemli bir gıda bitkisi olup, yeşillik olarak taze halde yemek ve salataların yanında tüketildiğini belirtmişlerdir.

Bu çalışmada yöre Halkı: Bitkinin dal ve yapraklarını hem gıda hem de kalp, klosterol, şeker hastalığı gibi hastalıklarda bitki henüz çiçeklenmeden taze iken (doğrudan veya haşlanarak) yemeğin yanında veya yemeğe katmak suretiyle tüketmektedirler. Ayrıca hayvanlara yem olarak verilmektedir.

Fam: Cactaceae

Cactaceae—Kaktüsgiller familyası (Yunanca dikenli bitki anlamına gelir).

Simpson(2012) yaptığı çalışmada familyanın 111-118 cins/yaklaşık 1200-1500 tür içerdiğini, *Cactaceae* familyasının çok yıllık çalı ve ağaçlardan oluştuğunu, CAM tipi fotosentez yapan tipik sukkulent gövdeli çalı veya ağaçlar olması, yaprakların genellikle körelmiş olması veya hiç bulunmaması, aksillar meristemlerin yaprak dikenlerini taşıyan özel areoller haline dönüşmesi epiperigin çiçeğe sahip olması ve sadece betalain pigmentinin bulunması ile ayırt edildiğini belirtmiştir.

Opuntia ficus-indica(Dikenli incir, hint inciri, kaynana dili, hejira histeri, zimane xwesiye):

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip, otsu yapıda, hayat formu : Sukkulent, 4-7. aylarda çiçeklenmekte, kuru, taşlı topraklar, bazen köy çevrelerinde ve -1—1 yükseltilerinde yetişmektedir. Endemik olmayan, elementi: Bilinmeyen, Türkiye’de: G. ve B. Anadolu’da, Dünya genelinde ise : Amerika’nın tropikal yerlerinde rastlanan bir bitkidir.

Yaprakları etli ve dikenlidir. Olgun meyveleri morumsu-turuncu renkli olup bol dikenli ve çok çekirdekli. Gövde yüksekliği 2-3 metreyi bulmaktadır. Temmuz-Ekim aylarında Özellikle Adana’da olgun meyveleri tablalarda buz içinde soğutulup dikenli kabuğu bıçakla soyularak bol miktarda satılmaktadır.

Tanker ve ark.(2007)yaptığı çalışmaya göre: Akdeniz bölgesinde yetişen doğal bir tür olup sarıçiçekli; morumsu renktekteki dikenli meyveleri olgunlaştığında tüketilmektedir. Baytop (1999)’un yaptığı çalışmada da meyveleri yumuşatıcı ve çerez olarak yenilmektedir. Bu çalışma için yapılan literatür taramalarında ülkemizde tıbbi ve aromatik amaçlı üzerinde yapılmış çalışmaya olmadığı görüldü.

Bu çalışmaya göre yöre halkı: Bitkiyi ağı kesici olarak kullanmakta, bitkinin yaprağını tavada ısıtıp, bıçakla boyuna ikiye ayırmakta ve ağrıyan bölgenin üzerine koymaktadırlar. Ayrıca olgun meyveleri dikenli kabuğu bıçakla

soyularak gıda olarak tüketilmekte, .çok nadir de olsa bahçe kenarlarına süs amaçlı veya arazilerin takımını belirleyici olarak ta ekimi yapılmaktadır.

Fam: *Capparaceae*:

Capparaceae (Keberegiller). Tanker ve ark.(2007) yaptıkları çalışmaya göre: Bu familya bitkileri arasında eczacılıkta kullanılanının olmadığını, Tropiklerde ve ılıman bölgelerde yetişen ot veya çalı formunda bitkiler olduğunu, yapraklarının tam, alternan dizilişli; çiçekler hermafrodit, gövdesi 1-1.5 m kadar, yatık çalı tipinde ve yaygın olan bitkiler olduğunu, çiçekler, beyaz veya soluk leylak renginde, meyve uzun bir sapın ucunda, bakka şeklinde olduğunu kaydetmiştir. Tanker ve ark.(2007) yine bu odunsu gövde yapısına, açılmayan meyveye sahip olmasıyla büyük ölçüde farklı olduğunu,.sekonder bileşiklerden glukozinolata sahip olup, Glikozinolatlar, bu bitkileri parazitler ve herbivorlara karşı korumada rol oynadığını ileri sürmüşlerdir.

***Capparis spinosa* (gebre, kebere, kapari,kedi tırnağı):**

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip, çalı yapısında, temmuz ayında çiçeklenmekte, ekili alan yakını boş alanlarda, 100-1000 m. yükseltilerde yetişmektedir, endemik olmayan, elementi bilinmeyen, Türkiye’de: Trakya, D., B. ve G. Anadolu da, Dünya genelinde ise tam bilinmeyen bir bitkidir.

Akan ve ark.(2008)’nın tez konusu alana yakın yörede yaptıkları çalışmada bitkinin çiçek tomurcukları toplanarak ticari gelir elde ettiklerini, çiçek tomurcukları gıda olarak tüketildiği zaman cinsel gücü arttırdığı tesbitinde bulunmuşlardır. Ötnü ve Akan (2020) çalışmalarında Eczane ve aktarlarda satışını tesbit etmemişlerdir.

Kaya ve Karataş (2019)’nın tez konusu alana yakın yörede yaptıkları çalışmalarda farklı kaynaklarda yer aldığını ve tehlike sınırları kapsamında ele alınan bitkilerden olduğunu tesbit etmişlerdir. Tanker ve ark. (2007) göre bitkinin çiçek tomurcuklarından turşu yapılmakta ve Avrupa ülkelerine ihraç edilmektedir. Baytop(1999) ise: Bitkinin çiçek tomurcukları ve kök kısmının kullanıldığını turşu için çiçek tomurcuklarının en küçüklerinin daha lezzetli olduğunu ileri sürmüştür.

Bellikci (2020)'nin çalışmasında bitkinin tıbbi ve gıda amaçlı kullanıldığını tesbitini yapmıştır. Balos (2007)'un tez konusu alana yakın yöredeki yaptığı çalışmaya göre bitki tomurcuklarından yapılan turşunun iştah açıcı kuvvet verici ve afrodizyak etki gösterdiğini, önemli tıbbi etkisinin görülmekte olduğunu, toplanan çiçek tomurcuklarının Gaziantep ilindeki ihracat fabrikalarına satılarak ticari gelir elde edildiğini tesbit etmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin çiçek tomurcuklarını: 1-İnfüzyon veya dekoksiyon yöntemi ile suyunu içerek (Dahilen) hemoroid(mayasıl, basur), tedavisinde, 2-Salamura (turşu) yöntemi ile gıda şeklinde dahilen tüketip mide-barsak rahatlatıcı olarak kullanmaktadır. Kök kısımlarını ise Kökün kabuğu soyulup toz haline getirilip zeytinyağı ile karışım yapılarak Kireçlenmeyi gidermek için ilgili yerlere haricen sürmektedirler. Aynı zamanda çiçek tomurcuklarını toplayıp satmakta ve ekonomik gelir elde etmektedirler.

Fam. Caryophyllaceae

Caryophyllaceae (Karanfilgiller) familyası (karanfil yapraklı anlamına gelir) Simpson(2012) yaptığı çalışmada *Caryophyllaceae* familyasında yaklaşık 86 cins, 2400 tür bulundurduğunu, tek veya çok yıllık otsu bitkilerden, nadiren çalı, sarılıcı veya ağaçlardan oluştuğunu, gövdenin genellikle şişkin nodlu, yaprakların karşılıklı (nadiren sarmal), basit olduğu, çiçeklenme durumunun genellikle tek çiçekli, çiçeklerin tek veya iki eşeyli olduğunu belirtmiştir. Yine aynı çalışmada familya üyelerinin özellikle Kuzey Yarım Küre’de geniş bir yayılım alanına sahip olduğunu, kapsül şeklinde bir meyveye sahip olması ve sadece antosyanin pigmenti taşımasıyla karakteristik olduğunu ifade etmiştir.

***Silene colorata* (Kum nakılı, hınam otu, gulam otu)**

Tübivese göre: Tek yıllık bir ömre sahip, ot yapısında, mart-haziran aylarında çiçeklenmekte, kıyılar, tarlalar, kayalık yamaçlar ve kumullarda, 0-800 m. yükseltilerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Elementi bilinmeyen, Türkiye’de: B., G. ve GD. Anadolu’da, Dünya genelinde ise: Akdeniz Sahaları, K. Irak, Suriye Çölü, Arabistan’da dağılım gösteren bir bitkidir.

Kaya ve Karataş (2019)'nın tez konusu alana yakın Şanlıurfa yöresinde ve Aslan(2002)'nin yine tez konusu alana yakın Birecik yöresinde yaptıkları çalışmada farklı kaynaklarda yer aldığını ve tehlike sınırları kapsamında ele alınan bitkilerden olduğunu söylemekle birlikte bitki hakkında bilgi verilmemektedir. Balos(2007)'un tez konusu alana yakın yöredeki çalışmasında da tesbit olarak yer almaktadır. Şahin ve Akan (2019) tez konusu alana yakın Şanlıurfa yöresindeki çalışmalarında bitkinin taze iken gıda olarak tüketildiğini ve süs olarak kullanıldığını tesbit etmişlerdir. Bitki sadece bilinmekte fakat ülkemizde üzerinde çok az çalışma yapılmış bitkiler arasında yer almaktadır.

Bu çalışmada yöre halkı: bitkiyi cerahatlı, köklü, çıban benzeri derinden gelen yaraları sökmek amacıyla kullanmaktadırlar.: Bitkinin tüm kısımlarını: 1-bitkiyi kurutup tülbentten geçirerek altta kalan toz kısmını haricen yaraya serpmekte, 2-Karışım(aktarlarda satılan polat şekeri, sarı azo ile antep fıstığı sakızı ve kurutulmuş bitki tozu) halinde haricen merhem olarak yaraya sürmekte veya bitki taze iken toprak üstü kısımları dahilen hastaya yedirilmektedirler. Yöre halkının ifadelerine göre: İnsanlar şifa bulmak için farklı yerlerden yöreye gelmektedirler. Bu uygulamayı sadece belirli birkaç aile yapmaktadır, bu da aynı ailede nesilden nesile devam etmektedir.

Fam:Cucurbitaceae

Cucumber/Kabak familyası (Su kabağı için).

Simpson(2012) *Cucurbitaceae* familyanın yaklaşık 122 cins ve 900 tür içerdiğini, genellikle monoik veya dioik (nadiren hermafrodit) sarılıcılardan oluştuğunu, yapraklar basit, stipulsuz, sarmal, sıklıkla palmat loblu ve palmat damarlı olduğunu, Çiçeklenme durumu aksillar, tek çiçekli veya değişken tipte olduğunu bildirmiştir. Simpson(2012) yine aynı çalışmada *Cucurbitaceae* familyasının çoğunlukla tropikal bölgelerde yayılış gösterdiğini *Cifrullus lanatus* (karpuz), *Cucumis melo* (Kavun), *Cucumis sativa* (Salatalık), *Cucurbita pepo* ve diğerleri (Kabak, balkabağı,) gibi önemli yiyecek kaynakları ekonomik değere sahip olduğunu; familyanın genellikle basit palmat damarlı yapraklı üzümü,

kabak, kapsül veya samara meyveli monoik veya dioik sarılıcı bitkiler olmalarıyla ayırt edildiklerini bildirmiştir.

Cucurbita pepo. (Sakız kabağı, dolmalık kabak, kondır, kondırı dolma)

Asıngil(2009) yaptığı çalışmada: Bitkinin Tek yıllık bir ömre sahip, ot yapısında, nisan-mayıs aylarında çiçeklenmekte hemen hemen her yükseltide yetişen bir kültür bitkisi olduğunu. endemik olmayan, elementi bilinmeyen Türkiye’de yaygın olarak Dünyada ise Avrupa, Kuzey Amerika, Güney Asya da yayılış gösterdiğini Türkiye’de tarımının yapıldığını ve sebze olarak sulu tarım yapılan arazilerde yetiştirildiğini bildirmiştir. Bellikci(2020)’nin çalışmasında bitkinin tıbbi ve gıda amaçlı kullanıldığını tesbitini yapmıştır. Balos (2007) da tez konusu alana yakın yöredeki çalışmaya göre bitki gıda amaçlı kullanıldığını gözlemiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: Çocuklarda göz ağrısı, gözde çapak oluşumu gibi sorunları gidermek için bitki çiçeklerini eritilmiş sıcak haldeki tereyağına katıp tereyağı çiçek rengini alınca soğutmaya bırakmakta ve soğuk karışımı göze damlatmaktadırlar. Ayrıca tarımını yapmakta ve gıda amaçlı olarak kullanmaktadırlar.

Ecballium elaterium(Eşek hıyarı, acı kavun, cırtatan, kondır kıroşk, kondırı kera, ancırığı paga(harabe), ancure keran)

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip, ot yapısında, Nisan-Kasım aylarında çiçeklenmekte, mahalle yerleri(harabe yerler), yol kenarları, nehir kenarları veya çorak yerlerde 0-600 m. yükseltilerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Akdeniz Elementi bir bitki olup, Türkiye’de: KB. Türkiye, Dış Anadolu da Dünya genelinde ise: Akdeniz bölgesi, G. Rusya, Kırım, Kafkaslarda dağılım göstermektedir.

Bitki doğal yetişmekte olup tarımı yapılmamaktadır. İyi tanınan bitkilerdendir. İvanov(2005) çalışmasına göre: ‘‘Meyveler tüylü, küçük acura benzemekte, içi sıvı ile doludur, bu sıvıda saponinler, karbonhidrat, eterik flavonidler, ve asitli maddeler mevcut olup, çiçekleri dioik, dalları sürünücü

(karpuz, kavun, salatalık gibi) yaprakları kalp şekillidir. Zehirli bir bitki olduğundan. doktor kontrolü olmadan kullanılmamalıdır’’ denilmiştir. Tanker ve ark(2007) yaptığı çalışmaya göre meyveler taze iken usaresi, Sinüzit tedavisinde sinüsleri açmak için halk arasında buruna çekildiğini, fakat tahriş edici olduğundan ve ödem yaptığı için tehlike arzettiğini bildirmiştir. Baytop(1999)’un yaptığı çalışmada kaynaklardan aktardığına göre: Anadolu’da sıkılan taze meyvelerden elde edilen usare, burna çekilmek yoluyla, sinüzite karşı kullanılması yaygın olup klinik deneysel araştırmalar ile de iyileşme sağladığının saptandığını bildirmiştir. Kaya ve Karataş(2019)’ın tez konusu alana yakın Şanlıurfa yöresinde ve Aslan(2002) tez konusu alana Birecik yöresinde yaptıkları çalışmada farklı kaynaklarda yer aldığını ve tehlike sınırları kapsamında ele alınan bitkilerden olduğunu söylemekle birlikte bitki hakkında bilgi verilmemektedir. Bellikci(2020)’nin çalışmasında tıbbi amaçlı en çok kullanılan bitkiler arasında olduğunu, bitkinin meyve, kök, tohum, yaprak, latexnin kullanıldığını, Sinüzit için kullanımının 69 farklı kaynaktan, sarılık için 37 farklı kaynaktan, hemoroid için 25 farklı kaynaktan, romatizmal hastalıklar 21 farklı kaynaktan , egzema için 8 farklı kaynaktan, ağrı kesici için 6 farklı kaynaktan, kulak ağrısı için 5 farklı kaynaktan, yara iyileştirici olarak 4 farklı kaynaktan, laksatif için 4 farklı kaynaktan kullanımına rastlanıldığını, ayrıca Gastrointestinal Sistem hastalıklarında en sık kullanılan bitkiler arasında olduğunu çalışmasında tesbit etmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: Sinüzit, nezle, baş ağrısı, sarılık(hepatit) gibi hastalıklar için bitkinin taze meyvelerini doğrudan veya suya damlatılarak burna çekmek suretiyle kullanmaktadırlar.

Fam: *Elaeagnaceae*:

Elaeagnaceae(İğdegiller) familyası. Tanker ve ark(2007) yaptıkları çalışmada: *Elaeagnaceae*(İğdegiller) familyası bitkilerinin çoğunlukla dikenli ağaç, ağaççık veya çalılardan oluştuğunu, yapraklarının basit, lanseolat, bol miktarda kalkan tüy taşıması nedeniyle gümüşü renkte olduklarını, çiçeklerinin basit olduğunu, meyvenin etli olup, drupaya benzediğini. Anadolu’da *Elaeagnus*

angustifolia(kuşığdesi) yaygın olarak yetiştiğini çalı veya 7 m.'ye kadar boylanabilen dikenli bir ağaç olduğunu bildirmişlerdir. Aynı çalışmada iğdenin çiçeklerinin sarı renkli ve güzel kokulu, meyveleri turuncu renkli ve kokulu olup, yenildiğini C vitamini yönünden zengin olduğunu bildirmişlerdir.

Elaeagnus angustifolia (İğde, kuş iğdesi, darsincû, gosinc, gûsinc)

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip olup, çalı veya ağaç yapısında, nisan-haziran aylarında çiçeklenmekte, dereler ve nehir kıyıları (Türkiye’de kültürü yapılmaktadır), bahçelerde 0-3000 yüksekliklerde yetişmekte olup, endemik olmayan, elementi bilinmeyen, Türkiye’de Türkiye genelinde Dünya genelinde ise: Avrupa’dan Kafkasya, Suriye, İran, Afganistan, Pakistan’da dağılım göstermektedir.

Kaya ve Karataş(2019)’nın çalışma alanına yakın Şanlıurfa yöresindeki literatür çalışmalarında kayıtlıdır. Ötnü ve Akan (2020) ın çalışma alanına yakın yöredeki çalışmalarında da bitki meyvelerinin satıldığını ve zihin açıcı olarak yendiğini tesbit etmişlerdir. Balos(2007)’un çalışma alanına yakın Birecik yöresindeki çalışmasında: Bitkiye sık rastlanıldığını, kokusunun güzelliğinden dolayı evlerinin bahçelerine dikildiğini kaydetmiştir. Bellikci (2020)’nin çalışmasında meyvelerinin ateş düşürücü, çiçeklerinin güzel kokusundan dolayı dinlendirici ve zihin açıcı tıbbi amaçlı kullanıldığını belirtmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: Çiçek ve yapraklarının hoş kokulu , dinlendirici, süs ve sivrisinek kovucu olarak yararlanmak amacıyla bitkiyi evlerinin avlularına ve bahçe kenarlarına dikmektedirler.

Fam: *Euphorbiaceae*:

Sütlegengiller familyası (1.yy.’da yaşamış Moritanya kralı Eupharbus'un adına verilmiştir). Simpson(2012) yaptığı çalışmada familyanın yaklaşık 245 cins ve 6300 tür içerdiğini, monoik veya dioik, lateks taşıyan otsu bitkiler, çalılar, sarılıcılar veya ağaçlardan oluştuğunu, gövdeler genellikle sukkulent, yapraklar çoğunlukla basit, çiçekler tek eşeyli olup familya üyeleri dünyanın her yerinde dağılış gösterdiklerini belirtmiştir. Aynı çalışmada ayrıca: *Aleurites fordii*, ve

A.moluccana türlerinin doğal kauçuğun ana kaynağı olduklarını, *Hevea brassiliensis*in; çok önemli bir gıda ürünü ve tapyoka (manyok kökünden çıkarılan nişasta) kaynağı olan *Manihot esculentus*/manyok; ölümcül zehir olan risin ve hintyağının kaynağı olan *Ricinus communis* Hintyağı; çeşitli yağlar, kereste, tıbbi, bitkisel boya ve süs bitkisi amaçlı yetiştirilen türler familyanın ekonomik önemini oluşturduğunu. tek eşeyli çiçeklere; kırmızı, sarı veya genellikle beyaz (sütlü) lateksli birçok taksona, karakteristik bir çiçeklenme durumu olan syatium çiçeklenme durumuna sahip olmasıyla ayırt edildiklerini bildirmiştir.

***Euphorbia chamaesyce* (Sütleğen çiçeği, şebrem, gıhayı baluka, nermoke)**

Tübivese göre: Tek yıllık bir ömre sahip olup, ot yapısında, mayıs-ekim aylarında çiçeklenmekte, kayalık tepe yamaçları, çağılık, çakıllı düzlük, tuzlu ve kumlu topraklar ve akarsularda, 0-1600 m. rakımlarda yetişmektedir. Endemik olmayan, elementi: Bilinmeyen, Türkiye’de Türkiye genelinde, Dünyada ise: GB. Avrupa, Akdeniz, G. Rusya, GB. Asya, Pakistan’da dağılım göstermektedir

Kaya ve Karataş(2019)’ın çalışma alanına yakın yöre olan Şanlıurfa yöresindeki bitkilerle ilgili literatür çalışmalarında, Balos (2007)’un ve Aslan (2002) nın yaptığı çalışma alanına yakın yöredeki çalışmalarda kayıtlıdır. Bellikci (2020)’nin çalışmasında da tıbbi amaçlı ve gıda olarak kullanımı kayıtlıdır. Üremiş ve ark(2020) vd. yaptıkları çalışma da tarım alanlarında ki yabancı ot olarak geçmektedir. Doğal yetişmekte olup tarımı yapılmamakta ve taze iken koparıldığında kullanılması gerektiğinden aktarlarda satılmamaktadır.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin sütünü siğil üzerine 1-2 damla damlatarak siğil tedavisinde kullanmaktadırlar. Bitki doğal yetişmekte olup tarımı yapılmamakta ve sütünden dolayı taze iken koparıldığında kullanılması gerektiğinden aktarlarda satılmamaktadır.

***Euphorbia rigida* (Deve sütleğeni, Geşura deva şırığ, geşul, giyaşîrk, guloşik)**

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip, ot yapısında, mart-ağustos aylarında çiçeklenmekte, orman açıklığı, *Quercus* makiliği, firigana, kireçtaşı

yamaçlar gibi yerlerde, 0-2000 yükseltilerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Akdeniz elementi bir bitki olup, Türkiye’de: KB. Türkiye, B., GB., G. ve O. Anadolu’da Dünya genelinde ise Portekiz, Fas, Kırım, B. Kafkasya, Latakya, KD. İran, Ege’de yayılış göstermektedir

Hasan ve ark(2016) tez konusu olan alana yakın Şanlıurfa yöresinde yaptıkları çalışmada bitkinin halk arasında Geşura deva olarak isimlendirildiğini, orman içi alanlarda yetiştiğini, bitki kesildiğinde sütünün aktığını, akan sütün: Yaraların tedavisinde merhem olarak kullanıldığını, özellikle çobanların suya 1-2 damla damlatarak suyun bulanıklığını giderdiklerini tesbit etmişlerdir. Yine Şahin ve Akan(2019)’nın tez konusu olan alana yakın yöredeki çalışmasında da aynı şekilde kayıtlıdır.

Bu çalışma için yöre halkı: 1- Bitkinin tamamını: taze iken pekmez yapımında kıvam arttırıcı ve rayiha verici olarak, 2-Süt salgısı: Bitki taze iken ve sütü damlatılarak, sütü pamukla saç diplerine sürülmek suretiyle saçkıran hastalığının tedavisinde, dezenfektan olarak suyun temizlenmesinde ve çiğ süttten (özellikle çobanlar) çobanlık esnasında hayvan sütünü bir kaba veya kaya oyuğuna sağarak içine bitki sütünden 1-2 damla damlatmak suretiyle peynir yapımında(sütün katılaşmasında) kullanılmaktadırlar. Bitki doğal yetişmekte olup tarımı yapılmamakta ve sütünden dolayı taze iken koparıldığında kullanılması gerektiğinden aktarlarda satılmamaktadır.

Fam: *Fabaceae*

Baklagiller familyası (Latince bakla için kullanılan faba 'dan dolayı).

Simpson(2012)’nın yaptığı çalışmaya göre: *Fabaceae* familyası yaklaşık 730 cins ve 19.500 tür içermekte olup, otsu bitkiler, çalılar, ağaçlar veya sarılıcılardan oluştuğunu, familyanın birçok üyesinde kökler, kök nodüllerinin oluşumuna neden olan nitrojen-bağlayan bakteriler (*Rhizobium* spp.) ile simbiyotik ilişkili olduğunu (bu özellikle Faboideae alt familyasında yaygındır),yaprakların genellikle birleşik, bazen basit veya tek yapraklı, genellikle sarmal dizilişli olduklarını, Mimosa türleri gibilerinde dokunulduğunda yaprakçıkların katlanma

şeklinde(tigmonastik) tepki vermesini sağlayan bulunduğunu, çiçeklerin genellikle iki eşeyli, bazen tek eşeyli, ovaryumun tabanında halka şeklinde nektaryumlar bulunduğunu, meyve genellikle legüm, bazen açılmayan (örneğin, *Arachis*, yer fıstığı), kanatlı (samara), drupa benzeri veya enine bölmelidirler. Simpson(2012) aynı çalışmada familyanın dünyada geniş yayılım alanına sahip çok büyük bir grup olup, bazı türlerinin ekosistemlerde dominant olduklarını(örneğin Afrika ve Avusturya'nın bir kısmında *Acacia* türleri) ve nitrojenin bağlandığı rizobial nodüllere ev sahipliği yaptığı için ekolojik olarak önemli bir yere sahip bulunduğunu belirtmiştir.

Simpson(2012) yine aynı çalışmasında; çok sayıda bakliyat (*Arachis hypogaea*, yer fıstığı; *Glycine max*, soya fasülyesi; *Lens culinaris*, mercimek; *Phaseolus* spp., fasülye; *Pisum sativum*, bezelye gibi), tatlandırıcı bitkiler (*Ceratonia siligua*, keçi boynuzu gibi), yem ve toprak rotasyonu bitkiler (*Medicago sativa*, kaba yonca veya *Trifolium* spp., üçgüller gibi), bitkisel yağ, kereste ağaçları, yapıştırıcılar, boyalar ve böcek ilaçlarının kaynağı olan baklagiller ekonomik olarak oldukça önemli bitki gruplarından olduğunu, Jegüm meyveli (veya legüm benzeri) ağaçlar, çalılar, sarılıcılar ve otsu bitkiler olmasıyla ayırt edilebildiğini belirtmişlerdir.

Glycyrrhiza glabra (Meyan, şerbeti suse, ava süse, binebelek, kevsûsik, meyan, sûs):

Tübivese göre:Çok yıllık bir ömre sahip olup, ot yapısında, Haziran-Temmuz aylarında çiçeklenmekte olup, ekili tarlalar, alüveyaonlu nehir vadileri ve kumullarda 0-1800m. yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Türkiye’de Anadolu’da Dünya genelinde ise: G. Avrupa, Kırım, G. Rusya, K. Afrika, GB, O. ve D. Asya’da dağılım göstermektedir.

Akan ve ark(2008)’nın tez konusu alana yakın yörede yaptıkları çalışmada bitkinin kullanımını eskilere dayandığını özellikle böbrek ve mide şikayetleri (gastrit,ülser) tedavilerinde sabahleyin aç karna içildiğini tesbit etmişlerdir. Tanker ve ark(2007) yaptıkları çalışmada ise Anadolu’da çok tüketildiğini,

hazırlanan drog da saponozit ve flavonozit içerdiğini, glisirizik sakkarozdan 60 kat daha tatlı olan bir bileşik olduğunu bunun lezzeti arttırdığını, göğüs yumuşatıcı, antibakteriyel etkili (*Staphylococcus aureus*'a karşı) ve mide ülserinde ülseri tedavisinden yararlanıldığını bildirmişlerdir.

Bitki doğal yetişmekte olup son zamanlarda Maraşta fabrikada işlenmekte özellikle: Şanlıurfa, Gaziantep, Kahramanmaraş ve Adana'da aktarlarda çuval içinde kökler dövülmüş halde veya ambalajlı kutularda süzme poşetli olarak satılmaktadır.

Bu çalışmada yöre halkı: Halk arasında meyan şerbeti veya şerbeta suse olarak isimlendirmekte, bitkinin kök kısımlarını güzelce yıkayıp topraktan arındırdıktan sonra soğuk suda bir müddet bekleterek mayalamakta, dipte kalan toprağı arındırmak için tülbentte süzmekte, suyunu(meyan şerbetini) iştah açıcı ve hazmı kolaylaştırıcı bir içecek olarak özellikle sıcak havalarda ve Ramazan ayında iftarda soğuk halde içmektedirler.

***Phaseolus vulgaris* (Beyaz fasulye, Ayşe kadın fasulyesi, fasule, dendik, fasıla, fasolî, fasulîya):**

Tübivese göre: Tek yıllık bir ömre sahip olup, Ot yapısında, Ekim zamanına göre çiçeklenme değişmekte, yenilebilir olduğundan ekili alanlarda (börülce ve kuru fasulye), -1--1 Yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, elementi bilinmeyen, Türkiye'de Dış ve O. Anadolu'da Dünyada ise: Tropikal Amerika'da yayılış göstermektedir.

Balos(2007)'un tez konusu alana yakın yöredeki çalışmasına göre; bitki gıda olarak tüketilmektedir. Bellikci (2020)'nin yaptığı çalışma da da bitki tıbbi amaçlı ve gıda olarak kullanılmaktadır. Tanker ve ark(2007): Bitkinin kurutulmuş tohumlarının sebze olarak tüketildiğini protein ve nişasta içeriği bakımından değerli ve zengin ürünler arasında bulunduğunu kaydetmiştir. Ülkemizde çok yoğun olarak tarımı yapılmakta olan bir kültür bitkisi olup seracılığın gelişmesiyle birlikte dört mevsim taze olarak veya kurutulmuş tohumlarıyla sebze yemeği yapılmaktadır.

Bu çalışmada yöre halkı: Köpek ısırmasında yara derinliği kadar fasulye tohumu gömerek yara iyileştikçe fasulyeler tek tek yara içinden çıkmakta böylece yaranın iyileşme sürecini takip etmektedirler. Ayrıca bitki taze iken tohum kabuklarıyla beraber, tohumlar kuruduktan sonra sadece tohumlarının çok yaygın olarak yemeğini yapmaktadırlar.

***Prosopis farcta*(çeti otu, hırnof, estiri, gunike deveyan, hashasok, xirnif):**

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip olup, çalı yapısında, Fanerofit hayat formunda, haziran ayında çiçeklenmekte, kuru çorak yerler, ve kumullarda, 0-1450m. yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, elementi bilinmeyen, Türkiye’de G. ve D. Anadolu’da, Dünya Geneline ise Arabistan, Mısır, Kıbrıs, İran, Suriye Çöl, Afganistan, Transkafkasya, O. Asya’da dağılım göstermektedir.

Tanker ve ark(2007) yaptıkları çalışmada bitkinin dikenlerinin batıcı olduğunu, küçük bir çalı şeklinde kayıtlı olduğunu fakat tıbbi etkilerini yazmamışlardır. Bellikci (2020)’nin yaptığı çalışmada ise bitkinin tıbbi amaçlı ve gıda olarak kullanıldığı kayıtlıdır. Balos(2007)’un tez konusu alana yakın yörede yaptığı çalışma da *Prosopis farcta*’nın step vejetasyonu olduğunu, baskın bir tür olduğunu, meyvesinin taze iken doğrudan veya öğütülerek yendiğini acı kısmından arındırmak için zarının çıkarıldığını, öğütülen tozunu veya kök kısmının çayının yapılarak insan veya hayvanların ishalinin tedavisinde kullanıldığını, öğütülen meyvenin hayvan yemine de katıldığını tesbit etmiştir.

Şahin ve Akan(2019)’da yaptıkları çalışmada; bitki meyvelerinin taze halde tıbbi ve gıda amaçlı olarak insan ve hayvanların ishal tedavisi için tüketildiğini, aynı zamanda cinsel gücü azalttığı şeklinde kayıt altına almışlardır.. Kaya ve Karataş(2019)’ın tez konusu alana yakın yöredeki Şanlıurfa yöresinde literatür çalışmalarında farklı çalışmaların konusu olduğunu belirtmişlerdir. Bitki doğal yetişmekte tarımı yapılmamaktadır. tez konusu alana yakın yöredeki Eczane veya aktarlarla ilgili çalışmaların(Önü ve Akan, 2020, Yalçın ve ark,2021) da konusu

olmamıştır. Bölgede yaygın olarak yol kenarlarında yetişmekte fakat kullanımına çok nadir rastlanılmıştır.

Bu çalışmada yöre halkı: Dahilen bitki meyvelerini ishal önleyici olarak taze iken doğrudan yemekte veya kurutup çay olarak demleyerek çayını içmektedirler.Bitkinin kullanımı

Fam:Fagaceae:

Meşegiller familyası (Latince bu isim kayın için kullanılır).

Simpson(2012) çalışmasında Fagaceae familyasının 7 cins ve yaklaşık 970 tür içerdiğini, monoik, nadiren dioik ağaç ve çalılardan oluştuğunu, yapraklar basit, genellikle bölünmemiş, çoğunlukla sarmal, meyve genellikle sıkı perikarplı olup, kupula(palamut “çanağı”) tarafından çevrelendiğini, çoğunlukla tropikal olmayan bölgelerde geniş yayılışa sahip olduklarını, Quercus(Meşe), Fagus (kayın), Castanea(kestane) gibi önemli kereste ağaçları ve Quercus suber türünün kabuğundan elde edilen ticari mantar tıpa ekonomik değer içerdiğini, farklı türlerinin tohumları insanlar ve hayvanlar için geleneksel olarak önemli yiyecek kaynağı olduğunu tesbit edildiğini yoğun olarak monoik olan (nadiren dioik) çalı ve ağaçlar olmasıyla ayırt edildiklerini belirtmiştir.

Quercus brantii (Meşe Palamutu, kara meşe, Pelut, berwar, darberû, darmazû):

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip olup, çalı veya küçük ağaç yapısındadır, Ağustos-eylül aylarında çiçeklenmekte, Saf komuniteler, diğer Quercus türleri ve Pinus brutia, Styrax, Paliurus ile beraber olan yerlerde, 350-1700m.yükseltilerde yetişmektedirler. Endemik olmayan, İran-Turan Elementi, Türkiye’de D. ve GD. Anadolu’da Dünya genelinde ise Suriye Çöl, K. Irak, B. ve G. İran’da dağılım göstermektedir.

Bellikci (2020)’nin yaptığı çalışmasında bitki tıbbi amaçlı ve gıda olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Kaya ve Karataş(2019)’ın tez konusu alana yakın yöre olan Şanlıurfa’daki bitkilerle ilgili literatür çalışmalarında farklı çalışmaların konusu olduğunu belirtmişlerdir.

Quercus brantii türü doğal yetişmektedir. Bu çalışmada yöre halkı yörenin tarıma açılmadan önce bu tür ile kaplı olduğunu tarımla birlikte ağaçların söküldüğünü belirttiler. Yapılan gözlemlerde yol kenarlarında, tarımsal alanların kenarlarında ormanlık alanlarda(tarıma açılmamış alanlar)sık olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitki meyvelerini yüksek şekeri düşürücü, ishal önleyici, kolesterol için doğrudan veya meyve çok acı olduğundan acısını azaltmak için suda kaynattıktan ya da ateşte kestane gibi pişirdikten sonra dahilen tüketmektedirler. Mide şikâyetleri (ağrı, yanma, ülser) için ise kurutulmuş meyveleri havanda döverek toz halinde bal ile karıştırıp yemektedirler. Ayrıca çerez olarak ta kestane gibi dahilen tüketmektedirler.

Fam: *Hypericaceae*:

Binbir delik otugiller familyası (Yunanca “hyper”, üstüne ve “eikon” resim kelimelerinin yan yana getirilmesiyle oluşmuştur)

Simpson(2012) çalışmasında *Hypericaceae* familyasının 8-9 cins ile 480-560 tür içerdiğini, ağaçlar, çalılar veya otsu bitkilerden oluştuğunu, yaprakların basit, sapsız, karşılıklı veya halkasal dizilişli, çiçekler iki eşeyli, aktinomorf, hipogin olup, Meyve (genellikle) kapsül, üzüksü veya drupa şeklinde olup, tohumlar küçük, genellikle çok sayıda olduğunu belirtmiştir. Simpson(2012) yine aynı çalışmada: Kültürü yapılan süs bitkileri, tıbbi bitkiler ve kereste olarak kullanılan bitkilerin familyanın ekonomik önemini oluşturduğunu; bazı *Hypericum* türleri yendiği zaman çiftlik hayvanlarında toksik etki yaptığını, *Hypericum perforatum* (Kantaron) depresyonu kontrol etmede yardımcı olmak üzere bitkisel tedavi olarak yaygın bir şekilde kullanıldığını, Familyanın üst durumlu ovaryuma ve kapsül (genellikle) üzüksü veya eriksi meyveye sahip olmasıyla ayırt edildiğini kaydetmiştir.

Hypericum triquetrifolium (Kantaron, binbirdelikotu, pırpırotu, kılıç otu, kızılıcık, bertof, behtof, gula zerik)

Tüбивесе göre: Çok yıllık bir ömre sahip olup, ot yapısında, mayıs-eylül aylarında çiçeklenmekte, açık kuru taşlı ve kumlu yerler, kültür tarlalarında, 0-

1250 m. yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, elementi bilinmeyen, Türkiye’de K. O. D. ve G.ve GD. Anadolu’da Dünya genelinde ise G. Avrupa, KB. Afrika, Kıbrıs, B. Suriye, Suriye Çölü, Sina, K. Irak, G. İran’da dağılım göstermektedir.

Akan ve ark(2008)’na göre: Hypericum retusum ile benzer kullanımı olup, diş veya boğaz iltihaplanmasında kaynatılan su süzülerek gargara yapılarak, çocuklarda göz ağrısında bitki yaprakları kaynatılıp 1-2 dakika buğusu yapıp tedavisinin uygulandığını tesbit etmişlerdir. Akan ve Ayaz (2016)’ın tez konusu olan alana yakın yörede yaptıkları çalışmada: Bitkinin toprak üstü kısımları üzümünden elde edilen pekmez, bastık ve kesme şerbetinin içine konulduğu tesbit etmişlerdir. Şahin ve Akan(2019)’nın çalışmasında: Diş veya boğaz iltihabı için çay olarak demlenip gargarası yapıldığını belirtmişlerdir. Bellikci(2020)’nin yaptığı çalışmada bitki tıbbi amaçlı ve gıda olarak kullanıldığının literatürlerde geçtiğini kaydetmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin dal, çiçek ve yaprakları(toprak üstü kısımları):

1. Zeytinyağının içinde yaklaşık bir ay güneşte bekleterek fermente ile elde ettikleri kantaron yağını: Haricen: Dış yaralar, deri çatlakları, egzema için, dâhilen: Kanser, mide rahatsızlıkları ve iç yaraları iyileştirmek için,
2. Suda kaynatıp un ile lapa yapılarak yakı olarak haricen morarmış yaraların tedavisinde,
3. Kurutulup toz halinde haricen yaraya serpilerek iltihaplı yaraları kurutmak, veya kınaya katıp-baş nezlesini gidermek için,
4. Suda kaynatılıp haricen buğusu yapılarak yüz ve göz sorunlarının tedavisinde kullanılmaktadırlar.

Fam: Juglandaceae

Cevizgiller familyası (Latince Jovis, Jupiter + glans, palamut kelimelerinin birlesmesiyle oluşmuştur).

Simpson(2012). Juglandaceae familyası yaklaşık 10 cins ve 50-60 tür içerdiğini, Asya (Özellikle Doğu ve Güney Doğu Asya), Avrupa, Güney ve Kuzey Amerika'da yayılış gösterdiğini, süs bitkisi olarak yetiştirilen türler (Carya, Juglans, Pterocarya, ve Platycarya gibi), meyvesi için yetiştirilenler (örn; Carya illinoensis, pekan cevizi, çeşitli ceviz türleri), mobilyacılıkta ve kerestecilikte kullanılan (özellikle Carya, Kuzey Amerika cevizi, Enge/hardtia ve Ceviz) türler ekonomik değere sahip olup, meyveleri olan monoik veya dioik ağaç ve çalılar olması ile ayırt edilen familya olduğunu bildirmiştir.

Juglans regia , ceviz,guz,

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip olup, ağaç yapısında, mayıs ayında çiçeklenmekte, Quercus veya karışık yaprak döken orman, kalkerli kayalık yamaçlar, alüveyaonlu topraklar, tarımsal alanlarda, 0-1550 m. yüksekliklerde yetişebilmektedir. Endemik olmayan, elementi: bilinmeyen, Türkiye’de KD. ve D. Anadolu’da Dünya genelinde ise: Balkanlar, Lübnan, Kafkasya, K. Irak, İran, Afganistan, O. Asya Çin’de dağılım göstermektedir

Tanker ve ark(2007)’nın yaptığı çalışmada: Yapraklarının tanen, uçucu yağ yanında acı madde ve juglon (naftakinon yapısında) maddeleri taşıdığını, Astrenjan ve tonik olarak kullanıldığını, meyvelerinin gıda olarak tüketildiğini meyvelerden elde edilen yağın sabun ve kozmetik sanayiinde, boyacılıkta kurutucu ajan olarak kullanıldığını, ceviz ağacı odunun güzel desenli, sert ve dayanıklılığından dolayı mobilya sektöründe çok kıymetli olduğunu bildirmişlerdir. Balos(2007) tez konusu alana yakın yöredeki çalışmasında meyvelerinin gıda olarak kullanıldığını tesbit etmiştir. Akan ve Ayaz(2016)’ın tez konusu alana yakın yöreŞanlıurfa-Gölpınar yöresinde yaptıkları çalışmada Bitki meyvelerinin Eylül ayında toplandığını, meyvelerinin gıda olarak tüketildiğini, taze meyve kabuklarının boyar madde olarak kına içine konulduğunu, yapraklarının ise: çay gibi demlenip diyabet için

içildiğini tesbit etmişlerdir. Ötnü ve ark(2020)'nın yaptıkları çalışma da da: Meyveleri kan şekerini düşürücü, kuvvet verici olarak, meyve kabukları ise haricen deri hastalıklarında ve saç dökülmesinde kullanılmak üzere satıldığını bildirmişlerdir. Bellikci(2020)'nin yaptığı çalışmasında santral sinir sistemi hastalıklarında en çok kullanılan bitkilerden olduğunu yaptığı literatür taramalarında 14 çalışmanın konusu olduğunu tesbit etmiştir.

Juglans regia'da simbiyotik yaşam çeşitlerinden Amensalizm beslenme görülür. Bu durumda türlerden biri, bu birliktelikten zarar görürken diğerinin etkilenmez. Örneğin; ceviz ağacının yaprak ve meyvelerinden salgılanan juglon adı verilen bir madde, yağmurla toprağa iner ve ceviz ağacının altında başka bitkilerin yetişmesine izin vermez. Bu yüzden halk arasında ceviz ağacı dibinde ot bitmez denir.(URL:CanlılardaBeslenme-Power Point Sunusu

<https://acikders.ankara.edu.tr>)

Bu çalışmada yöre Halkı: Bitkinin meyve ve yapraklarını kullanmaktadır. Yapraklar: Kolesterol veya başın tepe kısmının ağrısını gidermek için dekoksasyon ile çayı yapılarak dahilen içilmekte, meyveler ise taze iken çerez olarak kurutulmuş halde ise çerez veya tatlı ve pasta yapımında gıda olarak dahilen tüketilmekte aynı zamanda iyi gelir getirici olup ticareti yapılmaktadır.

Fam: *Lamiaceae*:

Nanegiller (adını Pliny tarafından kullanılan eski Latince'den ya da korolla tüpü şekli olan *Lamium*'dan almıştır.).

Simpson(2012)'nin yaptığı çalışmada *Lamiaceae familyası* yaklaşık 238 cins ve 7170 tür içerdiğini, bitkileri çoğunlukla eterik yağ ve karbonhidrat taşıdığını, çoğunlukla dünya genelinde yayılış gösterdiğini, Tıbbi amaçlı gıda bitkileri olarak (*Mentha* “nane”; *Ocimum* “fesleğen”; *Rosmarinus* “biberiye”; *Salvia* “adaçayı”, *Thymus* “kekik” gibi), güzel kokulu bitkiler olarak (*Lavandula* “lavanta”; *Pogostemon* “silhat esansı” gibi), yiyecek olarak (*Stachys affinis* “cin enginarı” gibi) ve birçok bitkinin de süs bitkisi olarak kullanılması familyanın ekonomik yönden değerli olduğunu, hermafrodit bazen ginodioik, aromatik eterik

yağ üreten kısa saplı glandular tüylü otsu bitkiler, çalılar ya da nadiren ağaçlardan olması ile ayırt edildiklerini bildirmiştir.

Ballota larendana,(Syn: *Ballota simonii*) kıllı nemnem, gihayi zınara

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip olup, Ot yapısında, Haziran-Temmuz aylarında çiçeklenmekte, kayalık yerler (kalker, basalt), çağılık, dağ bozkırı, harabeler, kıyılar'da 950-2000m. yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, İran-Turan Elementi, Türkiye'de O. Anadolu'da Dünya genelinde ise: Türkiye Genelinde dağılım göstermektedir.

Citoğlu ve ark(2004) yaptıkları çalışmadaki biyokimyasal analizlerde *Ballota* cinslerinin ülkemizde 16 tür ile temsil edildiğini ve iyi bir antioksidan kaynağı olduğunu tesbit etmişlerdir. Bu çalışma için yapılan literatür araştırmalarında bitkinin az bilindiğini tez konusu alana yakın yörede yapılan çalışmaların konusu olmadığı görülmüştür.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin dal ve yapraklarını taze veya kurutulmuş halde sancı ve ağrı kesici olması için infüzyon yöntemiyle soğuk suda bekletip demleyerek dahilen kullanmaktadırlar.

Clinopodium insulare (Syn: *Calamintha incana*), Ada fesleğeni, kaya yarpuzu, punga tehta, dağ nanesi

Tübivese göre:Çok yıllık bir ömre sahip olup Ot yapısında, Haziran-Ağustos aylarında çiçeklenmekte, Kayalık kalkerli yerler, bozkır gibi yerlerde 25-400 Yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Akdeniz Elementi olan, Türkiye'de: GB, G. ve D. Anadolu'da Dünya genelinde ise Yunanistan, Ege Adaları, Kıbrıs, B. Suriye'de dağılım göstermektedir.

Şahin ve Akan(2019)'nın bu tezin konusu olan Şanlıurfa yöresindeki çalışmalarında bitkinin topraküstü kısımlarının kas gevşetici, kadın hastalıkları ve böbrek rahatsızlıklarının tedavisi için çay gibi demlenerek kullanılmaktadır. Salata ve cacık içinde baharat olarak da tüketildiğini tesbit etmişlerdir.

Bu çalışmada yöre halkının en sık kullandığı bitkilerden olup bitkinin Dal, çiçek ve yaprakları(topraküstü kısımları)nı kullanmaktadırlar. 1- Dahilen doğrudan

taze veya kurutulmuş olarak ağızda çiğnenerek diş ağrısını gidermek için, 2- İnfüzyon ile elde edilen suyu doğrudan veya karışım halinde kınaya katılarak haricen, çay olarak içilerek dahilen, bir gün güneşte bekletilen suyu ile duş aldırılarak veya suyu ile lapa hazırlanarak baş nezlesi, baş ağrısı kireçlenme ve eklem ağrılarını gidermek için haricen, çocuklarda ishal, genel halsizlik(seru-bını) dahilen, 3- Dekoksiyon yöntemiyle hazırlanan su hemoroid(meyasıl, basur) tedavisinde dahilen, 4-Kurutulmuş bitki toz halinde kanın üzerine serpilerek kanamayı durdurmak için haricen, 5- Doğrudan çiğnenip yutulurak mide ağrısını gidermede dahilen kullanılmaktadırlar.

Lamium garganicum ,Bol balıcak, ballıbaba, kürd rıhanı, "kürd rıhanı, engemînok, gezike derewîn, hengimînok.

Tübiyese göre: Çok yıllık bir ömre sahip olup Ot yapısında, Nisan-Eylül aylarında Çiçeklenmekte Gölgeyi kalkerli ve volkanik kayalar kaya yarıkları, çağılık, duvarlar, harabeler, nehir kenarlarında, 400-2300 m. yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Elementi bilinmeyen, Türkiye’de Karasal ve G. Anadolu’da Dünya Geneline ise: Kafkasya, KB. İran, K. Irak’ta dağılım göstermektedir.

Balos(2007)’un çalışmasında *Lamium aleppicum* türü kayıt altına alınmıştır. Bellikci(2020)’nin yaptığı çalışmasında bitkinin tıbbi ve gıda amaçlı kullanıldığını tesbit etmiştir. Bu çalışma için yapılan literatür araştırmalarında bitkinin az bilindiğini tez konusu alana yakın yörede yapılan çalışmaların konusu olmadığı görülmüş ve az bilinen türlerdendir.

Bu çalışmada yöre halkı: Dal, çiçek ve yapraklar(toprak üstü kısımları)nı: 1- Doğrudan alerjik astım tedavisinde haricen, 2-Dekoksiyon ile yapılan çayı içilerek Mide, bağırsak düzenleyici ve sakinleştirici olarak dahilen kullanılmaktadırlar.

Lavandula angustifolia, lavanta, berzeling, giyamisk, helal, laleya çıyan, lewante.

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip, Çalı yapısında, bir kültür bitkisi olup 0-0 m. yükseltilerde yetişen, Endemik olmayan, Elementi bilinmeyen, Türkiye’de KB. Anadolu’da Dünya genelinde ise: B. Akdeniz bölgesinde dağılım gösteren bir bitkidir.

Bellikci (2020)’nin yaptığı çalışmada bitkinin tıbbi amaçlı kullanıldığını ve literatür araştırmalarında tek bir kaynaktan rastlanıldığını kaydetmiştir. Ötnü ve Akan(2020) tezin konusu olan çalışma alanına yakın Şanlıurfa yöresinde yaptıkları çalışmada; bitkinin çiçekli gövdesinin rahatlatıcı, stres giderici olarak kullanıldığını, Saç dökülmesine, sedef ve derideki lekeleri gidermek için de pomat olarak kullanıldığını tesbit etmişlerdir. Yalçın ve ark(2021) tezin konusu olan çalışma alanına yakın Sırcı yöresinde yaptıkları çalışmada: Bitkinin topraküstü kısımlarından elde edilen Lavanta yağının Sedef ve lekelerle karşı haricen cilde sürüldüğünü tesbit etmişlerdir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin dal, çiçek ve yapraklar(topraküstü kısımlar)nı doğrudan(taze iken) sakinleştirici, hoş kokulu ve rayiha verici olarak kullanmaktadırlar. Ülkemizde son zamanlarda güzel görünümü, hoş kokusu nedeniyle kültürü sıkça yapılmakta ve seralar kurulmaktadır.

Mentha x piperita, Nane, gulnane, nana, nane, pûjan, pîng, piwînge, punge spî.

Tübivese göre:Çok yıllık bir ömre sahip olup, ot yapısında, nisan-ekim aylarında çiçeklenmekte, yaygın bir habitata sahip, 0-1300 m. yüksekliklerde yetişebilmektedir. Endemik olmayan, Elementi bilinmeyen, Türkiye’de KB. Türkiye ve B. Anadolu’da Dünya Genelinde ise Yaygın dağılım gösteren bir bitkidir.

Bellikci (2020)’nin yaptığı çalışmada bitkinin tıbbi amaçlı kullanıldığını ve literatür araştırmalarında tek bir kaynaktan rastlanıldığını tesbit etmiştir. Yalçın ve ark(2021) ise tezin konusu olan çalışma alanına yakın Sırcı yöresinde aktarlarda yaptıkları çalışmada bitkinin topraküstü kısımlarını infüzyon yöntemiyle çayının

yapıldığını, Ateş düşürücü, nezle, grip ve mide rahatsızlıklarının tedavisinde dahilen kullanıldığını tesbit etmişlerdir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin dal ve yapraklarını(topraküstü kısımlarını): Mide yanması, barsak gazı, karın sancısı, yüz şişkinliği, nefes darlığı, grip ve soğuk algınlığı gibi hastalıkların tedavisinde kurutarak İnfüzyon veya dekoksasyon yöntemiyle çay gibi demlemekte, bazıları limonda sıkmakta veya limon ve karabiberle demleyerek(dekoksasyon) dahilen kullanmaktadırlar. Gıda biçiminde de:Taze halde yeşillik olarak veya kurutulmuş halde baharat şeklinde cacık benzeri yemeklere, çorbalara katmaktadırlar. Kullanımı çok yaygın olan kültürü yapılan bitkilerdendir. Taze halde sebzecilerde veya pazarlarda, kurutulmuş halde aktarlar, baharatçılar, bakkal ve marketlerde satışı çok yaygındır.

Ocimum basilicum ,Tatlı fesleğen, reyhan, rehan, reşerehan, reyhan, rehan, rehane, rihan

Tüбивесе göre: Tek yıllık bir ömre sahip, Ot yapısında, Ağustos-Kasım ayları arasında çiçelenmekte, saksılarda, bahçelerde, kültürü yapılan, 0-1500m. yüksekliklerde yetişebilen bir bitkidir. Endemik olayın, Elementi bilinmeyen, Türkiye’de: KB. Türkiye, G. ve Karasal Anadolu’da Dünya genelinde ise Asya, Afrika ve Amerika, Avrupa ve GB. Asya’da dağılım gösteren bir bitkidir.

Şahin, ve Akan(2019)’nın tezin konusu olan çalışma alanına yakın Şanlıurfa yöresinde yaptıkları çalışmada bitki yapraklarının gıda ve tedavi amaçlı kullanıldığını, güzel bir tat ve aroma vermesi için salatalarda veya çiğnenerek tüketildiğini Sakinlik, zindelik verdiğine düşünülerek süs olarak saksılarda yetiştirildiğini, Çayı demlenerek grip ve soğuk algınlığı, bağırsak sancılarını gidermek ve emzirme dönemindeki annelerin sütünü arttırmak için tüketildiğini tesbit etmişlerdir. Bellikci(2020)’nin yaptığı çalışmada ise bitkinin gıda, tıbbi amaçlı kullanımının yanında, böcek uzaklaştırıcı ya da insektisit olarak 4 farklı çalışmanın, süs bitkisi olarak kullanımının ise 6 farklı çalışmanın konusu olduğunu tesbit etmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin dal ve yaprakları(topraküstü kısımlar)nı doğrudan(taze iken): Yapraklar gıda şeklinde yeşillik olarak yemeğin özellikle çiğ köftenin yanında hazmı kolaylaştırıcı, mide rahatlatıcı. Süs bitkisi olarak böcek kovucu(insektisit), ferahlatıcı olmak üzere evlerin, dükkanların, balkonların önünde saksılarda yetiştirilmekte ve yaygın olarak kültürü yapılmaktadır.

Origanum syriacum, Dağ kekiği, , merdevşe, mercan, cehtire, çirdûx, giyadûvî.

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip, Çalı yapısında, Mayıs-Ekim aylarında Çiçeklenmekte, Kalkerli kayalar ve yamaçlarda yetişmekte, 200-2700m. Yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, D. Akdeniz Elementi, Türkiye’de B. ve G. Anadolu, Dünya Geneline ise: Kıbrıs, Lübnan, Trakya’da dağılım göstermektedir.

Bozdemir(2019) yaptığı çalışmada: Eterik yağ oranının % 3-5 civarında, bir antiseptik olan karvakrol oranı % 63-79 arasında olduğunu tesbit etmiştir. Bellikci(2020)’nin yaptığı çalışmada ise bitkinin tıbbi ve gıda amaçlı kullanımına rastlanıldığını belirtmiştir. *Origanum syriacum* L. Doğal olarak yetişmekte olup tarımı yapılmamaktadır. Tez konusu alana yakın yöredeki çalışmaların konusu olmamıştır.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin dal, çiçek ve yapraklar(topraküstü kısımlar)nı İnfüzyon veya dekoksiyon yöntemiyle çayını yaparak grip ve soğuk algınlığı gibi hastalıklarda şifa bulmak için dahilen kullanmaktadırlar.

Rosmarinus officinalis, Biberiye, İskoç gülü, kuş dili, bibera hûrik, filfil, gilapejm, gîwawe naneşan.

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip olup, Çalı yapısında, Şubat-Mayıs aylarında Çiçeklenmekte, kalkerli ve tabakalı tepelerle, Pinus brutia ve Erica manipuliplora arasında, yolkenarlarında, 30-1250m. yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Akdeniz elementi, KB. ve G. Anadolu’da, Dünya Geneline ise: Akdeniz bölgesi, Mısır ve Kafkasya’da yetişen bir bitkidir.

Tanker ve ark(2007)yaptıkları çalışmada bitkinin baharat olarak kullanıldığını belirtmişlerdir. Ötnü ve Akan(2020) tezin konusu olan çalışma alanına yakın Şanlıurfa yöresinde yaptıkları çalışmada: Bitki yapraklarının kış aylarında üst solunum yolu enfeksiyonlarına karşı, bağışıklık güçlendirici, yorgunluk ve halsizlik giderici, zayıflama şeklindeki kullanımlarının olduğunu, yaprakların doğrudan veya karışım halinde kullanıldığını ve aktarlarda ticari olarak satıldığını tesbit etmişlerdir. Yalçın ve ark(2021)'da tezin konusu olan çalışma alanına yakın Suruç ilçesinde yaptıkları çalışmada bitki yapraklarının zayıflama grip, bronşit gibi hastalıkların tedavisinde dahilen kulanıldığını kaydetmişlerdir. Bellikci (2020)'nin yaptığı çalışmasında ise kalp damar hastalıklarında en sık kullanılan bitkiler arasında 27 farklı çalışmanın konusu olduğu ve 19 farklı çalışmada da bu bitkinin kullanıldığını, ayrıca bitkinin gıda(baharat) amaçlı kullanıldığını tesbitinde bulunmuştur.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin yapraklarını Baş ağrısı, migren, adet sancısını hafifletmek için İnfüzyon, dekoksiyon şeklinde hazırlayarak çayını içmekte(dahilen kullanım) veya doğrudan gıda(baharat) olarak yemeklerde kullanmakta, süs bitkisi olarak da saksılarda veya evlerinin önünde yetiştirmektedirler.

Sideritis libanotica, Dağ çayı, ada çayı, yayla çayı, karaçekme, balbaşı, çaya çiye, çaya köye, çaye çole.

Tüбивese göre:Çok yıllık bir ömre sahip olup, Ot yapısında, Mayıs-Eylül aylarında çiçeklenmekte(aynı zamanda bu aylarda toplanmaktadır), Dağ yamaçlarında,-1—1m. lerde yetişmektedir. Endemik olmayan, D. Akdeniz Elementi, Türkiye'de G. Anadolu'da Dünya genelinde ise Irak, Lazkiye(Suriye), Lübnan, Anti-Lübnan'da dağılışı göstermektedir.

Balos (2007) tez konusu olan alana yakın Birecik yöresinde yaptığı çalışmada bitkinin topraküstü kısımlarını çayının grip ve nezle için demlenerek içildiğini kaydetmiştir. Akan ve Ayaz(2016)' tez konusu olan alana yakın Şanlıurfa-Gölpınar yöresinde yaptıkları çalışmada: Bitkinin topraküstü kısımlarının

ilaç yapımında ve çay gibi demlenerek içildiğini tesbit etmişlerdir. Şahin ve Akan(2019)'da tez konusu olan alana yakın Şanlıurfa-Tek Tek dağları yöresinde yaptıkları çalışmada: İnfüzyon yöntemiyle çiçeklerinden çayı yapılarak sakinleştirici, rahatlatıcı, mide bulantısını giderici olarak yararlanıldığını tesbit etmişlerdir. Bellikci (2020) ise yaptığı çalışmada bitkinin tıbbi ve gıda amaçlı kullanıldığını belirtmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin(Taze veya kurutulmuş) Dal, yaprak ve çiçeklerini(toprak üstü kısımları) dekoksasyon veya infüzyon yöntemiyle çayını yapmakta, Astım, Bronşit, Nefes darlığı veya yorgunluk gidermek amaçlı dahilen tüketmektedirler. Yörede özellikle kışın sık kullanılan bitkiler arasındadır. Bitkinin kurutulmuş hali aktarlarda satılmaktadır.

Teucrium polium, acı yavşan, meryem otu, teğlik, cehdi, giyapıroz, kelporey, merwend, mervent, meryemxort, peryavşanı.

Tüбивесе göre: Çok yıllık bir ömre sahip olup, Odunsu-ot yapısında, Haziran-Eylül aylarında Çiçeklenmekte, Kuru yerler, meşe çalıları, kayalık yerler, kumullar, tarla kenarlarında 0-2050 m. yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Elementi bilinmeyen, Türkiye' de Türkiye genelinde, Dünya Genelinde de Türkiye'de dağılım gösteren bir bitkidir.

Balos(2007) tez konusu olan alana yakın Birecik yöresinde yaptığı çalışmada bitkinin topraküstü kısımlarının: Gaz giderici, idrar söktürücü, böbrek taşı veya kumunu düşürücü, sindirimi kolaylaştırıcı, kabızlık önleyici, barsak kurtlarını düşürücü, şeker hastalığını tedavi edici, çocuklarda karın ağrısını dindirici gibi amaçlarla çayı yapılarak veya ağızda çiğnenerek kullanıldığını tesbit etmiştir. Akan ve ark(2008) tez konusu olan alana yakın Birecik-Arat dağı yöresinde yaptıkları çalışmada bitkinin kullanımın bölgede çok yoğun olduğunu, insanlarda ve koyunlarda sindirimi kolaylaştırıcı, karın ağrısı giderici olarak kullanımının yanı sıra; şeker hastalığını tedavi edici, kurt düşürücü olmak üzere çayı yapılmak veya doğrudan kullanılmak suretiyle tüketildiğini belirtmişlerdir. Bellikci(2020) yaptığı çalışmada ülkemizde tıbbi kullanımı en yaygın bitkiler

arasında sayılmakta, Şeker hastalığı için:32 farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını, mide ağrısı için: 31 farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını, hemoroid için: 23 farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını, karın ağrısı için: 16 farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını, iştah açıcı için: 13 farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını, ishal kesici için: 13 farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını , mide rahatsızlıkları için: 12 farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını , nezle-soğuk algınlığı için: 12 farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını , böbrek taşı için: 8 farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını, egzema için: 7 farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını, ateş düşürücü olarak: 7 farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını, gaz söktürücü olarak: 7 farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını, ağrı kesici olarak: 7 farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını, güneş çarpması için 6 farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını , romatizmal hastalıkları için: 6 farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını, kurt düşürücü olarak: 5 farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını, kalp damar hastalıkları için: 5 farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını, sindirim sistemi: hastalıkları için: 5, farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını kabızlığa karşı: 5 farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını, sindirime yardımcı olması için: 5 farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını, tansiyon düşürücü olarak: 5 farklı çalışmada bu bitkinin kullanıldığını belirtmiştir. Ötnü ve Akan(2020) tez konusu olan alana yakın yörede yaptıkları çalışmada bitkinin mide rahatsızlıklarının tedavisinde ve özellikle karın ağrılarının tedavisinde yaygın şekilde kullanıldığını bildirmişlerdir.

Bu çalışmada yöre halkı tarafından en çok bilinen en çok kullanılan bitkidir. Yapılan çalışmada yöre halkının tamamı bitkiyi çok iyi tanımakta ve kullanmaktadır. Her ankette yer almamasının sebebi bilinmediğinden veya kullanılmadığından değil diğer bitkiler anlatıldığından kaynaklanmaktadır. Bitkinin Dal, çiçek, tohum ve yapraklar(topraküstü kısımlar) nı kurutulmuş veya taze halde, doğrudan ağızda çiğneyerek veya soğuk, sıcak suda infüzyon, dekoksiyon yöntemiyle demleyerek çayını yapmakta tadı çok acı olduğundan bazen bal veya şekerle tatlandırarak dahilen tüketmektedirler. Bitkinin kullanım amacı çok çeşitli

ve yaygındır: Karın sancısı, boğaz şişkinliği, gaz giderici, ishal önleyici, bağırsak düzenleyici, yüksek şeker, mide ağrısı, ağrı kesici, mide ekşimesi, bulantı, kusma, (özellikle çocuklarda: İshal, kusma, bulantı, genel halsizlik (halkın deyişiyle: Seru bını(üst-alt)) gibi şikâyetlerde sürekli kullanılmaktadırlar.

Thymbra spicata, Zahter, cehter, cehtire, sater, zahter, za'atar.

Tüбивесе göre: Çok yıllık bir ömre sahip olup, Çalı yapısında, Haziran-Temmuz aylarında çiçeklenmekte, Kuru sık sık kayalık yerler (genellikle kalkerli), çalı içinde, frigana ve bozkırlarda, 0-1000m. Yüksekliklerde yetişen bir bitkidir. Endemik olmayan, D. Akdeniz Elementi, Türkiye'de: Trakya, Dış ve GD. Anadolu'da Dünya genelinde ise: Yunanistan, Ege, Kıbrıs, B. Suriye, K. Irak'da dağılım göstermektedir.

Balos(2007) tez konusu olan alana yakın Birecik-Akarçay yöresinde yaptığı çalışmada: Bitkinin kış aylarında özellikle gribal enfeksiyonlara karşı çayının yapılarak içildiğini, salatalarda taze iken baharat olarak kullanıldığını, öksürük kesici, ağız kokusunu giderici, diş ağrılarını dindirici, yatıştırıcı ve antiseptik etkisi için ve kellik, uyuz hastalığı için de haricen kullanımı olduğunu tesbitini yapmıştır. Akan ve ark(2008) tez konusu alana yakın yöredeki çalışmasında bitki yapraklarının mide sancısı için çayı yapılarak içildiğini belirtmişlerdir. Bozdemir(2019) yaptığı çalışmada: Ülkemizde yaygın bir tür olduğunu, antiseptik etkisinden dolayı ilaç, çay ve baharat şeklinde kullanımlarının olduğunu, kimyasal içeriğindeki Karvakrol oranının % 50-71 civarında, uçucu yağ oranının ise % 1-3.4 arasında değiştiğini saptamıştır. Yalçın ve ark(2021) tez konusu alana yakın yöredeki Suruç ilçesinde yaptıkları çalışmada: bitkinin topraküstü kısımlarının infüzyon yöntemiyle yapılan çayı, kolesterol, damaracı, antiseptik ve bronşit için dahilen kullanıldığını saptamışlardır.

Bu çalışmada yöre halkı bitkiyi çok iyi tanımakta çoğunluğu bitkiyi kullanmaktadır. Bitkinin çiçek, dal ve yapraklar(topraküstü kısımlar)ını farenjit, öksürük, nefes darlığı, Corona önleyici, nezle, grip, soğuk algınlığı, mide yanması, kolesterol, şeker hastalığı veya rahatlatıcı olması için İnfüzyon yöntemiyle çayını

yaparak dahilen içmektedirler. Bazıları çayına limon da sıkılmaktadırlar. Ayrıca; doğrudan(taze veya kurutulmuş) gıda(baharat olarak) salatalara veya eti terbiye etmede kullanılmaktadırlar. Ayrıca arıların ballarının kaliteli olması için arı kovanlarını bu bitkinin olduğu yerlere koyarak bitkiyi arı yemi olarak kullanılmaktadırlar.

Thymus kotschyanus, kekik, yalancı zahter, ezbuwe, hezwe, hezbi kefile.

Tüvise göre: Çok yıllık bir ömre sahip olup, Çalı yapısında, Mayıs-Temmuz aylarında Çiçeklenmekte, (Tarıma açılmamış) doğal ortamlarda, dağ dağlarında, 800-2250 m. yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, İran-Turan Elementi, Türkiye’de: G. ve D. Anadolu’da Dünya genelinde ise İran ve Irak’ta dağılım göstermektedir.

Bellikci(2020) yaptığı çalışmada bitkinin tıbbi amaçlı ve gıda amaçlı kullanıldığı kaydının olduğunu belirtmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin Çiçek, dal ve yapraklar(topraküstü kısımlar)ını İnfüzyon veya dekoksiyon yöntemiyle hazırladıkları çayı mide ağrısını dindirmek için dahilen, farklı yöntemlerle elde ettikleri yağını ise diş ağrısını gidermek için de dahilen kullanılmaktadırlar. Çok tanınmayan tez konusu alana yakın yöredeki farklı çalışmalarda yer almayan bir bitkidir.

Fam: *Lythraceae*

Altın kamış familyası (Punicaceae, Sonneratiaceae ve Trapaceae dahil) (Yunanca. lythron, “kan” ve familya üyelerinin çiçek rengiyle ilgili olarak veya bazı familya üyelerinin stiptik (kanama durdurucu)özellığı).

Simpson(2012) yaklaşık 31 cins, 620 tür içeren Lythraceae familyası çoğunlukla tropikal bölgelerde geniş yayılışa sahip Kereste olarak kullanılan bitkiler ve boya bitkileri (özellikle, *Lawsonia inermis*, kına), yabancı otlar (*Trapa* sp. gibi), *Lagersiroemia indica* (mor mersin ağacı), *Lyihrum* türleri (altın kamış), *Cuphea* türleri gibi süs bitkisi olarak yetiştirilen çok sayıda türler;, tıbbi kullanımı olan önemli meyve ağaçları *Punica granatum* (nar) ve meyveleri, özellikle doğu mutfağında önemli bir yöresel besin kaynağı olan *Trapa* (su kestanesi) türleri

familyanın ekonomik önemini oluşturur, karasal mangrove (*Sonneratia*) veya sucul (*Trapa*), tek veya çok yıllık otsu, çalı veya ağaçlardan olmalarıyla ayırt edilirler.

Punica granatum Nar henar, hennar, hennare, hinar, hinari.

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip olup, Çalı yapısında, Mayıs-Haziran aylarında çiçeklenmekte, Kalkerli yamaçlar, çalılık ve bahçelerde, 250-600 m. yüksekliklerde yetişen bir bitkidir. Endemik olmayan, Elementi bilinmeyen, Türkiye’de K., B. ve GD. Anadolu’da Dünya genelinde ise GB. ve O. Asya’da dağılım göstermektedir.

Balos(2007) tez konusu alana yakın Birecik-Akarçay yöresindeki çalışmasında Bitkinin meyve taneleri olgunlaşınca gıda olarak yenildiğini, nar suyundan nar ekşisi elde edildiğini, nar ekşisinin salatalarda kullanıldığını, kabuklarının ise öğütülerek yemlere karıştırılmak suretiyle, hayvan ishalini önlemek maksadıyla kullanıldığını belirtmiştir. Akan ve Ayaz(2016) tez konusu alana yakın Şanlıurfa-Gölpınar yöresinde yaptıkları çalışmada: Bitki meyvelerinin Ağustos-Eylül aylarında toplandığını, meyvelerin yendiğini, sıkılarak nar ekşisi elde edildiğini ve yemeklerde tüketildiğini, Nar kabuğunun da kurutularak ishal için tıbbi amaçlı kullanıldığını tesbit etmişlerdir. Ötnü ve Akan(2020) tez konusu alana yakın Şanlıurfa yöresinde yaptıkları çalışmada ishal önleyici ve meyve yağını yaşlanmaya ve kırışıklıkları gidermek için kullanıldığını, nar kabuğu kurutulup dövülerek hayvanlara yedirildiğini saptamışlardır.

Bu çalışmada yöre halkı: 1-Bitkinin meyve tanelerini: Öksürk kesmek, yüksek tansiyonu düşürmek(dahilen kullanım) ve salatalarda kullanmak için taneleri sıkıp kaynatarak nar ekşisi elde etmektedirler. 2-İshali önlemek amacıyla kurutulan çiçekler infüzyon veya dekoksiyon yöntemiyle çayını yapıp soğuk olarak (dahilen kullanım) içmektedirler veya bir iki meyvesini iç kabuğuyla beraber doğrudan yemekteler. 3-Gıda olarak meyve tanelerini yemekteler, salatalara katmaktadırlar. Aynı şekilde nar ekşisini de salatalara katmaktadırlar. Yörede tarımı yapılmakta meyveler ve nar ekşisi ticari amaçlı satılmaktadır.

Malvaceae:

Ebegümecigiller familyası.

Simpson(2012) yaptığı çalışmada familyada yaklaşık 250 cins ve 4200 tür içerdiğini, familya üyeleri özellikle Tropikal bölgelerde geniş yayılışa sahip olduğunu, Ekonomik bitkiler, çeşitli lif bitkileri, özellikle *Gossypium* türleri (pamuk, Dünyanın en önemli lif bitkisi) ve *Ceiba pentandra* (her ikisinde de tohum tüyleri kullanılır) *Corchorus* türleri (jüt), çuval bezi kaynağı; *Theobroma cacao* (kakao, çikolata kaynağı), *Cola nitida* (Kola), *Abelmoschus* (Bamya) ve *Durio zibethinus* (duriyan ağacı) gibi besin ve tatlandırıcı olarak kullanılan bitkiler; *Ochroma pyramidale* (bazla ağacı) ve *Pachira aguatica* gibi kerestesinden yararlanılan bitkiler ve *Brachychiton*, *Chorisia* (bükülmemiş ipek ağacı), *Dombeya*, *Fremontodendron*, *Hibiscus* (bamya) ve *Tilia* (ıhlamur ağacı) gib çok sayıda kültürü yapılan süs bitkileri familyanın ekonomik açıdan önemli olduğunu, ayrıca *Adansonia digitata* (baobab ağacı, tropikal Africa) ekolojik ve ekonomik açıdan önemli diğer bir tür olduğunu, genellikle hermafrodit, nadiren monoik veya poligam ağaçlar, çalılar ve otsu bitkilerden olmalarıyla belirgin olduğunu belirtmiştir.

Abelmoschus esculentus (Syn: *Hibiscus esculentus*.), bamya, beme, bome, vamy.

Tübivese göre: Tek yıllık bir ömre sahip olup, Ot yapısında, Temmuz-Eylül aylarında çiçeklenmekte, 0 metrelerden yukarı kültür arazilerinde, 0-1000m. Yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Akdeniz elementi, Türkiye’de Ege ve Marmara Karadeniz ve G. Anadolu’da Dünya Geneline ise: Güneydoğu Asya, Güney Asya, Etiyopya ve Batı Afrika’da dağılım göstermektedir.

Şahin ve Akan(2019) tez konusu alana yakın Şanlıurfa-Tek Tek dağları yöresinde yaptıkları çalışmada: Bitki meyvelerinin gıda ve tıbbi amaçlı olarak kullanıldığını, Mide ve bağırsak rahatsızlıklarına iyi geldiği için sulu yemeği yapılarak tüketildiğini, ayrıca bamya suyunun şeker hastalığı tedavisinde kullanıldığının tesbitinde bulunmuşlardır. Yine Ötnü ve Akan(2020) tez konusu

alana yakın Şanlıurfa yöresinde yaptıkları çalışmada bitki meyveleri barsak, mide ve göğüs yumuşatıcısı olarak kullanıldığını kaydetmişlerdir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitki meyve ve tohumlarını

1-Bel Fıtığını gidermek için onbeş bamya meyvesi hardal tohumu veya dövme ile karışım halinde Lapa olarak hazırlanıp haricen uygulanmakta, 2- Kapalı yaralar(iltihap sökmek için), incinmiş ezik açık yaraları iyileştirmek amacıyla Tohumlar (Doğrudan)Un ile Lapa yapıp yaralı bölgeye haricen sürülüp tülbent ile bağlanmakta, 3-Gıda olarak yemeği yapılmakta ve şeker hastalığını gidermek için doğrudan (dahilen kullanım)yenmekte, 4-Akciğer hastalıkları ve nefes darlığını gidermek için ise bitki tohumları kahve gibi kavrulup tülbentten geçirildikten sonra geçen kısım yenilmek suretiyle (dahili kullanım)kullanılmaktadırlar. Ayrıca meyveler kurutularak ipe dizilmekte kışın yemeğini yapmaktadırlar veya taze/kurutulmuş halde ticari gelir elde etmektedirler.

Alcea striata subsp. striata (gül hatmi, hîro, hira)

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip olup, Ot yapısında, Mayıs-Haziran aylarında çiçeklenmekte, uçurumlar, tarlalar, taşlı yerlerde 0-1000m. Yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Elementi: Bilinmeyen, Türkiye’de G, D. ve GD. Anadolu’da Genelde ise: Mısır, Filistin, Suriye Çölünde dağılım göstermektedir.

Balos(2007)’un tez konusu alana yakın yörede yaptığı çalışmada bitki çiçeklerinden hazırlanan çayın Öksürük giderici olarak kullanıldığını, bitkinin park ve bahçelerde yaygın biçimde süs amaçlı kullanıldığını da kaydetmiştir. Akan ve ark(2008) tez konusu alana yakın Birecik-Arat dağı yöresindeki çalışmalarında bitki çiçeklerinin solunum hastalıkları için kaynatılıp suyunun içildiğini tesbit etmişlerdir. Yine Saya ve ark(2009) yaptıkları çalışmada *Alcea striata* çiçeklerinin öksürüğü kesici, bronşit ve balgam söktürmede kullanıldığını kaydetmişlerdir. Akan ve Ayaz(2016) ise tez konusu alana yakın Şanlıurfa Gölpınar’da yaptıkları çalışmada bitki yaprak ve çiçekleri kaynatılarak soğuk algınlığı ve balgam söktürmede faydalı olduğu için içildiğini belirtmişlerdir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin kurutulmuş çiçeklerini ve taze gövdesini dahilen kullanmaktadırlar; Nefes darlığı, bronşit, mide rahatlatıcı, tansiyon düşürücü, Corona tedavisi, çocuklarda gaz giderici ve idrar söktücü olarak nfizyon yöntemiyle çayını demlemekte, taze bitki gövdesini soyarak doğrudan yemekte, dekoksasyon yöntemiyle ise bir su bardağı keçi sütü ile veya bitki çiçekleri(taze iken) nar kökü filizleriyle birlikte dekoksasyon yöntemiyle kaynatmaktave (dahilen kullanım) içmektedirler

Malva sylvestris (Ebegümeci, kömeç, giyazorik, toleke, tolika keran)

Tübivese göre: *Malva sylvestris* çok veya İki yıllık bir ömre sahip olup, Ot yapısında, Mayıs-Ekim aylarında çiçeklenmekte, Çalılar, tarlalar, açık yerlerde, 0-1500m. yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Elementi Bilinmeyen, Türkiye’de K, B. D. ve O. Ve G. Anadolu’da Dünya genelinde ise Avrupa, K. Afrika ve GB. Asya’da dağılım göstermektedir.

Akan ve Ayaz(2016) tez konusu alana yakın yörede yaptıkları çalışmada *M. neglecta* türünü aynı isimle isimlendirmişler ve gıda olarak kavrulup yemeğinin yapıldığını kaydetmişlerdir. Bellikci(2020) ise yaptığı çalışmada toplam 85 farklı çalışmada bu bitkinin konu edildiğini ve çok yaygın kullanıldığını gıdasal olarak yemeğinin yapıldığını, tıbbi olarak öksürük kesici, yara iyileştirici, nezle-soğuk algınlığı, hemoroid, kabızlığı giderici, çiban, mide rahatsızlıkları, ağrı kesici, bağırsak hastalıkları, boğaz ağrısı, bronşit, böbrek taşı, karın ağrısı, romatizmal hastalıklar, gastrit-ülser, astım, anti-inflamatuvar amaçlı kullanımlarının olduğunu belirtmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin dal ve yaprakları(topraküstü kısımlar)nı dahili olarak; gıdasal olarak kavurup yemeğini yapmakta, tıbbi olarak kurutup dekoksasyon yöntemiyle demleyip astım, bronşit ve öksürüğü kesmek için suyunu içmektedirler. Bitki doğal yetişmekte olup tarımı yapılmamakta ve bazı semt pazarlarında satılarak ticari gelir elde edilmektedir.

Fam: Moraceae

Dutgiller familyası (Dut için kullanılan Latince isim).

Simpson(2012). Yaptığı çalışmada *Moraceae* familyasının yaklaşık 38 cins ve 1100 tür içerdiğini, genellikle sütlü lateks salgılayan latisiferlerli monoik veya dioik ağaçlar, çalılar odunsular ve otsu bitkilerden oluştuğunu, *Moraceae* familyası üyelerinin tropiklerden ılıman bölgelere kadar dünyanın her yerinde yayılış gösterdiklerini, *Afrocarpus altılış* (ekmek ağacı meyvesi), *Ficus carica* (incir) ve *Morus spp.* (dut) gibi meyve ağaçları; kâğıt, kauçuk ve kereste kaynağı olarak kullanılan ağaçlar; süs bitkisi olarak yetiştirilen bazı türler, özellikle *Ficus* türleri; *Morus alba*'nın yapraklarının ipek böceği güve larvalarının yiyecek kaynağı olarak kullanımı familyanın ticari yönden değerli olduğunu, sütlü lateks üreten monoik veya dioik ağaçlar, çalılar, tırmanıcı ve otsu bitkiler olmasıyla ayırt edildiklerini ileri sürmüştür.

Ficus carica, İncir, bejik, hejîra çöle, hejîre, hejîrkerk.

Tüбивесе göre *Ficus carica* Çok yıllık bir ömre sahip olup, Ağaç yapısında, Mart-Eylül aylarında çiçeklenmekte, açık alanlar, karışık ormanlar, taşlı yamaçlar, vadiler, kaya oyukları ve tarımsal alanlarda 20-1770m. Yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Elementi bilinmeyen, Türkiye’de Türkiye Geneline, Dünyada ise: D. Akdeniz, Türkmenistan, Tacikistan’da dağılım göstermektedir.

Balos(2007) tez konusu alana yakın yörede yaptığı çalışmada bitki meyvelerinin taze/kurutulmuş olarak tüketildiğini belirtmiştir. Akan ve ark.(2008) tez konusu alana yakın yörede Birecik-Aratdağı yöresinde yaptıkları çalışmalarında bitkinin meyve sütü, inek sütüne damlatıldığını inek sütünü peynire dönüştürdüğünü tesbit etmişlerdir. Yine Akan ve Ayaz(2016) tez konusu alana yakın Şanlıurfa-Gölpınar yöresinde yaptıkları çalışmada Meyvelerin Haziran-Eylül aylarında toplandığını, taze meyvelerinin yendiğini, anne sütünü arttırdığını, kurutulmuş meyvelerinin de hem yenildiğini hem de aşure ve kompostolarda kullanıldığını, meyveden akan sütün pomad yapılarak yaraları iyileştirdiğini

saptamışlardır. Bellikci(2020) ise yaptığı çalışmada bitki meyvelerinin gıda olarak tüketildiğini, 13 farklı çalışmada hayvan sokmalarına karşı en sık kullanılan bitki olduğunun kayıtlı olduğunu genellikle de laktesinin haricen kullanıldığını aktarmıştır.

Bu çalışmada yöre halkından özellikle çobanlar bitki yapraklarını hayvan sütünü peynirleştirmek için; hayvan sütünün içine incir yaprağının sütünden 3-4 damla damlatıp yaprak sapı ile karıştırılınca peynir elde etmektedirler. Meyveler (taze/kurutulmuş) gıda olarak tüketilmekte ve satışı yapılarak ticari gelir elde etmektedirler. Ayrıca yeni olmuş taze çiğ meyvelerini (halk arasında kaerik denir) yağda yumurtayla kavurup yemeğininide yapılmakta olup, Meyvesi için bitkiyi bahçelerde, yol kenarlarında, evlerinin önlerinde dikip tarımını da yapmakta ve ticari gelirden elde etmektedirler.

Morus alba, Beyaz dut, tu, tûya spî.

Tübivese göre Çok yıllık bir ömre sahip olup, ağaç yapısında, Mayıs ayında çiçeklenmekte, kültürü yapılmakta ve -1—1 yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Elementi Bilinmeyen, Türkiye’de Türkiye genelinde, Dünya genelinde ise: Çin ve Uzak Doğu’da dağılım göstermektedir.

Balos(2007) tez konusu alana yakın yörede yaptığı çalışmada bitki meyvelerinin gıda olarak tüketildiği kaydedilmiştir. Şahin ve Akan(2019) tez konusu alana yakın Şanlıurfa yöresinde yaptıkları çalışmada bitki meyvelerinin sindirim ve barsak problemleri için sabahları aç karna birkaç tane yenildiğini, çocuklarda zeka gelişimi için ve çerez olarak tüketildiğini, pekmez ve reçel yapımında, kurutulmuş yapraklarından yapılan çayın ise idrar söktürmede yararlı olması için kullanıldığını belirtmişlerdir.

Bellikci(2020) ise çalışmasında bitkiyi tıbbi olarak endokrin sistem hastalıkları ve diş-diş eti hastalıklarında en sık kullanılan bitkiler arasında olduğu ve meyvelerinin gıda olarak ta tüketiminin yaygın belirlemiştir.

Bu çalışmada yöre halkı bitkinin yaprak ve meyvelerini kullanmaktadırlar. Taze yaprakları yaranın üzerine harican kapatıp.bir kez sararak yaranın

iyileşmesini sağlamaya çalışmaktalar ve hayvanlara yem olarak yedirmektedirler. Ayrıca meyvelerini taze veya kurutulmuş halde (dahili kullanım) çerez olarak tüketmektedirler. Yöre halkı bitkiyi evlerinin avlularında veya bahçelerinde yetiştirmektedirler.

Morus nigra, Urmu dutu, tuyaşemî, tuwereşe, tûşamî, tûwesûr, tûya reş, tûya siya.

Tübivese göre Çok yıllık bir ömre sahip olup, ağaç yapısında, Mayıs-Haziran aylarında çiçeklenmekte olan bir kültür bitkisi olup -1—1 yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Elementi: Bilinmeyen Türkiye’de Anadolu’da Dünya genelinde ise: O. Asya, G. Avrupa, GB. Asya’da yetişmektedir.

Şahin ve Akan(2019) tez konusu alana yakın Şanlıurfa-Tek Tek dağları yöresinde yaptıkları çalışmada: Bitki meyvelerinin taze/kuru halde doğrudan çerez gibi yenildiğini, meyvelerinden elde edilen suyunun ağız içi yaraları iyileştirmek için içildiğini, meyvelerden yapılan pekmezin kemik gelişiminde ve kan yapımında faydalı olduğunu, yaprakların da haricen kanayan yere sürüldüğünde kanamayı durdurduğunu kaydetmişlerdir. Yalçın ve ark.(2021) tez konusu alana yakın Suruç yöresinde yaptıkları çalışmada bitki meyvelerinden elde edilen pekmezin kan yapıcı olarak tüketildiğini bildirmişlerdir.

Bu çalışmada yöre halkı *Morus nigra* meyvelerini taze veya kurutulmuş olarak dahilen doğrudan Ağız içi yaraları iyileştirmek, mide rahatsızlıklarını gidermek, bağırsakları çalıştırmak ve gıda amaçlı çerez olarak tüketmektedirler. Yöre halkı bitkiyi evlerinin avlularında veya bahçelerinde yetiştirmektedirler.

Fam:Nitrariaceae

Üzerlikgiller

Taştekin(2022) yaptığı çalışmada Özgökçe(2002)’den bildirdiğine göre: Nitrariaceae, daha evvel *Zygophyllaceae* familyasına dahil edilen ancak morfolojik, kimyasal ve anatomik özelliklerindeki farklılıkları nedeniyle günümüzde ayrı bir familya olarak değerlendirilen küçük bir bitki ailesi olduğunu *Peganum* cinsinin *Sapindales* takımında yer alan *Nitrariaceae* familyasına dahil olduğunu,

Nitrariaceae familyası *Malacocarpus*, *Nitraria*, *Tetradiclis* ve *Peganum* olmak üzere 4 cinsi ve yaklaşık 19 türü(Tanker ve ark, 2007) içinde barındırdıklarını, Sürünen veya yükselen, genellikle etli bazen dikenli, 0.5-2 m boyunda çok yıllık ve tek yıllık bitkiler ile çalıların bu aileyi oluşturduğunu, dalların genellikle uç kısımlarının dikenli olduğunu, meyvelerin mor, kırmızı veya sarı etli drupa ve kemiksi tohumdan meydana gelebildiğini üç veya dört gözlü kapsula (*Peganum*, *Tetradiclis*) görülebildiğini belirtmiştir.

Peganum harmala, özerklik, uzelik, sipende efriqa, spinde afriqaye, vaşe tûzbeyan.

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip olup, Ot yapısında, Mayıs-Temmuz aylarındaçiçeklenmekte, Çorak yerler, step (bazen tuzlu) yerlerde, 0-1500 m. yüksekliklerde yetişen bir bitkidir. Endemik olmayan, Elementi bilinmeyen, Türkiye’de B, K, O, G, D. ve GD. Anadolu’da Dünya genelinde ise G. Avrupa, K. Afrika, GB. Asya’da dağılım göstermektedir.

Baytop(1999) yaptığı çalışmada: Tohum ve kökler kurt düşürücü, adet söktürücü, uyuşturucu ve terletici etkilere sahip olduğunu Urfa bölgesinde tohumlar, kavrulduktan sonra, dahilen basura karşı kullanıldığını, meyvelerinden ise çeşitli nazarlıklar yapıldığını tesbit etmiştir. Baytop(1999) yine aynı çalışmada; tohumlardan Cezayirde "Türkiye kırmızısı" ismi verilen ve kumaş boyamakta çok değerli olan, kırmızı renkli bir boyar madde elde edildiğini bildirmiştir. Ötnü ve Akan(2020) tez konusu alana yakın Şanlıurfa yöresinde yaptıkları çalışmada: Bitki tohumlarının kurt düşürücü, adet söktürücü, uyuşturucu ve soğuk algınlığına karşı kullanıldığını saptamışlardır. Bellikci(2020)’de yaptığı çalışmada santral sinir sistemi hastalıklarında en çok kullanılan bitkilerden olan *Peganum harmala* 15 farklı çalışmanın konusu olduğunu tesbit etmiştir. Taştekin(2022) yaptığı çalışmada bitkinin halk ilacı olarak çok yaygın kullanımının olduğunu, bitki üzerinde yapılan farmakolojik çalışmaların da P. harmala'nın antiinflamatuvar, antibakteriyel ve analjezik gibi bazı etnobotanik kullanımlarını desteklediğini belirtmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin tohum ve meyvelerini süs veya nazarlık şeklinde evlere asarak kullanmaktadırlar. Bunun için tohumları/meyveleri ipe dizerek şekil vermektedirler. Bitkinin tarımı yapılmamakta bahçelerde doğal yetişmektedir.

Fam: Oleaceae

Zeytingiller (adını zeytin anlamına gelen olive ya da olea'dan almıştır.).

Simpson(2012) yaptığı çalışmada Oleaceae familyasının yaklaşık 24 cins ve 800 tür içerdiğini, karakteristik peltat, salgı tüylü ağaçlar, çalılar ya da nadiren sarılıclardan oluştuğunu, familyanın çoğunlukla dünya genelinde yayılış gösterdiğini, kerestelik ağaç, gıda ve yağ bitkileri (*Olea europea*), parfüm bitkileri (*Jasminum*, yasemin ve *Syringa*, leylak gibi), birçok türünde süs bitkisi (*Chionanithus*, *Forsythia*, *Fraxinus*, *Ligustrum* ve *Osmanthus* gibi) olarak kullanılması familyanın ekonomik açıdan değerini gösterdiğini, üzümü, kapsül, drupa ya da samara meyveli, tohumları yağlı peltat salgı tüylü ağaçlar ya da çalılar (nadiren sarılıclılar) olması ile diğer familyalardan ayırt edilebilirliğini bildirmiştir.

Jasminum fruticans, boruk, sarı çiçekli yasemin, şiş otu, civar otu

Tübüvise göre: Bitki çok yıllık bir ömre sahip olup, çalı yapısında, Mayıs ayında çiçeklenmekte, Maki içinde kuru kayalık yerler, Pinus brutia ormanı, meşe çalılığı, kır kenarlarında 0-1500m. yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Akdeniz Elementi, Türkiye’de Türkiye genelinde, Genelde ise KB. Afrika, G. Avrupa, B. Suriye, Kafkasya, K. İran’da dağılım göstermektedir.

Bellikci(2020) yaptığı çalışmada az bilinen sadece tıbbi amaçlı kullanımı tesbit edilen bitkiler arasında olduğunu belirtmiştir.

Akkol ve ark(2021) yaptıkları çalışmada *Jasminum fruticans* L. özü ve meyve suyunun hayvanlarda parazitlere karşı kullanıldığını tesbit etmişlerdir. Bu çalışma için yapılan literatür taramasında ülkemizde az bilinen bitkilerden olup ilgili çalışmalar yok denecek kadar az olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin Dal, yaprak, çiçekler(toprak üstü kısımlar)ını iltihaplı yaralarda iltihap sökmek için kullanmaktadırlar. Bunun için

bitki suda kaynatılarak(dekoksiyon) elde edilen sıvı ile hazırlanan hamur(lapa) iltihaplı yaralara haricen bir tülbent haricen sarmaktadırlar. Bu karışımı yörede sadece belirli bir aile yapmaktadır. Halk arasında bu aileye ocağ denmektedir.

Olea europaea, Zeytin, zeitûn, zeytûn, zetûn, zeytuna celeb.

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip olup, ağaç yapısında, Fanerofit hayat formu gösteren, mayıs ayında çiçeklenmekte, kültürü yapılan yerlerde, -1—1m. Yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Akdeniz Elementi, Türkiye’de: Dış Anadolu, D. Anadolu (B. Mezopotamya)’da Dünya genelinde ise: Akdeniz Havzası’nda dağılım gösteren bir bitkidir.

Tanker ve ark.(2007) yaptıkları çalışmada zeytin meyvelerinin %50’ye kadar yağ içerdiğini, birinci kalite yağın eczacılıkta ve yemeklik yağ olarak kullanıldığını, ikinci kalite yağın ise sabun eldesinde kullanıldığını yapraklarının ise kan şekerini tansiyonu düşürücü olarak kullanıldığını, zeytinyağında oleik asit, palmitik asit, stearik asit ve E vitamini bulunduğunu saptamışlardır. Balos(2007) çalışma alanı yöresine yakın Birecik, yöresinin aynı zamanda ‘‘Zeytinbahçe-Akarçay arası’’ olmasıda bu yöredeki zeytinin varlığı açısından önemlidir. Balos(2007) çalışmasında bitkinin doğrudan gıda veya yağ olarak tüketildiğini tesbit etmiştir. Bellikci(2020)yaptığı çalışmada bitkinin gıda ve tıbbi amaçlı kullanıldığını, tıbbi olarak: sık kullanılan bitkilerden olup; Endokrin Sistem Hastalıklarında: 30 çalışmanın; Kas Iskelet Sistemi Hastalıklarında 21 çalışmanın; Kalp Damar Hastalıklarında 31 farklı çalışmanın konusu olduğunu tesbit etmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin Yaprak ve meyvelerini kullanmaktadır. Yaprakları; Kalp, Şeker, Kolesterol, bağışıklık güçlendirici, corona ilacı olarak ve diş ağrısı gibi hastalıkların tedavisinde dahilen kullanılmaktadırlar. Bunun için; kurutulan zeytin yapraklarını infüzyon yöntemiyle çay olarak demleyip içmekte veya taze yapraklarını ağızda çiğneyip sıvını emmekte posasını atmaktadırlar. Aynı şekilde meyvesi taze ikendoğrudan(tatlandırılmadan) çiğnenip suyu emmektedirler. Meyveler yeşil veya olgunlaşıp siyah olunca salamura yaparak tatlandırmakta ve gıda olarak kahvaltıda tüketmekte ya da olgun meyveleriden elde edilen

zeytinyağı(*Oleum olivae*)nı yemeklerde salatalarda gıda olarak tüketiminin yanısıra farklı karışımların(*Hypericum triquetrifolium* dan kantaron yağı(dahilen/haricen), *Allium sativum* dan saç ilacı(haricen), *Alkanna hirsutissima* dan krem eldesi gibi) oluşumunda da kullanılmaktadır. Gövde ve dallarını da yakacak şeklinde kullanmakta, meyve ve olgun meyvelerini sıkarak elde ettikleri zeytinyağından ticari gelir elde etmektedirler. Tarımı yapılan çok iyi bilinen bir bitkidir.

Fam: *Orobanchaceae*

Katır tırnağıgiller-Kolzagiller (Yunanca Orobas; bakla, anche, boğmak, baklaboğan, gelişimini engellemek anlamında parazit bir bitki).

Simpson(2012) yaptığı çalışmada *Orobanchaceae* familyasının yaklaşık 99 cins ve 2100 tür içerdiğini, klorofilli ya da klorofilsiz, çoğunlukla parazit ya da yarıparazit otsu bitkilerden (nadiren çalılar ya da sarılıcılar) oluştuğunu, Bitkiler kuruduktan sonra genellikle siyaha döndüğünü (herbaryum kartonları üzerinde), tohumlarının yağlı olduğunu belirtmiştir. Simpson(2012) yine aynı çalışmada *Orobanchaceae* familyasının çoğunlukla Kuzey Yarım Küre'de yayılış gösterdiğini, Süs bitkisi, tıbbi ve gıda bitkileri olarak kullanılması familyanın ekonomik açıdan değerli olduğunu, familyanın üyelerinin çok sayıda küçük tohumu olan lokulusit kapsül klorofilsiz ya da klorofilli kök parazitlerinden oluşması ile ayırt edildiklerini belirtmiştir.

Orobanche ramosa, Oğul otu, narin canavar otu, gihayi meşa.

Tübivese göre: Ömrü tam bilinmemekle birlikte, Ot apısında, parazit hayat formunda mayıs-temmuz aylarında çiçeklenmekte, *cannabis*, *nicotiana*, *Lycopersicon* ve *Armoracia* üzerinde, 0-900m. Yüksekliklerde yetişen bir bitkidir..Bu çalışma için yapılan literatür taramalarında bitkinin tıbbi etkileriyle ilgili bir çalışmanın henüz olmadığı, fakat parazit bitki olarak tarım alanlarındaki mahsüllere verdiği zararlar üzerine çalışma yapılmıştır(Üremiş, 2021; Sokat, 2020 vb).

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin Dal, yaprak, çiçekler(topraküstü kısımlar)ni; ateş düşürücü ve balgam söktürücü olarak dahilen kullanmaktadırlar. Bunun için Dal, yaprak ve çiçekler(toprak üstü kısımlar) dekoksasyon yöntemiyle çay olarak demlemektedirler.

Fam: Pinaceae

Çamgiller, kozalaklılar

Tanker ve ark(2007)yaptıkları çalışmada Pinaceae familyasında yaklaşık 9 cins ve 300 kadar tür içerdiğini; ülkemizde ise 4 cins ve 9 tür ile temsil edildiğini, bu cinslerin: Abies (göknar), Picea (ladin), Cedrus (sedir) ve Pinus (çam) olduğunu, genellikle Kuzey yarıkürede yayılış gösteren kozalaklı, monoik, polikotil düzgün gövdeli ağaç veya ağaççıkları kapsadığını, yaprakları linear veya iğne şeklinde olup bir kısmı dökülürken bir yandan yeni yapraklar geliştiğinden familyadaki ağaçlar yaz kış yeşil olup, kışın yaprak dökmez diye nitelendirildiklerini belirtmişlerdir. Tanker ve ark(2007) aynı çalışmada Pinaceae familyası bitkileri yeryüzünde geniş ormanlar meydana getirmenin yanında verdikleri odun, kereste, reçine ve kağıt hamuru gibi ürünler nedeniyle ekonomik bakımdan çok kıymetli olduklarını, Pinaceae ağaçlarının çoğunu halkımız tarafından çam olarak nitelendirildiğini, öyle ki Picea' lara ladin çamı; Cedrus' lara sedir çamı, Abies' lere de göknar çamı denildiğini bildirmişlerdir.

Pinus nigra, karaçam, , dare çame, kaja reş, çama reş.

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip olup, çiçeklenme zamanı tam bilinmemekte, ağaç yapısında, ormanlık alanlarda 300-1200m. Yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Elementi Bilinmeyen, Türkiye’de K. Türkiye, O., B. ve G. Anadolu, Dünya genelinde ise: Kıbrıs, Kırım, B. Kafkasya, Balkanlar, G. Hazar, B. Suriye’de dağılım göstermektedir.

Baytop(1999)’un çalışmasında bitkiye geniş yer verilmiş örneğin çam esansı elde etmek için: Yapraktan, yakı hazırlanmasında: Reçinesinden, kabız etkisi elde etmek için: Kabuğundan yararlanıldığını kaydetmiştir. Şahin ve Akan(2019) tez konusu alana yakın Şanlıurfa yöresindeki çalışmalarında bitkinin

kendine has kokusu nedeniyle sağlığa faydalı olduğu için süs bitkisi olarak bahçelerinde diktiklerini belirtmişlerdir. İncemehmetoğlu(2021) yaptığı çalışmada geleneksel yöntemlerle elde edilen kozalak şurubu(pekmezi)nun mikro besin içerik olarak: K, Ca, P, Mg, Na elementlerinin yüksek düzeyde olduğunu, antioksidan aktivite, fenolik madde ve mineral kompozisyon içerdiğini tesbit etmiştir. Ertop ve ark(2022) yaptığı çalışmada (Altaş, 2009)’dan aktardığına göre: Pineacea familyası bitkileri mide rahatsızlıkları, astım, öksürük gibi çeşitli hastalıkların tedavisinde halk arasında geleneksel olarak şifasına inanıldığı için kullanımı tercih edildiğini belirtmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitki kozalaklarından elde ettikleri kozlak şurubunu Balgam söktürücü ve nefes açıcı olarak yararlanmaktadırlar. Bunun için kozalaklar taze iken kaynatmakta ardından bir miktar şeker ilave ettikten sonra tekrar kaynatıp soğutmakta elde edilen kozalak şurubu günde 1-2 tatlı kaşığı olmak üzere içmektedirler. Kozalak şurubu halen geleneksel yöntemlerle yapılmakta olup bir standizasyonu henüz geliştirilmemiştir (İncemehmetoğlu,2021).

Fam: *Plantaginaceae*

Sinir otugiller/Yavsan otugiller (Latince ”tek ayak” veya “ayak izi” kelimesi, bazı taksonların toprak üzerine uzanan yapraklarının benzerliği anlamında).

Simpson (2012) yaptığı çalışmada *Plantaginaceae* familyasının yaklaşık 101 cins ve 1900 türü içerdiğini karasal veya sucul, hermafroditlik, monoik ya da ginomonoik otsu veya çalılardan oluştuğunu, dünyada geniş bir dağılıma sahip olduğunu, *Plantaginaceae*'nin pek çok üyesi örneğin, *Antirrhinum* (aslanağzı) bahçecilikte, *Digitalis*, hem bahçecilikte hem de eczacılık bakımından, kalp hastalıklarını tedavi etmek için kullanılan “kardiyak” glikozit digitoksin ve diğerlerinin kaynağı olması yönüyle önemli olduğunu, diğer familya üyeleri önemli yabani otlar ve besin bitkileri olduğunu, *Plantaginaceae* üyelerinin; üzüksü veya nutletlerden oluşan şizokarp meyveye ve sarmaldan dairesel kadar değişen

dizilişli yapraklara sahip özellikleri otsu bitkiler, nadiren çalılar olmalarıyla ayırt edildiklerini bildirmiştir.

Plantago major, Sinir otu, gihayi gemari, birîndarok, giwe bizne, giyabirîng, giyadermanok, zimane berx.

Tübivese göre: Bitki çok yıllık bir ömre sahip olup, Ot yapısında, Haziran-Ağustos aylarında çiçeklenmekte, Habitatı: dere ve nehir kıyıları, ditches, patika kenarları, arazi, otlaklar ve çorak yerlerde, 0-2240 Yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Elementi: Bilinmeyen, Türkiye’de: K. Türkiye, O. ve G. Anadolu’da Dünya Geneline ise Ilıman Avrasya ve K. Amerika’da dağılım göstermektedir.

Bellikci(2020) yaptığı çalışmada: Etnobotanik açıdan en çok kullanılan bitkilerden, tıbbi amaçlı kullanımda ise 3. sırada yer aldığını, 104 farklı çalışmanın konusu olduğunu, yaprak, tohum, toprak üstü kısım, çiçek, taze sürgün, kök ve meyvelerinin kullanıldığını belirtmiştir. Bellikci(2020) aynı çalışmada: Yara iyileştirici olarak 20 farklı çalışmanın, çiban tedavisi için 12 farklı çalışmanın, abse tedavisi için 10 farklı çalışmanın, mide ağrısı için 9 farklı çalışmanın; hemoroid, mide, ve romatizmal hastalıklar için 5 farklı çalışmanın; kanser, astım, iltihap kurutucu, anti-inflamatuvar olarak, 4 farklı çalışmanın; kalp damar hastalıkları, ishal kesici, şeker hastalığı, idrar yolu hastalıkları, egzema, ve dolaşım rahatsızlıkları iyileştici yönünün 3 farklı çalışmada ele alındığını belirtmiştir.

Bu çalışma için yapılan literatür araştırmalarında Türkiye deki çalışmalarda en çok bilinen bitkilerden olmasına rağmen Şanlıurfa yöresindeki çalışmalarda yer almamaktadır.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitki yapraklarını iltihap kurutucu olarak haricen kullanmakta ve bunun için bitki taze yapraklarını iltihaplı yaranın üzerine kapatmakta böylece iltihabı iyileştirmeye çalışmaktadırlar.

Fam: *Platanaceae*

Çınargiller (Yunancada *Platanus* geniş yaprak anlamına gelir).

Simpson(2012) *Platanaceae* familyası 1 cins (*Platanus*) ve yaklaşık 10 tür içerdiğini, kabuklu, monoik ağaçlardan ibaret olduğunu, Nektaryum olmadığını, tohumlar endospermli olup, çiçeklerin rüzgarla tozlaştıklarını belirtmiştir. Simpson(2012) yine aynı çalışmada: *Platanaceae* familyası üyelerinin Kuzey Yarımküre'de yayılış gösterdiğini, kereste ve süs bitkisi olarak kullanımının ekonomik yönden değerini gösterdiğini, genellikle elsi parçalı ve elsi damarlı yapraklara, tek eşeyli çiçekleri taşıyan küresel başçıklarından oluşan sarkık bir spikaya ve tüylü akenlerin oluşturduğu birleşik bir meyveye sahip monoik ağaçlar olmasıyla karakteristik olduklarını tesbit etmiştir.

Platanus orientalis ,Çınar, çınar, çınara rojhelatî, çınayere, gulerne,

Tüбивесе göre: Bitki Çok yıllık bir ömre sahip Ağaç yapısında, Mart-Mayıs aylarında çiçeklenmekte, Habitatı: ormanlar, vadi dipleri, alüveyaonlu topraklar, nehir kenarları, kültür yerleri olup 0-1100m. Yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Elemtti bilinmeyen, Türkiye’de Türkiye geneli, Dünyada genelinde ise Balkanlar, Girit, B. Suriye, K. Irak, İran, Himalayalar’da dağılım göstermektedir.

Baytop (1999) yaptığı çalışmada: Bitki kabuk ve yapraklarının tanen taşıdığını, dâhilen kabız ve ateş düşürücü, haricen ise antiseptik olarak dekoksiyon ile elde edilen çayının kullanıldığını, göz hastalıklarında göz banyoları yapıldığını belirtmiştir. Şahin ve Akan(2019) çalışma alanına yakın yörede yaptıkları çalışmada bitkinin kurutulmuş yapraklarının çayı eklem ağrıları, kireçleme, sedef hastalığı ve vücuttan ödem atılmasında fayda sağlamasından dolayı demlenerek içildiğini, yapraklarından yapılan lapanın da yanık yaralara sürüldüğünü tesbit etmişlerdir. Ötnü ve Akan(2020) çalışma alanına yakın Şanlıurfa yöresinde yaptıkları çalışmada bitki gövde kabuklarının saç bakımı ve yanıklarında haricen kullanıldığını saptamışlardır.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitki yapraklarını kireçlenmeyi önlemek ve tansiyon düşürücü olarak dahilen kullanmaktadırlar. Bunun kurutulmuş taze bitki yaprakları dekoksasyon yöntemiyle çay olarak demlenip günde 1-2 çay bardağı içilmektedir.

Fam: Poaceae

Buğdaygiller(poa'dan, çayırın yunanca ismi) familyası:

Simpson(2012) yaptığı çalışmada *Poaceae* familyası yaklaşık 668 cins ve 9500 tür içerdiğini, çok yıllık veya tek yıllık, hermofrodit, monoik veya dioik otsular veya (bambularda) ağaçlardan ibaret olduğunu, nektarlarının olmadığını, tohumlarının endospermli olduğunu, tozlaşmanın rüzgarla olduğunu belirtmiştir. Simpson(2012) yine aynı çalışmada *Poaceae* dünya genelinde yayılışa sahip olduğunu, çayırlar, hububat taneleri içeren (önemli besin kaynağı) belkide bitkilerin ekonomik olarak en önemli grubu olduğunu; arpa (*Hordeum*), mısır (*Zea*), yulaf (*Avena*), pirinç (*Oryza*), çavdar (*Secale*), buğday (*Triticum*) ve diğerlerini içerdiğini, familya üyelerinin aynı zamanda otlaklar ve savanlar gibi birçok ekosistemin önemli bileşenlerini kapsadığını tesbit etmiştir.

Hordeum vulgare (Arpa, cihe, cow, ceh, yew, yevve)

Tüбивесе göre: Bitki tek yıllık bir ömre sahip, ot yapısında, Nisan-Mayıs aylarında çiçeklenmekte. Habitatı: kültür arzilerinde, ekili alanlardan kaçarakda bulunabilen, 0-1700m. Yüksekliklerde yetiştirilmektedir. Endemik olmayan, Elementi: Bilinmeyen, Türkiye’de: Trakya, Karasal ve G. Anadolu’da Dünya genelinde ise: Ilıman bölgelerde dağılım göstermektedir.

Balos(2007) çalışma alanına yakın Birecik yöresinde yaptığı çalışmada bitkinin yem olarak kullanıldığını tesbit etmiştir. Şahin ve Akan(2019)’da çalışma alanına yakın yörede yaptıkları çalışmada bitkinin toprak üstü kısımlarının, hayvan yemi, kuruyan sapları yakacak, taze iken sap kısmı bez ve iplerle dizilerek evlere süs veya nazarlık için kullanıldığını, ayrıca yağda kızartılan (tohumların) yanık yerlerin tedavisi için sürüldüğünü saptamışlardır. Bellikci(2020)ise yaptığı çalışmada tıbbi amaçlı ve gıda olarak kullanımının olduğunu belirtmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin tohum ve toprak üstü kısımlarını kullanmaktadır. 1-Şişkinlik, sancı ve bel ağrısı için: tohumlar bulgur büyüklüğünde öğütülüp ılık suda kaynatılarak hazırlanan lapa beze serilerek haricen ilgili yere sarılmaktadır. 2- Soğuk algınlığı, romatizma ve bel ağrısı için: Haricen kişi kurumuş arpa sapına yatırılarak terlemesi sağlanmaktadır. 3- Şeker hastalığı için ise: Taze arpa sapı dahilen doğrudan yenmektedir. Bunun yanı sıra hayvan yemi olarak kullanımı çok yaygındır. Eskiden un olarak öğütülüp ekmeğinin yapılarak tüketildiğini şimdi ise genel olarak hayvan yemi amaçlı ekiminin yapıldığı belirlendi.

Sorghum halepense, kanyaş, bencereka awî, kalûş, karîş, karûş, qarûç.

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip, Ot yapısında, Mayıs-Kasım aylarında çiçeklenmekte, Habitatı: Nemli tepeler, akarsu civarı, mısır ve nadas tarlaları, kumulusal ve kumullar olup, 0-1400 m. yüksekliklerde yetişen bir bitkidir. Endemik olmayan, Elementi Bilinmeyen, Türkiye’de: KB. Türkiye, KD. B., G. ve GD. Anadolu’da Genelde ise: Akdeniz, Güneybatı ve Orta Asya, Keşmir’in Doğusu ve Madras’ın Güneyi, Avustralya’da dağılım göstermektedir.

Akan ve Ayaz(2016) çalışma alanına yakın Şanlıurfa-Gölpınar yöresinde yaptıkları çalışmalarında bitkinin toprak üstü kısımlarının hayvanlara yem için kullanıldığını belirtmişlerdir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin dal ve yaprakları(toprak üstü kısımları)nı kullanmaktadır. Bunun için bitkiyi taze veya kurutarak hayvanların sütünü arttırmak amacıyla hayvanlarına yem olarak yedirmektedirler.

Triticum aestivum , Buğday, genime, genime savar, genime req

Tübivese göre: Bitki tek yıllık bir ömre sahip, Ot yapısında, Mayıs-Haziran aylarında çiçeklenmekte, Habitatı: kumlu yerler, ekilmemiş araziler olup, ekimi yapılmakta, ve 350-1250m. yüksekliklerde yetiştirilmektedir. Endemik olmayan, Elementi Bilinmeyen, Türkiye’de KB. Türkiye, G. ve GD. Anadolu’da Dünya Geneline ise Akdeniz, Kuzey Irak, İran’dan Batı Pakistan’a, Etyopya, Rusya’da dağılım göstermektedir.

Bellikci (2020) yaptığı çalışmada bitkinin tıbbi ve gıda olarak kullanıldığınının geçtiğini belirtmektedir.

Bu çalışmada yöre halkı: Tohum ve saplar(toprak üstü kısımlar)ını kullanmaktadırlar. Bunun için: Tohumdan elde edilen unu yumurta akı ve tuz ile karıştırarak lapa olarak beze serip kırılan yerin üzerine alçı olarak sarmaktadırlar. Unundan ekmek-pasta yaparak gıda olarak tüketmektedirler. Sap (taze/kurutulmuş) kısmından da hayvanlara yem yapılarak yedirilmektedir. En çok bilinen, kültürü yapılan, gıda olarak tüketilen bitkidir.

Zea mays, mısır, garis, garise stembolî, genime şamî, güle pexembere

Tüбивесе göre: Bitki Tek yıllık bir ömre sahip olup, Ot yapısında, Haziran Ekim aylarında çiçeklenmekte, Habitatu: kültür, terkedilmiş tarlalar içinde, 0-1830m. Yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Elementi: Bilinmeyen, Türkiye’de: Trakya ve Anadolu (özellikle KD. Anadolu)’da Genelde ise: Meksika ve diğer Ülkelerde dağılım göstermektedir.

Balos(2007) çalışma alanına yakın Birecik yöresinde yaptığı çalışmada bitkinin gıda ve yem amaçlı tüketildiğini tesbit etmiştir. Şahin ve Akan(2019): çalışma alanına yakın örede yaptıkları çalışmada bitki tohumunun haşlanarak veya (kurutulmuş) tohum taneleri patlatılarak çerez olarak yenildiğini, diğer kısımlarının hayvan yemi yapıldığını belirtmişlerdir. Ötnü ve Akan(2020) ile Yalçın ve ark(2021) çalışma alanına yakın yörelerdeki çalışmalarında mısır püskülünün kilo verdirici(zayıflama), idrar söktrücü, kum düşürücü ve diyabet için dahilen kullandıklarını saptamışlardır.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkiyi iyi tanımakta bahçelerinde kültür olarak yetiştirmekte ve tarımını yapmaktadırlar. Bitkinin tohumlarını un yaparak(mısır unu) pasta yapımında, tohum püskülü(porık)nü dekoksiyon ile limonla beraber kaynatarak dahilen böbrek taşını düşürmek için içmekteler ve toprak üstü kısımlarını da taze veya kurutulmuş olarak hayvanlara yem olarak kullanmaktadırlar. Ayrıca eskiden sabahaları mısır unundan ekmek yapıp pasta niyetine özellikle kahvaltıda sıcak olarak tükettiklerini, tohumu saran yaprakları

ise kuruttuktan sonra suyun içinde ıslayıp yumuşamasını sağlayarak hasır (yer sergisi) olarak kullandıkları tesbit edilmiştir.

Fam: Polygonaceae

Madımgiller, karabuğdaygiller, çokgenliler (Birçok tohum anlamında)

Keskin ve ark(2021) yaptıkları çalışmada: Brandbyge(1993)'den aktardığına göre: *Polygonaceae* familyasının genel olarak tek ya da çok yıllık otlar ya da odunsu çalılardan. (Türkiye dışında yaşayan bazı cinsleri ağaç ya da boylu çalılar bazen yüksek boylu sarmaşıklar) oluştuğunu bildirmişlerdir. Tanker ve ark(2007) ise yaptıkları çalışmada: *Polygonaceae* familyasının yeryüzünde 30' dan fazla, yurdumuzda ise 8 cinsinin yetiştiğini, bunlardan bir kısmı ilaç hammaddesi eldesinde, çoğu da sebze olarak kullanıldığını, *Rheum palmatum* (ravent), *Rheum ribes* (ışgın), *Fagopyrum esculentum* (karabuğday), *Rumex acetosa*, *R. acetocella* (kuzukulağı), *R. crispus* (evelek) ve *R. patientia* (labada), *Polygonum cognatum* (madımgıl) gibi taksonlarını olduğunu belirtmişlerdir.

Rumex crispus, Labada, sığırkuyruğu, englik, evelik

Tübüve göre: Çok yıllık bir ömre sahip, ot yapısında, Mayıs-Ağustos aylarında çiçeklenmekte, kıyılar, çorak yerler ve bataklıklarda, 0-2300m. yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, elementi: bilinmeyen, Türkiye'de B, O, K, D. ve GD. Anadolu'da Dünya genelinde ise Dünyanın Çoğu bölgelerinde Tabii Olarak Yetişmekte ve dağılım göstermektedir.

Bellikci (2020)'nin çalışmasında bitkinin tıbbi ve gıda amaçlı olarak kullanıldığının geçtiğini belirtmektedir.

Yöre Halkı: Bitki kök kısmını kaynatarak içten gelen dış yaralar için dahilen kullanmaktadırlar.

Fam: Portulacaceae

Semizotugiller familyası

Tanker ve ark(2007) yaptıkları çalışmada *Portulacaceae* familyasının yaklaşık 20 cins 115 türü içerdiğini, Ülkemizde yetişen taksonlar yanında çoğu Amerika ve Avustralya'da yayılmış olan tek veya çok yıllık otsu bitki veya çalılara

bu familyada rastlanıldığını, *Portulaca oleracea* (semizotu), bahçe ve tarlalarda çok sık rastlanan yabancı bir bitki olmasına rağmen sebze olarak tüketildiği için yine kültür formlarının bu sebze olarak yetiştirildiğini belirtmişlerdir.

Portulaca oleracea, Semizotu, soğukluk, pirpar, pirparik, pirpir, pirpirim.

Tübivese göre: Bitki tek yıllık bir ömre sahip, ot yapısında, Temmuz-Kasım aylarında çiçeklenmekte, Habitatu: ekilmiş sahalar ve denize yakın çorak yerler olup, 0-0m. Yüksekliklerde yetişmektedir. endemik olmayan, elementi: Bilinmeyen Türkiye’de B. ve G. Anadolu’da Dünya genelinde ise: Avrupa ve GB. Asya’da dağılım göstermektedir.

Balos(2007) çalışma alanına yakın yörede yaptığı çalışmada bitkinin taze kısımlarının gıda amaçlı salatasının yapıldığını veya cacık yapımında kullanıldığını belirtmiştir. Şahin ve Akan(2019)’da yaptıkları çalışmalarında çiğ olarak salatasının yapıldığını, yemeklerde kullanıldığını, vücut direncini arttırdığını, böbrek kumunu düşürmek için kullanıldığını tesbit etmişlerdir Ötnü ve Akan (2020)’ın yaptıkları çalışmada ise: Kolesterolü düşürmede ve kan basıncını dengelemede kullanıldığını kaydetmişlerdir. Bellikci(2020) yaptığı çalışmada da *Portulaca oleracea* 60 farklı çalışmanın konusu ve bu çalışmalarda gıda amaçlı farklı şekillerde kullanımını bildirmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin toprak üstü kısımları(dal ve yapraklar)nı taze iken tıbbi olarak zona hastalığı için, gıda amaçlı ise yemeğin yanında yeşillik olarak, salatasını yaparak veya börek yapımında tüketmektedirler. Yörede sulanan tarla ve bahçelerde doğal olarak yetişmekte olup tarımı yapılmamaktadır.

Fam: *Ranunculaceae*

Düğün çiçeğigiller familyası (birçok türünün amfibik özelliğine atfen “küçük kurbağa” anlamına gelir),

Simpson(2012) yaptığı çalışmada: *Ranunculaceae* familyasının yaklaşık 62 cins ve 2300 tür içerdiğini, karasal veya sucul, tek veya çok yıllık çalı, otsu ve sarılıcı bitkilerden oluştuğunu, nektaryumlarının olduğunu, meyve, foliküllerden oluşan agregat aken veya üzüksü olduğunu, çiçekler, böceklerle veya rüzgarla

tozlaşmakta olduğunu belirtmiştir. Simpson(2012) yine aynı çalışmada *Ranunculaceae* familyası üyeleri Dünya'da ılıman ve soğuk bölgelerde yayılış gösterdiğini, bu familyaya ait kültüre alınmış süs bitkileri, tıbbi bitkiler (*Xydrastis canadensis* gibi), zehirli bitkiler ve zararlı otlar familyanın ekonomik değerini oluşturduğunu, *Ranunculaceae* familyası, periant parçaları sarmal dizilişli, genellikle iki halkada dizilmiş çok sayıda stamenleri ve apokarp ginekeumlu çiçeklere sahip otsu, odunsu ve sarılıcı bitkilerden oluşmalarıyla karakteristik olduklarını belirtmiştir.

Nigella sativa, çörek otu, bondo, çordik, hebreş, hefsûdank, reşik, siyabo.

Tüбивесе göre: Bitki tek yıllık bir ömre sahip, otsu yapıda, Mayıs-Temmuz aylarında çiçeklenmekte, Habitatu: Ekin tarla, nadas tarla ve kültür tarlalarında, 0-900m yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, elementi bilinmeyen, Türkiye'de Trakya, K., G. ve D. Anadolu'da Dünya Geneline ise: GB. Asya, K. Afrika'da dağılım göstermektedir.

Tanker ve ark(2007) yaptıkları çalışmada bitki tohumunun uçucu yağ içerdiğini, tıbbi olarak diüretik amaçlı kullanıldığı gibi lezzet vermesi için ise börek, çörek ve ekmeklerde kullanıldığını belirtmişlerdir. Ötnü ve Akan (2020)'da çalışma alanına yakın yörede yaptıkları çalışmada cilt güzelliği, kas ağrıları, baş ağrıları gibi dayanılmaz ağrıları gidermek için bitki yağının satıldığını tesbit etmişlerdir. Yalçın ve ark(2021) ise çalışma alanına yakın yörede yaptıkları çalışmada bitki tohumu veya yağının: Kansızlık, süt arttırıcı, bağışıklık güçlendirmek amaçlı doğrudan veya yoğurtla tükettiklerini tesbit etmişlerdir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitki tohumlarını tıbbi amaçlı kalp rahatsızlığı ve damar tıkanıklığı için dahilen doğrudan yemekte veya yağını içmekte; sinüzit ve migren için ise yağını haricen alın ve boyunlarına sürmektedirler. Ayrıca gıdasal olarak ekmek ve pastaları süslemek amaçlı kullanılmaktadırlar.

Fam: *Rhamnaceae*

Cehrigiller familyası (Cehri veya diğer dikenli çalılar için kullanılan Yunanca isim).

Simpson(2012) yaptığı çalışmada *Rhamnaceae* familyası yaklaşık 57 cins ve 950 tür içerdiğini, ağaçlar, çalılar, sarılıcılar veya nadiren otsu bitkilerden oluştuğunu, bazı taksonlarda kökler nitrojen-bağlayan *Actinomyces* bakterileri ile işbirliği içinde olduğunu, Gövdeler bazen diken, tendril veya “kanca” şeklinde değişikliğe uğradığını, tohumlarının albüminsiz olduğunu bildirmiştir. Simpson(2012) yine aynı çalışmada *Rhamnaceae* familyası, özellikle tropiklerde olmak üzere hemen hemen dünyanın her yerinde yayılış gösterdiğini, meyveleri yenen türler (*Ziziphus jujuba*, hünnap veya *Z. lotus* gibi), süs bitkisi olarak yetiştirilen bitkiler; boya, tıbbi, sabun, kereste ve cila bitkileri familyayı ekonomik açıdan değerli kıldığını, *Ziziphus spina-christii* sözde Hz. İsa'nın dikenli tacı anlamına geldiğini, *Rhamnaceae* familyası, basit, sarmal veya karşılıklı dizilişli yapraklara; tek veya iki eşeyli, perigondan epiperigona kadar değişen çiçeklere; 4-5-li sayıda periant/androkeuma, petallerin olmayışıyla, aternisepal stamenlere; genellikle hipantiyuma birleşik nektaryumlu, drupa, sirkumsisil kapsül veya şizokarp bir meyveye sahip ağaçlar, çalılar, sarılıcılar veya nadiren otsu bitkiler olmasıyla ayırt edildiğini kaydetmiştir.

***Paliurus spina-christi*, (Karaçalı, çöle siya, sîyateli, stirîya îsa)**

Tübivese göre: Bitki çok yıllık bir ömre sahip, çalı yapısında, Mayıs-Temmuz aylarında çiçeklenmekte Habitatı: Boğazlar, nehir vadileri, çorak yerler olup, 0-1400 yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Elementi Bilinmeyen, Türkiye’de : K, B, G, D, O. ve GD. Anadolu’da Dünya genelinde ise G. Avrupa, Kırım, Kafkasya, B. Suriye, K. ve GB. İran, K. Irak’ta dağılım gösteren bir bitkidir.

Baytop(1999) yaptığı çalışmada bitkinin sabit yağ, tanen ve paliurin gibi alkaloidleri içerdiğini, kabızlık giderici, idrar arttırıcı ve taş düşürücü olarak dahilen kullanıldığını belirtmiştir. Yapıcı ve ark(2009) yaptığı çalışmalarında: Bitki meyvelerinin ateş düşürücü olarak kullanıldığını tesbit etmişlerdir. Malkoç ve ark(2019) yaptığı çalışmada kimyasal aktivite çalışmalarında *Paliurus spina*

ballarının 10 farklı patojenik mikroorganizmaya karşı mevcut antibiyotiklere nazaran çok daha etkili antibakteriyel ve antifungal aktiviteleri olduğunu kaydetmişlerdir. Bellikci(2020) ise yaptığı çalışmada bitkinin ürolojik hastalıklarda en sık kullanılan bitki olduğunu 42 farklı çalışmanın konusu olduğunu bildirmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitki tohumlarının yağını haricen kulak ağrısını gidermek için kulağa damlatmaktadırlar.

Fam: Rosaceae

Gülğiller familyası (Latince çeşitli güller anlamında).

Simpson(2012) yaptığı çalışmada *Rosaceae* familyası yaklaşık 90 cins ve 3000 tür içerdiğini, ağaçlar, çalılar veya otsu bitkilerden oluştuğunu, hemen hemen dünyanın her yerinde yayılış gösterdiğini, ama Ilıman Kuzey Bölgelerde daha yoğunlaştığını belirtmiştir. Simpson(2012) yine aynı çalışmada: Familya *Fragaria* (çilek), *Malus* (elma), *Prunus* (badem, kayısı, kiraz, şeftali, erik), *Pyrus* (armut) ve *Rubus* (böğürtlen, ahududu) dahil kültüre alınmış bir çok meyvenin, ayrıca uçucu yağların (örneğin *Rosa*); *Cotoneaster*, *Photinia*, *Prunus* (kiraz), *Pyracantha*, *Rosa* (gül) ve *Spiraea* gibi kültürü yapılan çok sayıda süs bitkisinin kaynağı olması nedeniyle ekonomik olarak çok değerli olduğunu, genellikle stipullu yapraklara (sıklıkla petiole yapışık) ve aktinomorf, genellikle hipantiyum taşıyan pentamer çiçeklere ve değişken ginosial birleşme, ovaryum durumu ve meyve tiplerine sahip olmasıyla karakteristik olduğunu bildirmiştir.

Cerasus avium, kiraz, kıraz, geraz, gilyazî, kîraze

Tübivese göre: Bitki çok yıllık bir ömre sahip, ağaç yapısında, Nisan-Mayıs ayları arasında çiçeklenmekte, Habitatı: karışık orman alanları olup, 0-1600m yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, elementi: Bilinmeyen, Türkiye’de: K. Türkiye’de Dünya genelinde ise: O. ve K. Avrupa, Kafkasya, KB. İran’da dağılım gösteren bir bitkidir.

Baytop (1999) yaptığı çalışmada : Kiraz sapı potasyum tuzları ve tanen taşımakta, idrar arttırıcı, kabız(ishal önleyici) ve kuvvet verici olarak kullanıldığını belirtmiştir. Şahin ve Akan(2019) ise çalışma alanına yakın yörede yaptıkları

çalışmada: Bitki meyvelerinin gıda olarak tüketildiğini, meyve saplarının ise dekoksiyon yöntemiyle çayının yapılarak böbrek hastalıkları ve idrar sökücü için kullanıldığını tesbit etmişlerdir. Bellikci(2020)'de yaptığı çalışmada Ürolojik hastalıklarda en sık kullanılan bitkilerden olup 38 farklı çalışmada bitkinin kullanıldığını, ayrıca meyvelerinin gıda olarak tüketildiğini bildirmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: Dahilen kullanmakta ve bitkinin meyvelerini gıda olarak tüketmekte, meyve sapını ise kurutarak çayını yapmakta migren ve baş ağrısı şikâyetleri için soğutup içmektedirler. Bitki halk tarafından nadirde olsa evlerinin bahçelerinde yetiştirilmekte olup ülkemizde de çok yetiştirilen bir kültür bitkisi olup meyvelerinin ticareti yapılmaktadır.

Crataegus monogyna, alıç, giwîje kejiy, guhîja reş, pirçekol, sûrsûrik, za'rur, dağ elması

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip olup, çalı veya ağaççık yapısında, Nisan-Haziran aylarında çiçeklenmekte, Habitatı: Tepe kenarları, maki, meşe çalıları, karışık ormanlar, yol kenarları olup, 0-1800m. Yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, elementi: Bilinmeyen, Türkiye'de: KD. Anadolu Dünya genelinde ise: Avrupa, Kıbrıs, Suriye, K. Irak'ta dağılım gösteren bir bitkidir.

Balos(2007) çalışma alanına yakın yörede yaptığı çalışmada: Bitki olgun meyvelerinin toplanıp yenildiğini, pazarlarda ticari gelir elde etmek için satıldığını tesbit etmiştir. Ötnü ve Akan(2020)'da çalışma alanına yakın yörede yaptıkları çalışmada bitki çiçek, meyve ve yapraklarının: İdrar artırıcı, yatıştırıcı, spazmları önleyici ve tansiyon düşürücü olarak kullanıldığını tesbit etmişlerdir. Yalçın ve ark(2021) çalışma alanına yakın yörede yaptıkları çalışmada ise: Bitki çiçek, meyve ve yapraklarının: diüretik ve hipertansiyon için dahilen kullanıldığını belirtmişlerdir. Şanlıurfa yöresinde ki diğer çalışmalarda da geçmekte olup bitki iyi tanınmaktadır.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitki meyvelerini doğrudan gıda(meyve) olarak tüketmekte veya kalp-damar hastalıkları için meyvelerini ezip yaklaşık iki ay suda bekleterek elde ettikleri alıç sirkesini içmektedirler. Bitki doğal yetişmekte olup, tarımı yapılmamaktadır.

Fam: Rutaceae

Turunçgiller familyası (Latince sedef otu için kullanılır).

Simpson(2012) yaptığı çalışmada *Rutaceae* familyası yaklaşık 161 cins ve 1900 civrında tür içerdiğini, , ağaç, çalılar, sarılıcılar ve otsu bitkilerden oluştuğun, bazı taksonların gövdelerinin dikenli olduğunu, nektaryumlar taşırlar taşıdığını belirtmiştir. Simpson(2012) yine aynı çalışmada: *Rutaceae* familyası üyelerinin özellikle tropikal bölgelerde geniş yayılışa sahip olduğunu, *Citrus* türleri arasında çok önemli meyveler (portakal, greyfurt, limon vb.), *Ruta graveolens* gibi kereste ağaçları, tıbbi bitkiler ve çok sayıda süs bitkisi olarak yetiştirilen türlerin familya üyelerini değerinin ekonomik açıdan arttırdığını, bir çok dokuda ortaya çıkan, eterik yağlar içeren salgı bezlerine sahip basit-bileşik yapraklı ve genellikle iki eşeyli ağaçlar, çalılar, sarılıcılar ve otsu bitkiler olmalarıyla karakteristik olduklarını bildirmiştir.

Citrus limon, Limon, leymon, leymûn, lemon, limon, lîmotirş.

Tübivese göre: Çok yıllık bir ömre sahip olup, ağaç yapısında, Mart-Nisan aylarında çiçeklenmekte olan bir kültür bitkisidir. Endemik olmayan, Elementi: Bilinmeyen, Türkiye’de: Akdeniz bölgesi, Dünya genelinde ise: Akdeniz havzası ve ortadoğuda dağılım gösteren bir bitkidir (Asımgil,2009 ve Url: <http://tarimgundemdergisi.com/limon-yetistirciligi-ve-bazi-onemli-cesitleri,2022>)

Tanker ve ark.(2007) yaptıkları çalışmada olgun meyvelerinin açık sarı renkli, ekşi tadı(tatlı olanda var)nın çok belirgin olduğunu; bol C vitamini ve sitrik asit içerdiğini, uçucu yağ ve flavonozitçe (hesperetol) zengin olgun meyva kabuklarından drog elde edildiğini; İlaç sanayinde tat ve koku verici olmasının yanısıra; kozmetik, sabun ve gıda sanayinde yaygın kullanıldığını belirtmişlerdir.

Bu çalışmada yöre halkı: Limonu yemeklerde ve salatalarda lezzet verici gıda olarak kullanmanın yanısıra, tıbbi olarak: tatlı sularda yaşayan yumuşakçaların mantosu(halk arasında: kesbig denmektedir.) Limon suyunda eritilerek içilmek suretiyle böbrek taşı düşürmek için de kullanılmaktadırlar. *Citrus limon* bitkisi iklimsel şartlar nedeniyle bölgede yetişmemekle birlikte tıbbi ve aromatik amaçlı kullanımı yapılmaktadır.

Ruta graveolens, sedef otu, bahçe sedefotu, nermîle, stîrîye maran telîye maran.

Tanker ve ark(2007) göre: Bitki çok yıllık bir ömre sahip, yarıçalı yapısında, kayalık kireçtaşı yamaçlar ve tarlalarda yetişen, Mayıs–Haziran aylarında çiçeklenmekte, 0-300m yüksekliklerde yetişen, Endemik olmayan, Elementi bilinmeyen Türkiye’de Akdeniz ikliminde Dünyada ise bütün Avrupada yetişen bir bitkidir.

Tanker ve ark(2007) ile Baytop(1999) yaptıkları çalışmada: Ülkemizde süs bitkisi olarak bahçelerde yetiştirildiğini, bitkinin lezzetinin acı olduğunu uçucu yağında %90 oranında metilnonilketon içerdiğini, kullanımının tehlikeli olduğunu belirtmişlerdir.

Bu çalışmada yöre halkı bitkinin dal, yaprak ve çiçekleri(topraküstü kısımlar)ni doğrudan sakinleştirici ve dinlendirici olarak kullanmaktadır. Ayrıca düğünlerde bayrak direğinin üstüne süs olarak ta takmaktadırlar.

Fam: *Scrophulariaceae*

Sıracatugiller(Latince scrofule, *Scrophula*, nodları tuberküllü, kalınlaşmış rizomlar ya da şifa özellikleri anlamında).

Simpson(2012) yaptığı çalışmada *Scrophulariaceae* familyası yaklaşık 65 cins ve 1800 civarında türü içerdiğini, karasal veya sucul ağaçlar, çalılar veya otsu bitkilerden oluştuğunu, nektaryumlarının olduğunu ve dünyanın her tarafında dağılışı gösterdiğini belirtmiştir. Simpson(2012) yine aynı çalışmada: yerel tıbbi bitkiler, kerestelik bitkiler ve yetiştirilen çok sayıda süs bitkisi (örneğin, *Buddleja*, *Diascia*, *Myoporum*, *Verbascum*) familyanın ekonomik değerini oluşturduğunu,

genellikle zigomorfik çiçeklere; kapsül, üzüksü veya drupa meyveye sahip sarmal veya karşılıklı dizilmiş yapraklı, ağaçlar, çalılar veya otsu bitkiler olmaları ile karakteristik olduğunu bildirmiştir.

Verbascum sinuatum var. adenosepalum, Sığır kuyruğu, darması, dime gayî, jehrması, masîjehrk.

Tübivese göre: Bitki iki yıllık bir ömre sahip, ot yapısında, Mayıs-Ekim aylarında çiçeklenmekte Habitatu: Yol kenarları, nadas tarlaları, bozkır,, kıyı kumulları olup, 0-1100m. Yüksekliklerde yetişen bir bitkidir. Endemik olmayan, D. Akdeniz elementi, Türkiye’de G. ve D. Anadolu’da Dünya Geneline ise: Akdeniz Havzasının D. Bölümünde, Batıya Doğru Anadolu’da dağılım göstermektedir.

Duru ve ark(2011) yaptıkları çalışmada: *Verbascum sinuatum* bitki yapraklarındaki ağır metal ölçümleri sırasıyla: Kurşun (Pb) > Çinko (Zn) > Krom (Cr) > Nikel (Ni) > Bakır (Cu) >Kadmiyuma (Cd) un görüldüğünü, yapraklardaki ağır metal birikiminin araç yoğunluğunun artmasıyla arttığını, bitkinin bu metal birikiminin tespitinde biyolojik belirleyici (markır) olarak kullanılabileceğini ileri sürmüşlerdir.

Bu çalışmada yöre halkı: Arıların kaliteli bal yapmaları için(dolaylı gıda oluşumunda) bitkinin çiçeklerinden yararlanmaktadırlar. Bitki doğal yetişmekte olup tarımı yapılmamaktadır.

Fam: Solanaceae

Solanaceae-itüzümügiller (Latince bazı narkotik özelliklerinden dolayı uyku verici ya da rahatlatıcı anlamında).

Simpson(2012) *Solanaceae* familyası yaklaşık 102 cins ve 2460 civarında tür içerdiğini, otsu bitkiler, çalılar, ağaçlar ya da sarılıclardan meydana geldiğini; pek çok familya üyelerinin alkaloidler taşıdığını, bildirmiştir. Simpson(2012) yine aynı çalışmada *Solanaceae* üyelerinin, çoğunlukla Güney Amerika’da olmakla birlikte dünyanın her tarafında yayılış gösterdiklerini, birçok bitkinin yenilebilir ya da içilebilir olması (örneğin *Capsicum* (biber), *Physalis philadelphica* (tomatillo),

Lycopersicon esculentum (domates), *Solanum melongena* (patlıcan) ve *Solanum tuberosum* (patates) ve kötü dumanlı *Nicotiana tabacum* (tütün) familyanın ekonomik açıdan değerli olduğunu, tıbbi önemi olan çeşitli taksonlardan elde edilen alkaloidler (*Atropa belladonna*'dan atropin), halüsinojenik özellikleri (*Datura*), öldürücü zehirlerin olması (*Datura*, *Solanum* türleri) veya kanserojen olarak bilinen (*Nicotiana tabacum*), ayrıca süs bitkisi olarak yetiştirilen familyanın diğer özelliklerini oluşturduğunu, familya üyelerinin otsu bitkiler, çalılar, ağaçlar ya da sarılıcılar ile sinkarp ginekeumlu ve genellikle her bir karpel çok sayıda ovüllü; meyve üzüm, eriksi ya da kapsül olmasıyla karakteristik olduğunu ileri sürmüştür.

Datura metel, Boru çiçeği, zurna çiçeği, şeytan elması, gulborî.

Tübivese göre: Bitki tek yıllık bir ömre sahip, Ot yapısında: Terofit Hayat formunda, Ağustos-Ekim aylarında çiçeklenmekte Habitatı: B.Anadolu civarında tabii amaçla ekilmiş -1—1 Yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Elementi: Bilinmeyen, Türkiye’de KB. Anadolu’da Dünya genelinde ise: Tropikal ve Subtropikal Asya, Afrika ve Amerika’da çoğunlukla ekilen bir bitkidir.

Baytop(1999) yaptığı çalışmada bitki çiçekleri (Flos *Daturae metel*) demetler halinde kurutulup. bu çiçeklerin nefes darlığına karşı, sigara halinde kullanıldığını belirtmiştir. Tanker ve ark(2007)’da yaptıkları çalışmada bitki korollasının sigara halinde, nefes darlığında kullanıldığını ve Skopolamin kaynağı olarak yetiştirildiğini ileri sürmüşlerdir. Murch ve ark(2009) yaptıkları kimyasal analiz çalışmalarında: melatoninin bir *Datura* türünde çiçek ve tohum oluşumu sırasında üreme dokularının korunmasında rol oynayabileceği ileri sürmüşlerdir. Bellikci(2020) ise yaptığı çalışmada tıbbi amaçlı kullanılan bitkiler arasında sayıldığını, kullanım amacı ve kullanım miktarı ile üzerinde yapılan çalışma belirtmemiştir. Özsoy(2020) yaptığı çalışmada *D. metel* bitkisinin düşük dozda halüsinojen ve tıbbi yatıştırıcı, yüksek miktarda alındığında ise öldürücü olduğunu, Avery vd(1959)’den bildirdiğine göre göre, bu bitkiden ilk bahseden, 11. yüzyılda,

İbni Sina olduğunu, İbni Sina'nın bu bitkiye dair anlatısının Arapçadan Latinceye çevrilmesiyle *Datura* ilkin botanik çalışmalarında yerini aldığını ileri sürmüştür.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitkinin tohumlarını doğrudan hemoroid(basur) tedavisi için dahilen kullanmaktadırlar. Çalışma alanı yöresinde *D. metel* bitki kullanımının nadir olduğu görülmüştür. Yörede tarımı yapılmamakta süs amaçlı yetiştirilmektedir.

Lycopersicon esculentum (Syn: *Solanum lycopersicum.*), Domates, balcana sūr, firenk, sorik, şamik, temate.

Tübüvесе göre: Bitki tek yıllık bir ömre sahip, Ot yapısında, Terofit hayat formunda, Mart-Kasım aylarında çiçeklenmekte, Habitatu: Ekili yerler olup, -1—1m. Yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Elementi: Bilinmiyoeyen, Türkiye’de Türkiye Geneli, Dünya Geneline ise: O. ve G. Amerika’da yetişen bir bitkidir.

Bellikci(2020) yaptığı çalışmada *Lycopersicon esculentum* bitkisi çok yaygın ve çok çeşitli gıda maddesi olarak yetiştirilmekte ve tüketilmekte olduğunu belirtmiştir. Abak(2016)yaptığı çalışmaya göre bitki yüksek düzeyde A, E ve C vitaminleri ile başta potasyum olmak üzere birçok mineral madde ve bitkisel lif zenginliğinin yanında içerdiği likopen, beta karoten ve flavonoidler ile diğer fenolik bileşikler domatesin sağlık açısından değerini arttırmakta, birçok hastalığa karşı koruyucu özellikte olduğunu belirtmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı domatesin olgun meyvelerini doğrudan, konserve veya salçasını yaparak, yeşil halinde iken turşuluk şeklinde gıda olarak kullanmakta, gene olgun meyvelerini ikiye yararak akrep veya arı gibi hayvan sokmalarında ilgili bölgenin üzerine haricen koyarak hayvan zehrinin etkisini önleyici ve antialerjik olarak kullanmaktadırlar. Ülkemizde hemen hemen her yörede tarımı yapılmakta olup gıda olarak en çok tüketilen bitkidir.

Fam: *Urticaceae*

Isırgangiller familyası (Latince, bazı familya üyelerinin kaşıntıdan tüylerinden dolayı “yakıcı” anlamında kullanılır.).

Simpson(2012) yaptığı çalışmada *Urticaceae* familyasının yaklaşık cins ve 2600 civarında tür içerdiğini, dioik veya monoik otsu bitkiler (tek yıllık veya çok yıllık), çalılar, ağaçlar veya sarılıcı bitkiler ve bazı epifitiklerden oluştuğunu, tohumlarının yağlı veya nişastalı endosperme sahip olduğunu ve çiçeklerin ise rüzgarla tozlaştığını belirtmiştir. Simpson(2012) yine aynı çalışmada familyanın dünya genelinde ılıman ve tropikal bölgelerde yayılış gösterdiğini, Lif bitkisi (*Boehmeria nivea*, rami gibi), süs bitkisi (*Pilea spp*, *Elatostema spp.* ve *Soleirolia* gibi) ve yaprağı sebze olarak tüketilen bazı bitkilerin familyanın ekonomik önemini sağladığını, Isırgan otu tüyleri (*Urticeae* tribusu) temas halinde deri iltihabına sebep olduğunu *Urticaceae* familyası kalsiyum karbonat sistolitleri taşıyan, monoik veya dioik otsu bitkiler, çalılar, ağaçlar veya tırmanıcılar olması; bazı taksonların kaşıntıdırıcı , aken, nuks veya drupa meyveye sahip olmalarıyla karakteristik olduklarını belirtmiştir.

Urtica urens, Cılagan, Isırgan otu, gihayi gezgezok, kergezok, kurdeşen, lıra dirrikî, ûrtiker.

Tüбивесе göre: bitki tek yıllık bir ömre sahip, ot yapısında, Nisan-Haziran aylarında çiçeklenmekte, Habitatu: Boş alanlar, duvar kenarları, harabelikler olup, 0-1000m yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, Elementi: Bilinmeyen, Türkiye’de: Türkiye geneli, Dünya Geneline ise: Avrupa, K. Afrika, GB. Asya’da dağılım göstermektedir.

Baytop(1999).çalışmasında bitkinin taze iken deri ile temas edince deride kızartı ve yanma oluşturduğunu, kimyasal bileşiminde potasyum tuzları, organik asitler (formik asit), histamin, asetilkolin, vitamin C içerdiğini, yapraklarının kan temizleyici, idrar arttırıcı ve iştah açıcı olarak kullanıldığını, taze bitkinin, romatizma ağrılarını gidermek için, ağrıyan yerlere sürülerek tahriş yapıp ve kan toplanması sağlanıp ağrının giderildiğini belirtmiştir. Dioscorides de köpek ısırmaları, gangrenler, kötü ve pis kokulu yaralar, burkulmalar, menstural kanamalar, dalak hastalıkları vd. iyi geldiğini bildirmiştir. Akan ve ark(2008) tez konusu alana yakın yörede yaptıkları çalışmada:*Urtica dioica*.(Isırgan otu) türü

için: “Her derde deva’ olarak tabir edilen bir bitki olarak bilindiğini, özellikle tohumlarının karaciğer hastalıklarına iyi geldiğinin savunulduğu, toprak üstü kısımlarının ise kavrularak yemeğinin yapıldığını ayrıca şeker hastalığı için yaprakları ve tohumlarının yenildiğini bildirmişlerdir. Bellikci (2020)’nin yaptığı çalışmada; *U. urens*. Kas-İskelet Sistemi hastalıklarında en sık kullanılan bitkiler arasında 19 farklı çalışmada kullanıldığı belirtilmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı bitkinin dal ve yapraklarını (topraküstü kısımlarını); dahilen romatizma, hipertansiyon, bronşit, nefes darlığı, baş ağrısı, migren, şeker hastalığı, böbrek taşı hastalıkları için kurutup çayını demleyerek (infüzyon veya dekoksion) hazırlanan çayını içmekte veya gıda amaçlı olarak bitki taze iken haşlayıp yemeğini yapmaktadırlar.

Fam: Vitaceae

Asmagiller familyası (Latince tarımı yapılan üzüm için kullanılan addır.).

Simpson(2012) yaptığı çalışmada *Vitaceae* familyası yaklaşık 14 cins ve 800 civarında tür içerdiğini. sarılıcı bitkiler, otsular veya ağaçlardan oluştuğunu, familya üyelerinin Kuzey Amerika'nın doğusundan Güney Amerika'ya, Afrika'nın merkezinden güneyine ve Güneydoğu Asya/Avustralya'ya kadar uzanan bölgede yayılış gösterdiklerini bildirmiştir.

Vitis vinifera, üzüm, tirî, dalît, hengûr, mew, mewa tirî.

Tübivese göre: Bitki çok yıllık bir ömre sahip, çalı yapısında, Habitatu: kültür bitkisi üzüm bağları olup, -1—1m yüksekliklerde yetişmektedir. Endemik olmayan, elementi: Bilinmeyern, Türkiye’de Türkiye geneli, Dünya Geneline ise: Yaygın dağılım göstermektedir.

Baytop(1999) yaptığı çalışmada taze veya kurutulmuş olan üzüm tanelerinin şekerler, organik asitler ve tanen taşımalarından dolayı iyi bir gıda maddesi olduğunu, tedavide idrar arttırıcı, yatıştırıcı, müshil ve kuvvet verici olarak, kullanıldığını belirtmiştir. Baytop(1999) yine aynı çalışmada

taze üzümün sıkılması ile elde edilen usareler koyulaştırılarak kuvvet verici ve gıda olarak kullanıldığını. üzümün sıkılması ile elde edilen usareye "Şıra",

bunun kaynatılarak koyulaştırılması ile elde edilen şekle "Pekmez", bunun da kesifleştirilmesi ve renginin açılması ile "Bulama" elde edilmektedir, ayrıca ASMA YAPRAĞI (*Folium Vitis viniferae*) *V. vinifera* türünün kurutulmuş veya taze yaprağı olduğunu. Bu türün birçok kültür formlarının Türkiye'de geniş bir şekilde yetiştirildiğini, Siyah üzüm yaprağı, tanen miktarının yüksek olması nedeniyle, dalı ile infüzyon halinde kabız ve kan kesici olarak, taze yapraklar haricen yara iyileştirici ve çıban açıcı olarak kullanıldığını belirtmiştir. Tanker ve ark(2007) yaptıkları çalışmada *Vitis vinifera*, kültürü yapılan tırmanıcı ve odunlu bir tür olduğunu ve meyvenin glikoz yönünden zengin olduğunu kaydetmiştir. Akan ve ark.(2008) tez konusu alana yakın yörede yaptıkları çalışmada bitkinin 'Tiriy' ya da 'asma' olarak adlandırıldığını, meyveleri ve yapraklarının yiyecek olarak kullanıldığını gövdesinde yakacak olarak ta kullanıldığını tesbit etmişlerdir.

Bellikci(2020) yaptığı çalışmada; *Vitis vinifera* göz hastalıklarında sık kullanılan bitkiler arasında 6 farklı çalışmada kullanıldığını, Genel hastalıkların tedavisinde ve kan yapıcı ve gıda olarak ise *Vitis vinifera* en sık kullanılan türlerden olduğunu bildirmiştir. Dioscorideste de geniş bir şekilde *Grape vine* olarak değinilmiştir.

Bu çalışmada yöre halkı: Bitki meyvelerini; doğrudan, pekmez veya sirke olarak kullanmaktadırlar. Bu amaçla 1-Morarma ve kemik çatlaklarını iyileştirmek için bitki meyveleri Macun gibi dövülerek moraran kısma haricen uygulanmakta, 2- Balgam söktürücü olarak üzüm pekmezi ve fıstık (*Pistacia vera*) sakızı birlikte hafif ısıtılarak dahilen tüketilmekte, 3-Hemoroid(basur) tedavisi için Üzüm sirkesi ile haricen taharet yapılmakta, 4-Zehirli ishal ve kusma gibi hastalıkların giderilmesinde pekmez yapımından sonra arta kalan tortusu vücuda sürülüp hasta naylona sarılıp uyutularak terlemesi sağlanmakta ve bu uygulamanın hastayı iyileştirdiğine inanılmaktadır (bunun Hekim önerisi olduğunu ileri sürmektedirler). Bunun yanısıra meyveler taze, kurutulmuş veya pekmez ve pekmez ürünleri şeklinde gıda olarak tüketilmektedirler.

Yöre halkı ayrıca bitki yapraklarını sıcak suda haşlayıp veya salamurasını yaptıktan sonra sarma yemeği yapmaktadırlar.

Fam: *Zygophyllaceae*

Boğa dikenigiller familyası (Yunanca, tip cinsteki çift yaprakçıklara referans olarak “boyunduruk” ve “yaprak” anlamında kullanılır).

Simpson(2012) yaptığı çalışmada *Zygophyllaceae* familyasının yaklaşık 26 cins ve 280 civarında tür içerdiğini, ağaçlar, çalılar ve otsu bitkilerden oluştuğunu, familyanın Eski ve Yeni Dünya tropikal ve kurak bölgelerde yayılış gösterdiğini, kereste (özellikle *Gujuncum* türleri, makinelerde kullanılan çok sert, ağır odun), tıbbi reçineler ve mumlar (örneğin *Bulnesia* türleri), yenen meyve (örneğin *Balanites* türleri), türleri familyanın ekonomik yönden önemli olduğunu, tehlikeli dikenli meyveleri olan *Tribulus terrestris*(boğa diken, zehirli yabani ot olabilir) yenildiği zaman çiftlik hayvanlarında hastalığa sebep olabildiği şeklinde açıklamıştır. Simpson(2012) yine aynı çalışmada: *Zygophyllaceae* familyasının genellikle karşılıklı dizilişli yapraklara; diklamid, nektaryumlu, çiçeklere, çoğunlukla apendajli stamenlere; karpelli sinkarp ginekeuma ve loblu kapsül meyveye sahip çalılar veya ağaçlar olmasıyla ayırt edildiklerini bildirmiştir.

Tribulus terrestris, Çoban çökerten. gurnig, pıtrak, giya qurincok, gurnige şûvan, gurnika ardî, sedirank, senırçık

Tübivese göre: Bitki Tek yıllık bir ömre sahip, Ot Yapısında, Haziran-Eylül aylarında çiçeklenmekte Habitatı: Açık ve kumlu yerler, nadas tarlaları olup, 0-1200m. Yüksekliklerde yetişmektedir, Endemik olmayan, Elementi: Bilinmeyen, Türkiye’de B, K, O, G. ve GD. Anadolu’da, Dünya genelinde ise: G. Avrupa, GB. Asya’da dağılım gösteren bir bitkidir.

Baytop(1999) yaptığı çalışmada bitkinin sabit yağ, rezin ve alkaloidler taşıdığını, İnfüzyon (% 5) halinde taş düşürücü, idrar söktürücü ve kuvvet verici olarak kullanıldığını belirtmiştir. Bellikci(2020) yaptığı çalışmada *Tribulus terrestris* Ürolojik hastalıklarda sık kullanılan bitkiler arasında olup 62 farklı çalışmanın konusu olduğunu, Kalp-damar hastalıklarında ise 45 farklı çalışmanın

konusu olduğunu bildirmiştir. Akram ve ark(2011) yaptığı bir çalışmada, *T. terrestris* bitkisi, idrar söktürücü, tonik ve afrodizyak olarak, idrar bozuklukları ve hiperüriksemi gibi hastalıklarının tedavisinde kullanıldığını saptamışlardır. Dioscorides bitkiyi tarif eder ve böbrek taşlarının düşürülmesinde, balla beraber kullanıldığında ağızdaki pamukçukları söktüğü, suya katılıp içildiğinde zehirli iltihabı giderdiği, ayrıca bitki gıda olarak taze halde tüketildiğini bildirir.

Bu çalışmada yöre halkı bitkinin dal, yaprak ve çiçekleri(veya meyveleri)(topraküstü kısımlar)ni infüzyon veya dekoksion yöntemiyle çayını yaparak Böbrek taşı, nefes darlığı, bronşit, kalp-damar açıcı, şeker hastalığı, baş ağrısı, mide ağrısı, tansiyon düşürücü gibi hastalıkların tedavisinde dahilen çok sık kullanılmaktadırlar. Bitki doğal yetişmekte olup tarımı yapılmamaktadır.

Bu çalışmada tesbit edilen türlerin kullanım amacıyla ilgili aşağıdaki şekilde sonuçlara varılmıştır.

Hem Gıda Hem De Tıbbi Amaçlı Kullanılan Bitkiler:

Allium sativum , *Pistacia vera* , *Rhus coriaria* , *Echinophora tenuifolia*, *Eryngium campestre*, *Biarum carduchorum*, *Echinops orientalis*, *Onopordum carduchorum*, *Raphanus sativus*, *Sinapis arvensis*, *Capparis spinosa*, *Cucurbita pepo*, *Glycyrrhiza glabra*, *Phaseolus vulgaris*, *Quercus brantii*, *Juglans regia*, *Mentha x piperita*, *Ocimum basilicum*, *Rosmarinus officinalis*, *Sideritis libanotica*, *Thymbra spicata*, *Thymus kotschyanus*, *Punica granatum*, *Abelmoschus esculentus*(Syn: *Hibiscus esculentus*), *Malva sylvestris*, *Ficus carica*, *Morus alba*, *Morus nigra*, *Olea europaea*, *Triticum aestivum*, *Zea mays*, *Portulaca oleracea*, *Nigella sativa*, *Cerasus avium*, *Crataegus monogyna*, *Citrus limon*, *Lycopersicon esculentum* (Syn: *Solanum lycopersicum*, *Urtica urens*, *Vitis vinifer*, ve *Euphorbia rigida*.

Tıbbi Ve Yem Amaçlı Olarak Kullanılan Bitkiler:

Serratula cerinthifolia, *Echinops orientalis*, *Sinapis arvensis*, *Thymbra spicata*, *Hordeum vulgare*, *Sorghum halepense*, *Triticum aestivum*, *Zea mays*,

Verbascum sinuatum var. *adenosepalum*, *Onopordum carduchorum*, ve *Morus alba* türleridir.

Sadece Tıbbi Amaçlı Kullanılan Bitkiler:

Achillea arabica, *Anthemis hyalina*, *Crepis kotschyana*, *Gundelia tournefortii*, *Alkanna hirsutissima*, *Carlina oligocephala*, *Capparis spinosa*, *Silene colorata*, *Ecballium elaterium*, *Elaeagnus angustifolia*, *Euphorbia chamaesyce*, *Prosopis farcta*, *Hypericum triquetrifolium*, *Ballota larendana*, *Clinopodium insulare*(Syn: *Calamintha incana*), *Lamium garganicum*, *Lavandula angustifolia*, *Origanum syriacum*, *Teucrium polium*, *Thymus kotschyanus*, *Alcea striata* subsp. *striata*, *Jasminum fruticans*, *Orobanche ramosa*, *Pinus nigra*, *Plantago major*, *Platanus orientalis*, *Ruta graveolens*, *Datura metel* ve *Tribulus terrestris*.türleridir.

Süs Veya Nazarlık Olarak Kullanılan Bitkiler:

Ocimum basilicum, *Rosmarinus officinalis*, *Peganum harmala*, *Ruta graveolens*, *Anthemis hyalina*, *Opuntia ficus-indica*, *Lavandula angustifolia*, *Elaeagnus angustifolia*, *Morus alba* ve *Morus nigra* türleridir.

İnsan Sağlığında Doğrudan Kullanımı(Dolaylı Kullanım) Olmayan Bitkiler:

Sorghum halepense ve *Verbascum sinuatum* var. *Adenosepalum* türleridir.

En Sık Kullanılma Oranına Göre (Anketlerde Rastlanılma Sıklığı) yüz(%)delik oranları şu şekildedir:

Bölgede yapılan tıbbi ve aromatik çalışmalarda en sık kullanılan tıbbi ve aromatik bitki yapılan anketlerde 26 ankette % 26.26 ile *Teucrium polium* bitkisi olduğu tesbit edilmiş olup çalışma yöresi halkının kullanım farklılıkları olduğu görülmüştür.

Diğer bitkilerin kullanım miktar ve oranları aşağıdaki gibidir:

11 ankette (% 11.11): *Clinopodium insulare* (Syn: *Calamintha incana*) türü,

10 ankette (% 10.1): *Tribulus terrestris* türü,

- 9 ankette (%9.09) : *Thymbra spicata*, ve *Hypericum triquetrifolium* türleri
- 8 ankette (% 8.08): *Alcea striata* türü,
- 7 ankette (% 7.07) : *Pistacia vera* türü,
- 6 ankette (% 6.06): *Quercus brantii*, *Ecballium elaterium*, *Anthemis hyalina* ve *Olea europaea* türleri,
- 5 ankette(% 5.05): *Alkanna hirsutissima*, *Rhus coriaria*, ve *Abelmoschus esculentus*(Syn: *Hibiscus esculentus*) türleri,
- 4 ankette(% 4.04): *Echinophora tenuifolia*, *Onopordum carduchorum*, *Capparis spinosa*, *Silene colorata*, *Mentha x piperita*, *Rosmarinus officinalis*, *Punica granatum*, *Hordeum vulgare*, *Urtica urens* ve *Vitis vinifera* türleri,.
- 3 ankette(% 3.03): *Crepis kotschyana*, *Euphorbia rigida*, *Sideritis libanotica* ve *Crataegus monogyna* türleri,
- 2 ankette(% 2.02): *Allium sativum*, *Echinops orientalis*, *Sinapis arvensis*, *Prosopis farcta*, *Lamium garganicum*, *Ocimum basilicum*, *Morus alba*, *Morus nigra*, *Platanus orientalis*, *Nigella sativa*, *Ruta graveolens*, *Verbascum sinuatum* var. *adenosepalum*,ve *Lycopersicon esculentum* (Syn: *Solanum lycopersicum*) türleri,
- 1 ankette(% 1.01): *Eryngium campestre*, *Biarum carduchorum*, *Achillea arabica*, *Gundelia tournefortii*, *Serratula cerinthifolia*, *Raphanus sativus*, *Opuntia ficus-indica*, *Carlina oligocephala*, *Cucurbita pepo*, *Elaeagnus angustifolia*, *Euphorbia chamaesyce*, *Glycyrrhiza glabra*, *Phaseolus vulgaris*, *Juglans regia*, *Ballota larendana*, *Lavandula angustifolia*, *Origanum syriacum*, *Thymus kotschyanus*, *Malva sylvestris*, *Ficus carica*, *Peganum harmala*, *Jasminum fruticans*, *Orobancha ramosa*, *Pinus nigra*, *Plantago major*, *Sorghum halepense*, *Triticum aestivum*, *Zea mays*, *Rumex crispus*, *Portulaca oleracea*, *Paliurus spina-christi*, *Cerasus avium*, *Citrus limon*, ve *Datura metel*.türleri tesbit edilmiştir.

Ticari Amaçlı Tarımı Yapılan Bitkiler:

Bölgede ticari amaçlı tarımı en çok yapılan *Pistacia vera* türü olup aynı zamanda halkın ticari gelir kaynağını büyük oranda sağlayan türdür. Tarımı yapılan diğer bitki türleri ise *Allium sativum*, *Rhus coriaria*, *Raphanus sativus*, *Cucurbita pepo*, *Phaseolus vulgaris*, *Juglans regia*, *Mentha x piperita*, *Punica granatum*, *Abelmoschus esculentus*(Syn: *Hibiscus esculentus*), *Ficus carica*, *Olea europaea*, *Hordeum vulgare*, *Triticum aestivum*, *Zea mays*, *Lycopersicon esculentum*(Syn: *Solanum lycopersicum*), ve *Vitis vinifera* türleridir.

Bölgede Yetiştirmeyip Kullanılan Bitki sadece *Citrus limon* türüdür.

Familiyaların bulunma oranına göre bitki türleri

En yaygın görülen familya 12 tür ile tür ile % 16 oranında rastlanan *Lamiaceae* familyası olup diğer familyalar ise şu oranlarda görülmektedirler: *Asteraceae*:7(%9,33), *Poaceae*:4(%5,33), *Fabaceae*, *Malvaceae*, ve *Moraceae*:3(%4), *Anacardiaceae*, *Apiaceae*, *Brassicaceae*, *Cucurbitaceae*, *Euphorbiaceae*, *Oleaceae*, *Rosaceae*, *Rutaceae* ve *Solanaecae*:2(%2,66) tür ile temsil edilirken; *Amaryllidaceae*(*Alliaceae*), *Araceae*, *Boraginaceae*, *Cactaceae*, *Campositeae*, *Capparaceae*, *Caryophylleaceae*, *Elaeagnaceae*, *Fagaceae*, *Hypericaceae*, *Juglandaceae*, *Lythraceae*, *Nitrariaceae*, *Orobanchaceae*, *Pinaceae*, *Plantaginaceae*, *Platanaceae*, *Polygonaceae*, *Portulacaceae*, *Ranunculaceae*, *Rhamnaceae*, *Scrophulariaceae*, *Urticaceae*, *Vitaceae* ve *Zygophyllaceae* familyaları ise her biri:1(%1,33) tür ile temsil edilmektedirler.

Bu çalışmada Türlerin Hastalık çeşidine göre kullanılma durumları şu şekildedir

İÇ HASTALIKLARINDA KULLANILAN BİTKİLER :

Allium sativum, *Pistacia vera*, *Rhus coriaria*, *Echinophora tenuifolia*, *Eryngium campestre*, *Achillea arabica*, *Carlina oligocephala*, *Echinops orientalis*, *Gundelia tournefortii*, *Onopordum carduchorum*, *Alkanna hirsutissima*, *Sinapis arvensis*, *Capparis spinosa*, *Silene colorata*, *Ecballium elaterium*, *Glycyrrhiza glabra*, *Prosopis farcta*, *Quercus brantii*, *Juglans regia*,

Ballota larendana, Clinopodium insulare(Syn: *Calamintha incana*), *Mentha x piperita, Ocimum basilicum, Rosmarinus officinalis, Teucrium polium, Thymbra spicata, Punica granatum, Abelmoschus esculentus* (Syn: *Hibiscus esculentus*), *Alcea striata subsp. Striata, Morus nigra, Jasminum fruticans, Olea europaea, Orobanche ramosa, Hordeum vulgare, Rumex crispus, Datura metel, Urtica urens, Vitis vinifera, ve Tribulus terrestris.*

KBB VE SOLUNUM SİSTEMİ HASTALIKLARINDA KULLANILAN BİTKİLER:

Pistacia vera, Echinophora tenuifolia, Onopordum carduchorum, Biarum carduchorum, Anthemis hyalina, Gundelia tournefortii, Alkanna hirsutissima, Raphanus sativus, Ecballium elaterium, Hypericum triquetrifolium, Lamium garganicum, Mentha x piperita, Origanum syriacum, Rosmarinus officinalis, Sideritis libanotica, Teucrium polium, Thymbra spicata, Thymus kotschyanus, Punica granatum, Abelmoschus esculentus (Syn: *Hibiscus esculentus*), *Alcea striata subsp. Striata, Malva sylvestris, Olea europaea, Orobanche ramosa, Pinus nigra, Hordeum vulgare, Nigella sativa, Paliurus spina-christi, Cerasus avium, ve Vitis vinifera*

KALP-DAMAR HASTALIKLARIINDA KULLANILAN BİTKİLER: *Rhus coriaria, Echinophora tenuifolia, Sinapis arvensis, Punica granatum, Alcea striata subsp. Striata, Olea europaea, Platanus orientalis, Nigella sativa, Cerasus avium, Crataegus monogyna, Urtica urens, Tribulus terrestris, ve Vitis vinifera*

ÜROLOJİK VE GENİTAL SİSTEM HASTALIKLARINDA KULLANILAN BİTKİLER: *Echinophora tenuifolia, Serratula cerinthifolia, Rosmarinus officinalis, Alcea striata subsp. Striata, Zea mays, Citrus limon, Urtica urens ve Tribulus terrestris.*

CİLT HASTALIKLARINDA KULLANILAN BİTKİLER: *Allium sativum, Pistacia vera, Carlina oligocephala, Crepis kotschyana, Serratula cerinthifolia, Alkanna hirsutissima, Silene colorata, Euphorbia rigida,*

Euphorbia chamaesyce, Phaseolus vulgaris, Hypericum triquetrifolium, Clinopodium insulare(Syn: *Calamintha incana*), *Abelmoschus esculentus* (Syn: *Hibiscus esculentus*), *Morus alba, Jasminum fruticans, Plantago majör, Rumex crispus* ve *Portulaca oleracea*.

KAS-İSKELET HASTALIKLARINDA KULLANILAN BİTKİLER: *Rhus coriaria* , *Onopordum carduchorum, Capparis spinosa, Hypericum triquetrifolium, Clinopodium insulare*(Syn: *Calamintha incana*), *Abelmoschus esculentus* (Syn: *Hibiscus esculentus*), *Platanus orientalis, Hordeum vulgare, Triticum aestivum, Urtica urens* ve *Vitis vinifera*.

SİNİR SİSTEMİ HASTALIKLARINDA KULLANILAN BİTKİLER: *Rhus coriaria, Raphanus sativus, Elaeagnus angustifolia, Glycyrrhiza glabra, Lamium garganicum, Lavandula angustifolia, Ocimum basilicum, Rosmarinus officinalis, Sideritis libanotica, Abelmoschus esculentus* (Syn: *Hibiscus esculentus*), *Peganum harmala, Hordeum vulgare* ve *Ruta graveolens*

GÖZ HASTALIKLARINDA KULLANILAN BİTKİLER: *Cucurbita pepo* ve *Hypericum triquetrifolium*

DİŞ VE DİŞ ETİ HASTALIKLARINDA KULLANILAN BİTKİLER: *Rhus coriaria, Anthemis hyalina, Clinopodium insulare*(Syn: *Calamintha incana*), *Thymus kotschyanus* ve *Olea europaea*,

HAYVAN SOKMALARINA KARŞI KULLANILAN BİTKİLER: *Pistacia vera* ve *Lycopersicon esculentum*(Syn: *Solanum lycopersicum*)

GENEL ŞİKAYETLERLE İLGİLİ HASTALIKLARDA KULLANILAN BİTKİLER: *Eryngium campestre, Biarum carduchorum, Achillea arabica, Opuntia ficus-indica, Juglans regia, Ballota larendana, Clinopodium insulare*(Syn: *Calamintha incana*), *Lavandula angustifolia, Sideritis libanotica, Teucrium polium, Thymbra spicata, Olea europaea* ve *Ruta graveolens*,

Bitkilerin diğer yörelerden farklı olarak çalışma alanı olan Halfeti yöresindeki özgün kullanımlar

1-**Allium sativum** ,(sarmısak, sir): Halfeti Yöre halkı diğer yörelerden farklı olarak ezilmiş sarımsak tohumlarını jilette yardıkları diş etine emilimini sağlayarak sarılık (hepatit) tedavisi için kullanmaktadırlar.

2-**Pistacia vera** (Antepfıstığı, Fıstık): Halfeti yöre halkı diğer yörelerden farklı olarak :

1-Reçinesi: Derin yaralar, cilt hastalıkları ve cerehatlı yaralar için; *Alkanna oreintalis* L. Kökü kaynatılıp suyuna rendelenmiş zeytinyağlı sabun veya zeytinyağı ve birazda tereyağı ile karıştırılarak merhem olarak cilde sürülmektedir.

2- Yaprakları: Yılan sokmalarında suda kaynatılarak (Dekoksiyon) sokulan yer jilet ile kanatılır. Kanatılan yerlere fıstık yaprağı ile o sudan serpmektedirler.

4-**Echinophora tenuifolia** , (sarı çördük, çortı): Halfeti yöre halkı diğer yörelerden farklı olarak kalp rahatsızlığı ve adet sancısını gidermek için bitki doğrudan yenilmekte veya dekoksiyon ile çayı içilmektedir.

5-**Serratula cerinthifolia**, (topbaş, goreşg): Halfeti yöre halkı diğer yörelerden farklı olarak ayak mantarı tedavisinde kullanmaktadır. Bunun için: Bitkinin dal, yaprak ve çiçeklerini birlikte suyla kaynatıp suyunu kınaya katarak kınayı ilgili mantarlı yere sürmektedirler

6-**Alkanna hirsutissima**, (tüylü havacıva, kıçeli, englik): Halfeti yöre halkı diğer yörelerden farklı olarak Bitkinin kök kısımlarını, dâhilen Bronşit, nefes darlığı, verem, gibi hastalıklarda: Kök kısmının dış odunsu kurumuş kabuğunu soyarak, suda kaynatmakta(dekoksiyon).su ılıdıktan sonra Antep fıstığı sakızı, ,tereyağı veya zeytinyağı ve balmumu ile ocakta hafif ısıda karıştırıp jel kıvamında krema hazırlanarak bir çay kaşığı yenilmektedir. Haricen ise cilt yaraları, akne, için karışıma zeytinyağlı sabun rendelenerek krem hazırlanmakta ve cilde sürülerek tedavi yapılmaktadır.

7-**Capparis spinosa** (gebre, kebere, kapari,kedi tırnağı,kebere, dire xanî) Halfeti yöre halkı diğer yörelerden farklı olarak bitki kök kısımlarının kabuğunu soyup toz

haline getirilir ve zeytinyağı ile karışımı yapılarak kireçlenmeyi gidermek amacıyla ilgili yerlere haricen sürmektedirler.

8- *Silene colorata*, (kum nakılı, xınam otu, hınam otu, ğulam otu): Halfeti yöre halkı diğer yörelerden farklı olarak bitkiyi cerahathı, köklü, çıban benzeri derinden gelen yaraları sökmek amacıyla kullanmaktadırlar.: Bitkinin tüm kısımlarını: 1-bitkiyi kurutup tülbentten geçirerek altta kalan toz kısmını haricen yaraya serpmekte, 2-Karışım(aktarlarda satılan polat şekeri, sarı azo ile antep fıstığı sakızı ve kurutulmuş bitki tozu) halinde haricen merhem olarak yaraya sürmekte veya bitki taze iken toprak üstü kısımları dahilen hastaya yedirilmektedirler. Yöre halkının ifadelerine göre: İnsanlar şifa bulmak için farklı yerlerden yöreye gelmektedirler. Bu uygulamayı sadece belirli birkaç aile yapmaktadır, bu da aynı ailede nesilden nesile devam etmektedir.

9-*Alcea striata subsp. Striata*(gül hatmi, hîro, hira): Halfeti yöre halkı diğer yörelerden farklı olarak bitkinin çiçeklerini infüzyon yöntemiyle çayını demlemekte, Corona tedavisi, çocuklarda gaz giderici ve idrar söktücü olarak dahilen kullanmaktadırlar. Ayrıca; Corona, nefes darlığı, bronşit vb. üst solunum yolu hastalıklarının tedavisi için bir su bardağı keçi sütü ile veya bitki çiçekleri(bitki taze iken)ni nar kökü filizleriyle birlikte dekoksion yöntemiyle kaynatmakta ve (dahili kullanım) içmektedirler.

10- *Orobancha ramosa* (Oğul otu, narin canavar otu, gihayi meşa): Halfeti yöre halkı diğer yörelerden farklı olarak bitkinin dal, yaprak, çiçekler(topraküstü kısımlar)ni; dekoksion yöntemiyle çay olarak demleyip.ateş düşürücü ve balgam söktürücü olarak dahilen kullanmaktadırlar.

11- *Hordeum vulgare*(arpa, cihe, cow, ceh, yew, yevve): Halfeti yöre halkı diğer yörelerden farklı olarak bitkinin tohum ve toprak üstü kısımlarını kullanmaktadır. 1-Şişkinlik, sancı ve bel ağrısı için: tohumlar bulgur büyüklüğünde öğütülüp ılık suda kaynatılarak hazırlanan lapa beze serilerek haricen ilgili yere sarılmaktadır. 2- Soğuk algınlığı, romatizma ve bel ağrısı için: (Haricen kullanım) kişi kurumuş arpa

sapına yatırılarak terlemesi sağlanmaktadır. 3- şeker hastalığı için ise: Taze arpa sapı (dahili kullanım) doğrudan yenmektedir.

12-Datura metel (Boru çiçeğı,şeytan elması, zurna çiçeğı, gulborî)Halfeti yöre halkı diğere yörelerden farklı olarak bitkinin tohumlarını doğrudan hemoroid(basur) tedavisi için dahilen kullanmaktadırlar.

**(Yukarı Göklü Kasabasında Bulunan Aktarlarda Tespit Edilen Tıbbi Ve Aromatik Amaçlı Bitkisel Ürünler
AKTAR FAHRİ' de tespit edilen ürünler**

Satışı Yapılan Ürünler -	(Kuru Olarak Satılır)-	04.07.2021-Pazar				
ÜRÜN	FİYAT	KULLANIM AMACI	HAZIRLANIŞI	DAHİLİ/HARİCİ	AÇ/TOK	GÜNDE(DOZ)
Hurma İlacı	90(kg)	Hurmanın olgunlaşması için	Doğrudan	Harici	-	-
Lavanta Otu	80(kg)	Balgam söktürücü	Dekoksiyon	Dahili	Aç/Tok	2 çay bardağı
Altın Otu	8(deste)	Soğuk algınlığı	Dekoksiyon	Dahili	Tok	2 çay bardağı
Yeşil Çay	110(kg)	Ödem atıcı ,Zayıflama, Yağ Eritme	Dekoksiyon	Dahili	Tok	2 çay bardağı
Biberiye	40(kg)	Kabızlık önleyici	Dekoksiyon	Dahili	Tok	2 çay bardağı
İhlamur	260(kg)	Nefes Açıcı	Dekoksiyon	Dahili	Tok	2 çay bardağı
Deve Gözü	40(kg)	Zayıflama çayı, Kabızlık önleyici	Dekoksiyon	Dahili	Tok	2 çay bardağı
Isırgan Otu	50(kg)	Diz ve eklem ağrıları	Dekoksiyon	Dahili	Tok	2 çay bardağı
Defne Yaprağı	40(kg)	Yemeklerde tat verici	Doğrudan yemeğe katılır	Dahili	Aç/Tok	2 yaprak
Çınar Yaprağı	40 (kg)	Mide rahatlatıcı	Dekoksiyon	Dahili	Tok	2 çay
Sinemeki Otu	35 (kg)	Kabızlık önleyici, zayıflama	Dekoksiyon	Dahili	Tok	2 çay
Ada Çayı	40 (kg)	Mide rahatlatıcı	Dekoksiyon	Dahili	Tok	2 çay
Hoşgör Çiçeği	110 (kg)	Pasta ve yemeklerde	Doğrudan	Dahili	-	1 tutam
Keten Tohumu	25(kg)	Ödem atıcı , yağ atıcı	Yoğurtla Karıştırılarak	Dahili	Aç/Tok	1 kase yoğurt 1yemek kaşığı keten tohumu
Şerbet Boyası	5(paket 20 gr)	Taziyelerde şerbet yapımında	Suya renk verici	Dahili	Aç	1 su bardağı
Zahter	50(kg)	Mide rahatlatıcı (Çay yerine)	Dekoksiyon	Dahili	Aç/Tok	2-3 çay
Toz Tarçın	70(kg)	Tatlı üstüne serpilene baharat	Doğrudan	Dahili	Aç/Tok	Tatlılarda
Toz Zencefil	50(kg)	Öksürük ve balgam söktürücü	2 Yemek kaşığı bal veya pekmezle	Dahili	Tok	1 tatlı kaşığı

ÜRÜN	FİYAT(TL)	KULLANIM AMACI	HAZIRLANIŞI	DAHİLİ/HARİCİ	AÇ/TOK	GÜNDE(DOZ)
Keçi Boynuzu Tozu	30(kg)	Kansızlık önleyici iştah açıcı	Süt veya yoğurtla verilir.	Dahili	Aç/Tok	2 defa 2 yemek kaşığı
Beyaz Susam	25(kg)	Pastalarda baharat olarak	Pasta hamuruna, pide üzerine serpilir.	Dahili	Aç/Tok	1 tatlı kaşığı
Civan Perçemi	50(kg)	Mide rahatlatma	Dekoksasyon (Altın otu ile birlikte)	Dahili	Aç/Tok	2 çay bardağı
Kişniş	25(kg)	Yemeklerde baharat olarak	Yemeğe katılır	Dahili	Aç/Tok	1 çay kaşığı
Çin Çayı (Kuşburnu)	40(kg)	Soğuk algınlığı	Dekoksasyon	Dahili	Aç/Tok	3-4 bardak
Kabuklu Tarçın	90(kg)	Diyabet için (şekeri düzenler)	Taze nane limonla birlikte 1lt suya eklenir, 10 saat beklenir	Dahili	Aç/Tok	2-3 su bardağı
Çörek Otu	35(kg)	Mide için ve pastalarda	Ekmek üzerine atılır, salatalarda yoğurda katılır	Dahili	Aç/Tok	
Çörek Otu Yağı	8 (50 gr)	mide	Suyla karıştırılır	Dahili	Aç/Tok	2-3 çay kaşığı
Zerdeçal	40(kg)	baharat	Pirinç pilavına renk verir.	Dahili	Aç/Tok	1 tutam
Haşhaş	40(kg)	Kek ve pastalarda baharat olarak	Kek pasta süslemede	Dahili	Aç/Tok	1 tutam
Hindistan Cevizi	30(kg)	Pasta ve tatlı süslemede	Kek pasta süslemede	Dahili	Aç/Tok	
Kendir Tohumu	40(kg)	Kek ve pastalarda	Pasta ve kek hamuruna katılır	Dahili	Aç/Tok	1 tutam
Köri(toz)	40(kg)	Baharat olarak	Lahmacun, yemek veya çiğ köfte sosu olarak	Dahili	Aç/Tok	
Rezene Tohumu	25(kg)	Kabızlık ve gaz önleyici, sancı kesici	Dekoksasyon	Dahili	Aç/Tok	Bebeklere 1-2 çay kaşığı, Annelere 1 çay bardağı
Papatya Çiçeği	60(kg)	Mide rahatlatıcı	Dekoksasyon	Dahili	tok	2-3 çay

Firik buğday	13(kg)	Gıda	Bulgur pilavına katılır.	Dahili	tok	Karışım göre ayarlanır.
Mısır Unu	6(kg)	Balık kızartmalarda	Un olarak	Dahili	tok	Karışım göre ayarlanır
Yeşil Mercimek	10(kg)	Gıda	Doğrudan	Dahili	tok	Karışım göre ayarlanır
ÜRÜN	FİYAT(TL)	KULLANIM AMACI	HAZIRLANIŞI	DAHİLİ/HARİCİ	AÇ/TOK	GÜNDE(DOZ)
Çam sakızı	100(kg)	Mide yanması(ülser)	Doğrudan, çiğnenerek	dahili	tok	Karışım göre ayarlanır
Acı Ot (Peryavşanı)	50(kg)	Sancı için	Dekoksiyon	dahili	tok	Çocuklarda 1-2 çay kaşığı,büyüklerde 1 fincan
Karanfil	160(kg)	Diş ağrısı, çay için	Doğrudan, veya dekoksiyon	dahili	Aç/Tok	1 demet çaya 1 adet,dişin üzerine 1 adet
Acı Çehre Otu	260(kg)	İshal yapıcı, zayıflatıcı veya kabızlık önleyici	Doğrudan	dahili	tok	2 adet
Göztaşı	50(kg)	Mayın yaraları, iltihap kurutucu	Şap ile karıştırılır.	harici	Aç/Tok	Yaraya sürülür
Azo	160(kg)	İltihap Kurutucu	Su ile azo+polat şekeri zeytinyağı merhem olarak	harici	Aç/Tok	Karışım göre ayarlanır
Polat Şekeri	40(kg)	Öksürük, balgam söktürücü	Doğrudan	dahili	Aç/Tok	Karışım göre ayarlanır
Bal Mumu(Şıma)	70(kg)	İpi kayganlaştırıcı olarak Arı malzemelerinde	Kaynatılıp soğutulur	dahili	Aç/Tok	Karışım göre ayarlanır
Kara sakız	100(kg)	Bel yakılarında kullanılır.	Eritilip kullanılır	dahili	Aç/Tok	Karışım göre ayarlanır
Kil	10(kg)	Saç kepeklenmesi ve kaşıntı için	Suda eritilerek	harici	Aç/Tok	Karışım göre ayarlanır

Ayrıca; Susam Yağı, Çörek Otu Yağı, Karanfil Yağı, Limon Yağı, Argon Yağı, Yılan Yağı, Papatya Yağı, Ceviz Yağı, Hindistan Cevizi Yağı, gibi ambalajlı 50 ml'lik şişelerde satılmaktadır.

Bunun yanı sıra; paket çaylar (Kiraz saplı çay, Yeşil çay, Form çayı, Ihlamur çayı, Kaysılı çay)'da satılmaktadır.

YÖRESEL ÜRÜNLER:

1. Üzüm Pekmezi
2. Kırmızı Pul Biber
3. Siyah Dut Pekmezi
4. Tarhana
5. Beyaz Kuru Dut
6. Kurutulmuş Köy Domatesi
7. Ev Yapımı Biber Salçası
8. Kurutulmuş Bamya
9. Kurutulmuş Pekmez(niştastalı): dilme, çekçek
10. Pestil(Bastık)
11. Nohut
12. Tatlandırılmış Yeşil Zeytin
13. Ceviz
14. Kuru Üzüm (siyah, sarı)
15. Andız Pekmezi(ÖZELLİKLE CORONA İÇİN SATILMAKTADIR.)

**Yukarı Göklü Kasabasında Bulunan Aktarlarda Tespit Edilen Tıbbi Ve Aromatik Amaçlı Bitkisel Ürünler
AKTAR SUNGUR' da tespit edilen ürünler**

ÜRÜN ADI	KULLANIM AMACI	HAZIRLANIŞI
Sumak(Sımak)	Mide ağrısı, mide yanması, mide üşütmesi, soğuk algınlığı	Soğuk suda demlenir. Ekşisi çıkınca içilir.
Acı Ot (Tehlğ)	Sancı için ağrı kesici olarak kullanılır.	Soğuk veya sıcak suda demlenir.
Menengiç(Meneguş)	Çerez veya nefes açıcı içecek olarak	Tuzda kavrulup çerez niyetine yenir veya sırataşlar(vehne)çekilir.Kahve olarak içilir.
Üzüm Pekmezi (Dımse rez)	Kansızlık için ve çocuklarda öksürük kesici için şurup olarak içilir.	Üzümün sıkımından kaynatılarak elde edilir.
Nar ekşisi (Tırşe henare)	Salatalarda, soğuk algınlığında, çiğ köftede ses olarak kullanılır. Hazmı kolaylaştırır, zayıflamaya yardımcı olur.	Nar taneleri kaynatılarak elde edilir.
Buğday Firiki (Firiki genım)	Pilavlarda lezzet arttırıcı olarak kullanılır.	Doğrudan kullanılır
Papatya(çiçekı mest)	Mide rahatlatıcı, öksürük giderici	Çay olarak demlenir veya kaynamış suya 5-6 adet çiçek katılır.(kurutulmuş olarak)
Kırma, kavıg(pestil)	Kan yapıcı	Üzüm pekmezinden elde edilir.
Pul biber (isote sor)	Sindirim kolaylaştırıcı, zayıflatır.Kışın vücut ısını arttırır.	Kırmızı biberler kurutulup çekilir. Doğrudan kullanılır.
Defne yaprağı: (Pelçe defne)	Mutfakta ağır yemek kokularını gidermek için(et,soğan,yağ v.s.) yaprakları yemeğin üstüne konur.	Doğrudan(Kurutularak veya taze olarak)
Susam(Koncı):	Mide yanması, asit önleyici,diz ağrısına iyi gelir.Demir eksikliği için kullanılır.	Doğrudan

YÖRESEL OLMAYAN ÜRÜNLER

Kiraz Sapı	Ödem attırır.Emilimi kolaylaştırır.Bağırsak çalıştırır.	Çay gibi demlenir.5 dakika bekletildikten sonra içilir.
Ada Çayı	Bağıışıklık güçlendirici, soğuk algınlığı, yağ yakıcı	Çay olarak demlenir.
Rezene Tohumu:	Pastalarda koku için, çocuklarda gaz çıkarmak için, anne sütünü arttırmak için	Çay gibi demlenir.Soğuk içilir.
Sinemaki otu	Kabızlık önleyici, zayıflama	Çay olarak demlenir
Açlık otu(deve gözü)	Tok tutar, ödem attırıcı, yağ yakıcı, ishal önleyici	Çay olarak demlenir.
Zahter(Kekik)	Mide rahatlatıcı, boğaz yumuşatıcı, et terbiyelenmesinde	Çay olarak demlenir.(Taze veya kurutulmuş olarak)
Çörek otu	Pasta veya ekmeklere serpilir.Mide ve barsak rahatlatıcı	Doğrudan veya yağı çıkarılarak
Nane	Baharat olarak veya soğuk algınlığında	Doğrudan veya limonla birlikte çay olarak demlenir.
Tütün yaprağı	Rahatlatıcı, keyif verici	Sigara sarılarak
Yeşil Çay	Rahatlatıcı, ödem atıcı	Çay olarak demlenir.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Yüzyüze yapılan anket çalışmalarında yöre halkının özellikle belirli bilinçteki insanların çeşitli hastalıkların modern tıpta tedavilerinde çözüm bulamamaları da halk arasındaki bitkisel kaynaklı doğal terkiplere daha fazla yönelmelerine neden olduğu görüldü. Vak'a şudur ki insanlar tedavi için alternatif yolları her zaman denemişlerdir ve denemeye de devam edeceklerdir. Bazı köylerde halkın atadan-dededen geçmiş büyüklerinden öğrendikleri çeşitli şifalı bitkileri(otlar) yeniden keşfetmeye, yaşlı ve tecrübeli insanların fikirlerine değer vermeye başladığını gözlemledik. Yaptığımız çalışmalar ve İb-i Sina, Dioscorides vd'nin çalışmaları. İnsanların yaratılışlarından bu yana gerek hastalıklarının tedavisi için bitkileri halk tababetin(geleneksel tıp)de şifa için kullanması, gerek bol süt, kaliteli et, kaliteli bal vs elde etmek amacıyla kullanması insan-bitki ilişkisi(etnobotanik)ni ortaya koyması açısından çok önemlidir.

Diğer yandan sağlık sektöründeki devlet imkanlarının artması gibi gelişmelerle birlikte modern tıbbın reçelendirdiği sentetik ilaçlara ulaşımın kolay olması nedeni ile halkın bitkisel ilaçlara yönelimlerini azaltmış, yaşlıların vefat etmesiyle de birçok bitkisel ilacın yapımının ve kullanımının azalmasına veya unutulmasına sebep olduğu görüldü. Bu mirasın yaşlıların vefatıyla birlikte unutulması büyük bir değer kaybı. Özellikle Ömerli(Amar), Ortayol(Ereh), Durak(Aram), Saylakkaya(Cıbin) köyleri civarında ‘‘Cerrah Abdurahman’’ lakaplı ihtiyarın ve cerrah lakaplı kız kardeşinin vefatı ile bu mirasın unutulduğunu köylüler üzümlere anlattılar. Macunlu(Me’cuni) köyünün adının bitkisel terkip hazırlamalarından dolayı verildiğini, 110 yaşlarında olduğu tahmin edilen ve halen çok dinç olan yaşlı bir ninenin bitkilerden ilaç yapımaya çalıştığını gördük.

Halkın bitkileri kullanırken hangi bitkiyi nasıl ve niçin kullandıklarını büyüklerinden(atadan-dededen) gördükleri şekilde tarif etmeleri bir tecrübeyi dolayısıyla güvenilirliği ifade etmesi açısından önemlidir. Halk bitkiyi rastgele

kullanmamakta tamamen geçmişin tecrübe ve birikimine dayalı olarak kullanılmaktadır, tecrübe ve birikimin tesbiti adeta bir hazinenin tesbiti gibidir.

“Eskiden “kocakarı ilaçları” olarak tasvir edilen bitkisel ilaçlar, bitkilerin içeriklerinin ortaya çıkarılması ile herkes tarafından kabul edilir olmuş ve kullanılmaya başlanmıştır. Gerçekten de etken maddelerine bakıldığı zaman, geçmişte insanların bitkileri doğru alanlarda kullandıkları görülmektedir.” (Yapıcı, Ümit ve ark. 2009)

“Ancak, halk arasında hekim olarak görülen kişilerin, özellikle aktarların ticari amaçlarla değişik uygulamalara gitmesi, dikkat edilmesi gereken bir konudur. Babadan oğula günümüze dek ulaşan bu bilgilerin doğru kullanılması ve modern tıp gerçeğinin de gözardı edilmemesi gerekmektedir”(Yapıcı, Ümit ve ark. 2009)

TBMM’de Aralık 2019 yılında 159 sayılı: “Tıbbi ve aromatik bitki çeşitliliğinin korunmasında, bunların üretiminde ve pazarlanmasında karşılaşılan sorunlar ile alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyon raporu” (URL: file:///H:/y%C3%BCksek%20lisans/Tibbi_ve_Aromatik_Bitkiler_TBMM.pdf, 2022) ile bu konuyu ele alması çok ümitlendirici bir durumdur. Bir diğer sevindirici durumda henüz yayınlanmamış gerekli çalışmalar tamamlanmaya müteakip yayınlanacak olan: Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Biyolojik Çeşitlilik Daire Başkanlığı Biyoteknoloji Şube Müdürlüğünün yürüttüğü “Biyolojik Çeşitliliğe Dayalı Geleneksel Bilginin Kayıt Altına Alınması Projesi[2017-2023(gerekli çalışmalar tamamlanmaya müteakip)]” dir.

Yukarıda da açıklandığı gibi tabiattaki bitkilerin korunması, yenilerinin keşfedilmesi nesli tehlikede olanların kültüre alınması, tarıma yeni açılacak alanlardaki doğal bitkiler tesbit edilmeden ve koruma altına alınamadan tarıma açılmaması, içeriklerindeki kimyasal bileşiklerinin ortaya çıkarılması çok elzemdir. Etnobotanik çalışmalarda bu yönde olmalı yoksa bilginin ötesine geçmez.

Bu amaçla biyologlar, kimyagerler, ziraatçılar, gıda mühendisleri eczacılar, tıpçılar, Tarım , Sağlık Bakanlığı ve ilgili birimlerden oluşan ekiplerin koordineli ve birlikte çalışmaları gerekmektedir. Bu milli bir konu ve bağımsızlık meselesidir.

KAYNAKLAR

- Abak, F. ve Akan H. 2013. Şanlıurfa ilinin Asteraceae Papatyagiller familyasının florası. *Biyolojik Çeşitlilik ve Koruma* , 7 (1), 68-78.
- Abak, K., 2016. Türkiye’de Domatesin Dünü, Bugünü ve Yarını. *Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi*, (Erciyas, M., Bağcı, A.S. Edits.) 17: 8-13. Koza Yayın Dağıtım A.Ş., Ankara
- Acibuca, V., & Budak, D. B. 2018. Dünya’da ve Türkiye’de tıbbi ve aromatik bitkilerin yeri ve önemi. *Çukurova Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 33(1), 37-44.
- Akan H., & Ayaz H. (2016). Gölpınar Şanlıurfa-Türkiye mesire yeri florası ve etrafındaki köylerin etnobotanik özellikleri. *Bağbahçe Bilim Dergisi*, 2(3), 19-56.
- Akan, H., Balos, M. M., & Tel, A. Z. 2013. Birecik (Şanlıurfa) yöresindeki bazı baklagil bitkilerin etnobotanik özellikleri.
- Akan, H., Korkut, M. M., & Balos, M. M. 2008. Arat Dağı ve çevresinde (Birecik, Şanlıurfa) etnobotanik bir araştırma. *Fırat Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 20(1), 67-81.
- Akdemir, Ö. F., Tilkat, E., Ahmet, O. N. A. Y., Kiliç, F. M., Süzer, V., & Çiftçi, Y. Ö. (2013). Geçmişten Günümüze Sakız Ağacı *Pistacia lentiscus* L. Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 3(2), 1-28.
- Akkol, E. K., Kozan, E., Bardakci, H., Barak, T. H., & Khalilpour, S. (2021). Potential anthelmintic and antioxidant activities of *Jasminum fruticans* L. and its phytochemical analysis. *Pharmaceutical Sciences*, 28(3), 481-491.
- Akmeşe, Z., & İkinci, D. Kayıp kentin sakli bitkisi karagül. 1. uluslararası harran multidisipliner çalışmalar kongresi, 2019
- Akram, M., Asif, H. M., Akhtar, N., Shah, P. A., Uzair, Muhammad, Shaheen, G., ... & Ahmad, K. 2011. *Tribulus terrestris* Linn.: a review article. *J Med Plants Res*, 5(16), 3601-3605.

- Altuntaş, G., 2019. Şanlıurfa-Halfeti yöresi topraklarının farklı toprak sınıflandırma sistemlerine göre sınıflandırılması 548083 Nolu Y.L. Tezi
- Asımgil, A., Dr , Şifalı Bitkiler , Timaş Yay., 19. Baskı,2009, 318 s.
- Aslan, M. 2002. Birecik Baraj Gölü Alanı Bitkileri, Tehlike Sınırları ve Korunması. Çukurova Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 194s, Adana.
- Bayram, E., Kirici, S., Tansi, S., Yılmaz, G., Kizil, O. A. S., & Telci, İ. 2010. Tıbbi ve aromatik bitkiler üretiminin artırılması olanakları. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, 11, 15.
- Baytop, T., Prof.Dr.,Türkiyede Bitkiler İle Tedavi, İstanbul-1999, İlaveli 2. Baskı, Nobel Tıp Kitabevleri Yayınları
- Baytop, T., Türkçe Bitki Adları Sözlüğü, Ankara-2015, 4.Baskı, TDK Yayınları,Yayın No:578, 480 s.
- Bellikci Koyu, E., 2020. Türkiye'nin etnobotanik veritabanı. 10.13140/RG.2.2.36707.68649. URL1 <http://www.theplantlist.org> (2022)
- Bulut, G., Doğan, A., Şenkardeş, İ., Avcı, R., & Tuzlaci, E. 2019. The medicinal and wild food plants of Batman City and Kozluk District (Batman-Turkey). *Agriculturae Conspectus Scientificus*, 84(1), 29-36.
- Candan, F., Unlu, M., Tepe, B., Daferera, D., Polissiou, M., Sökmen, A., Akpulat, H. A. 2003. Antioxidant and antimicrobial activity of the essential oil and methanol extracts of *Achillea millefolium* subsp. *millefolium* Afan.(Asteraceae). *Journal of Ethnopharmacology*, 87 (2-3): 215-220
- Çeçen, C. ve ark., 2019. Şanlıurfa Yöresinde Doğal Yayılış Gösteren *Biarum Schott* (Araceae Juss.) Cinsine Ait Taksonların Anatomik ve Morfolojik Yönden İncelenmesi, KSÜ Tarım ve Doğa Derg. 22(Ek Sayı 1): 69-83.
- Dabanlı, D., *Echinops orientalis* trautv. bitkisinin kökünden elde edilen ekstraktların antimikrobiyal ve antikanserojen etkisinin incelenmesi, Kayseri, 2011 Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü 306793 YL Tezi

- Davis P., H., 1975. Flora Of Turkey And The East Aegean Islands. Edinburg at the University Press, Edinburg. 5: 609.
- Davis, P. H. (1965-1985), Flora of Turkey and the East Aegean Islands, I-IX. Edinburg University Press.
- Demirezer, Ö., Prof. Dr.ve Ark, FFD Monografıları, Ankara-2017, Akademisyen Kitabevi Yay, 3. Baskı. 1122 s.
- Dioscorides, Materia Medica, Ankara Nobel Tıp Kitabevleri, Çev.Prof Dr. Kahya, Esin, 2019, 628 s.
- Duru, N., Türkmen, Z., Çavuşoğlu, K., Yalçın, E., & Yapar, K. (2011). Verbascum sinuatum L.(Scrophulariaceae)(Sığırkuyruğu) Türü Kullanılarak Karadeniz Sahil Şeridinde Taşıtların Sebep Olduğu Ağır Metal Kirliliğinin Araştırılması.
- Erenler, R., Yilmaz, S., Aksit, H., Sen, O., Genc, N., Elmastas, M., & Demirtas, I. 2014. Antioxidant activities of chemical constituents isolated from Echinops orientalis Trauv. Records of Natural Products, 8(1), 32.'
- Eroğlu, A., Şifalı Bitkiler ve Tıbbi Nabevi, İstanbul-1980, İlim Yayınları
- Erol, A. Y. A. Z., & Alpsoy, H. C. (2007). Sarımsak (*Allium sativum*) ve geleneksel tedavide kullanımı. Türkiye Parazitoloji Dergisi, 31, 145-149.
- Ertop, M. H., & İncemehmetoğlu, E. (2022). Çam (Pinus spp.) Türlerinin ve Fraksiyonlarının Gıda Takviyesi ve Tıbbi Bitki Olarak Kullanım Olanakları. Journal of the Institute of Science and Technology, 12(1), 266-278.
- Hanalp, H. C. 2019. Streptozotosin İle Diyabet Oluşturulan Ratlarda Hanzabel (*Achillea Arabica*) Bitki Ekstraktının Antidiyabetik Ve Antioksidan Etkilerinin Araştırılması Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi 595092 No'lu YL tezi

- Hanalp, H., Kaptaner, B., & Doğan, A. 2021. Protective Effects of Lyophilized Ethanolic Extract of *Achillea arabica* Kotschy. on the Islet β Cells of Streptozotocin-Induced Diabetic Rats. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi, 24(4), 689-700.
- İlarslan, R., Çiçekli Bitkiler Sistematiği, Ankara-1999, Özel Yayın, 102 s.
- İncemehmetoğlu, E. (2021). Geleneksel çam kozalağı pekmezinin fizikokimyasal, biyoaktif ve fonksiyonel özelliklerinin araştırılması (Doctoral dissertation, Kastamonu Üniversitesi).
- İvanov, İ., İ., Şifalı Bitkilerle Tedavi Atlası(Resimli), İstanbul-1999, Pamuk Yayıncılık, 1. Baskı, 368 s.
- Karik Ü, Öztürk M. , Türkiye Dış Ticaretinde Tıbbi Ve Aromatik Bitkiler, Bahçe 38 (2): 21-31, 2009
- Kasımoğlu, A. 2013. (Ehmede DIRIHÎ) Ferhenga Naven Nebatan A Kurdî (Kürtçe bitki isimleri sözlüğü), Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü, İstanbul, 2013, s.1168
- Kaya, Ö. F., & Karataş, A. 2019. Şanlıurfa’da Yapılmış Floristik Çalışmalara Genel Bir Bakış. Bitlis Eren Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 8(4), 1572-1609.
- Keskin, M., & Severoğlu, Z. (2021). Türkiye Florası için Yeni bir *Persicaria* L. Taksonu ve İstanbul’un Polygonaceae Taksonlarının Taksonomik Durumu. Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi, 21(4), 764-775.
- Kırııcı, S. 2020. Tıbbi ve Aromatik bitkiler ders notu, Çukurova Üniversitesi. (https://abs.cu.edu.tr/Dokumanlar/2017/ZFS303/44768013_gida_tibbi_ve_aromatik_bitkiler1_ocak_2017.pdf)
- Koçtürk, M. ve ark, 2009. Türkiye’de Bitkisel İlaçlara Bakış, Ege Üniv. Ziraat Fak. Derg., 46 (3): 209-214

- Konak, M., Ateş M., & Şahan, Y. 2017. Yenilebilir yabani bitki *Gundelia tournefortii*'nin antioksidan özelliklerinin belirlenmesi. Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 31(2), 101-108.
- Murch, S. J., Alan, A. R., Cao, J., & Saxena, P. K. (2009). Melatonin and serotonin in flowers and fruits of *Datura metel* L. *Journal of Pineal Research*, 47(3), 277-283.
- Nenaah, G. E., 2014. Chemical composition, toxicity and growth inhibitory activities of essential oils of three *Achillea* species and their nano-emulsions against *Tribolium castaneum* (Herbst). *Industrial Crops and Products*, 53: 252-260
- Oğuz, F. ve Tepe, I. 2017 Yüksekova (Hakkâri) Yöresinde Halk Tababetinde Kullanılan Bitkiler ve Kullanım Alanları *Turkish Journal of Weed Science* 20(2), 28-37
- Ötnü, H. ve Akan, H. , Şanlıurfa'daki Eczanelerde ve Aktarlarda Fitoterapi Amaçlı Satılan Bitkiler, *KSÜ Tarım ve Doğa Derg* 23 (4): 947-965, 2020
- Özçelik, H. 2018. Türkiye'nin Siyahi Yediveren Güllerinin Tanıtımı, *KSÜ Tarım ve Doğa Derg* 21(3):407-423
- Özer, M., *Tabiat Eczanesi (Doğal Beslenme Sağlık Rehberi)*, İstanbul-2005, Bürde Yayınları
- Özsoy, E. D. (1957). *Boru Çiçeği ve Söyledikleri*. *Kebikeç*, 47(2), 83.
- Reece, J. B., Urry, L. A., Cain, M. L., Wasserman, S. A., Minorsky, P. V., & Jackson, R. B. 2011. Eds. *Campell Biology, unit ecology* (1188-1264).
- Riddle, J. M. 1986. *Dioscorides on pharmacy and medicine* (Vol. 3). University of Texas Press.
- Şahin F., E., & Akan, H. 2019. Tek Tek Dağları Milli Parkı (Şanlıurfa-Türkiye) eteklerindeki bazı köylerde etnobotanik bir çalışma. *Bağbahçe Bilim Dergisi*, 6(2), 64-94.
- Salih, A., Dr, *Gerçek Tıp*, İstanbul-2020, Yitik Şifa Yay, 42. Baskı, 432 s.

- Saraçoğlu, M., Sürücü, A., Koşar, İ., Taş, M. A., Aydoğdu, M., & Hatice, KARA 2014. Şanlıurfa ili Halfeti ilçesi topraklarının bazı özellikleri ve bitki besin elementi kapsamalarının belirlenmesi. Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Dergisi, 2(2), 38-45.
- Saya, Ö., Yapıcı Ü., İ., & Hoşgören, H. 2009. Kurtalan (Siirt) ilçesinin etnobotanik özellikleri. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, (12), 191-196.
- Sertkaya, M. ve Kaygan, E. , Çoban S., Çıkman E., 2015. GAP VII. Tarım Kongresi Poster Bildiri 28 Nisan-1 Mayıs 2015 Şanlıurfa syf:339
- Simpson, M.G 2012. Çeviri Editörü: Zeki Aytaç, Bitki Sistematigi, Nobel Yayınları, ISBN: 9786051333502, İstanbul. 2. Basımdan çeviri.740 s.
- SMH K. ve AAhad M. O.- G.. , The Role of Prophetic Medicines in the Treatment of COVID-19,2021 (URL: file:///C:/Users/pcx/Desktop/Anthemis%20hyalina.pdf),
- Sokat, Y. (2020). Canavar Otunun (*Orobancha gracilis* Sm.) Kekik Bitkisi ve Verimine Etkisi. Bahri Dağdaş Bitkisel Araştırma Dergisi, 9(2), 229-236.
- Susan, J. Murch ve ark. Melatonin and serotonin in flowers and fruits of *Datura metel* L. J. Pineal Res. 2009; 47:277–283,(URL: 2022, http://www.esalq.usp.br/lepse/imgs/conteudo_thumb/Melatonin-and-serotonin-in-flowers-and-fruits-of-Datura-metel-L-1.pdf),
- Tanker, N. ve Ark., Farmasötik Botanik, Ankara – 2007, Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları, Yayın No:93, 434 s.
- Tarım ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Biyolojik Çeşitlilik Daire Başkanlığı Biyoteknoloji Şube Müdürlüğü. Henüz yayınlanmamış ”Biyolojik Çeşitliliğe Dayalı Geleneksel Bilginin Kayıt Altına Alınması Projesi (2017-2023 (gerekli çalışmalar tamamlanmaya müteakip))”
- Taştekin, N. H. (2022). Halk İlacı Olarak Kullanılan *Peganum harmala* L.(Üzerlik) Tohumları Üzerinde İlaç Hammaddesi Yönünden Araştırmalar.

- Tübives: (Türkiye bitkileri veri sistemi) URL:
<http://194.27.225.161/yasin/tubives/index.php>
- Ulaşlı M. ve, Gurses S, Bayraktar, R, Yumrutas, O, Oztuzcu, S, Igci, M, Igci, Y. Z, Cakmak, E. A, Arslan, A., *Nigella sativa* (Ns), *Anthemis hyalina* (Ah) ve *Citrus sinensis* (Cs) ekstraktlarının koronavirüs replikasyonu ve TRP gen ailesinin ifadesi üzerindeki etkileri, URL:
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24413991/>, 2004
- Üremiş, İ., & Arslan, M. (2021). Bitki Özütlерinin Domateste Mavi Çiçekli Canavar Otu (*Orobanchе ramosa* L.)’nun Büyüme ve Gelişimine Etkileri. *Turkish Journal of Weed Science*, 24(2), 64-82.
- Yalçın, S., Akan H., & Çakılcioglu, U. 2021. Suruç ilçesindeki (Şanlıurfa-Türkiye) aktarlarda satılan şifalı bitkiler. *International Journal of Nature and Life Sciences*, 5(1), 40-51.

ÖZGEÇMİŞ

İbrahim Halil CANPOLAT, İlkokulu kendi köyünde, Ortaokul ve Lise öğrenimini Adana’da tamamladıktan sonra 1999 yılında Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü’nde lisans öğrenimini tamamlayarak mezun oldu. 1999 yılından bu yana bir kısmı özel eğitim kurumları olmak üzere halen Milli Eğitim bünyesinde öğretmenlik yapmaktadır.

EKLER

Ek-1: Anket: Oğuz ve Tepe (2017).nin çalışmasından alınarak uyarlanmıştır.

Sıra No:	
BİTKİSEL HALK İLAÇLARI ANKET FORMU	
Araştırma yören (Köy/Mezra):	
Tarih:	
Görüşülen kişi:	Yaşı:
Kiřinin adresi ve telefonu:	
1. Bitkinin bilimsel ismi:	
2. Bitkinin Türkçe ismi:	
3. Bitkinin yöresel ismi:	
4. Bitkinin kullanım alanı:	☐ İnsan sağılığı ☐ Hayvan sağılığı
5. Yaş grubu:	☐ Bebek ☐ Çocuk ☐ Yetiřkin
6. Cinsiyet:	☐ Erkek ☐ Kadın
7. Bitkinin tedavideki kullanılış amacı:	
8. Bitkinin kullanımı:	☐ Tek başına ☐ Karışım halinde
9. Bitki nereden/hangi ayda toplanır:	
10. Bitkinin kullanılan kısmı:	
11. Kullanılış/Hazırlanılış yöntemi: ☐ Doğrudan ☐ İnfüzyon (demleme) ☐ Dekoksiyon	
☐ Lapa (katkı maddeleri.....)	
☐ Yakı (katkı maddeleri.....)	
☐ Diğeri: (.....)	
12. Kullanılış şekli: ☐ Dâhilen ☐ Haricen ☐ Diğeri: .	
13. Kullanım dozu / ölçüsü:	
14. Kullanım zamanı A. ☐ Aç karnına ☐ Tok karnına	
B. ☐ Sabah ☐ Öğle ☐ Akřam	
15. Kullanım süresi: ☐ ... Gün ☐ ... Hafta ☐ İyileşinceye kadar	
16. Etkisi: ☐ Etkisiz ☐ Az etkili ☐ Orta etkili ☐ Çok etkili ☐ Tam (kesin) etkili	
17. Yan etki: ☐ Yok ☐ Çok az ☐ Orta derecede ☐ Çok ☐ Öldürücü	
(açıklayınız.....)	
18. Bitkinin tedavi dışında kullanılış amacı:	
19. Bu bilgileri kimden/kimlerden öğrenmiř:	
20. Diğeri bilgiler:	

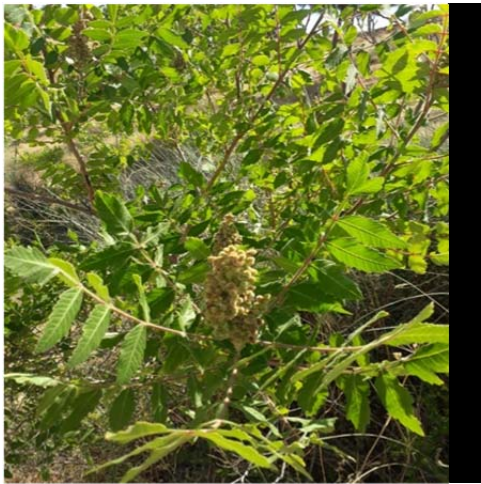
Ek-2. Bitki Görselleri: Fotoęraflar yöreye ait olup tarafımdan çekilmiřtir

Teucrium polium (acı yavşan, meryem otu)

Abelmoschus esculentus (Bamya)

Rhus coriaria (sumak)

Sumak hasadı

Crataegus monogyna(Alıç,)

Hypericum triquetrifolium (Sarı Kantaron)

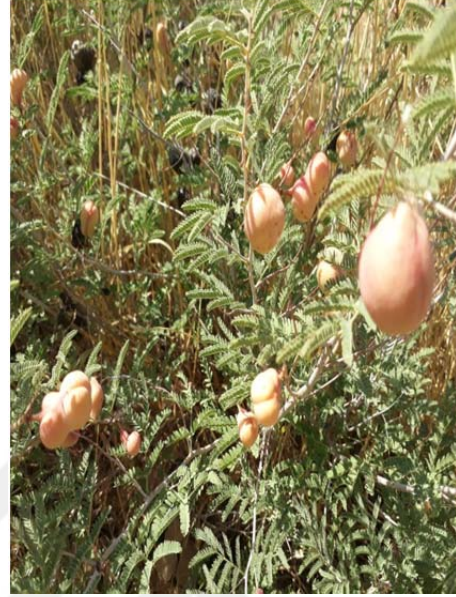
Rosmarinus officinalis(Biberiye)

Juglans regia(Ceviz)

Prosopis farcta (Çeti Otu)

Prosopis farcta meyveleri

Tribulus terrestris.(Çoban Çökerten)

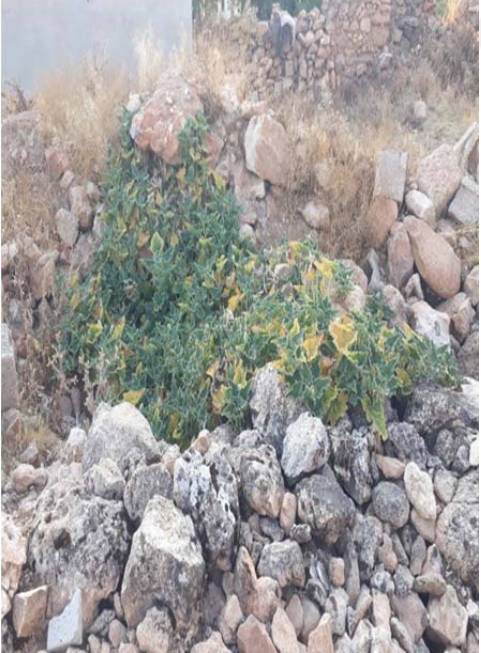
Onopordum carduchorum(Dağ Enginarı,)

Euphorbia rigida (Deve Sütlegeni)

Rumex crispus. (Labada, Evelik)

Ecballium elaterium (Eşek hıyarı)

Ecballium elaterium. meyveleri

Biarum carduchorum(Gardi otu, yılan yastığı) *Echinops orientalis* .(Dağ şekeri)

Chrozophora tinctoria(Siğil otu)

Urtica urens(Isırgan Otu)

Eryngium campeshe (Gillı Otu)

Alcea striata (Hatmi)

Crepis kotschyana (Çekem Otu)

Silene colorata (Kum nakılı ,gulam otu)

Silene colorata kurutulmuş hali

Morus nigra(Kara Dut)

Paliurus spinai(Kara Çalı)

Sorghum halopense .(Karuş)

Clinopodium insulare(Ada fesleğeni)

Capparis spinosa (Keber)

Ocimum basilicum(Reyhan, tatlı fesleğen)

Gundelia tournefortii(Kenger)

Cerasus avium (Kiraz)

Thymus kotschyanus(Kekik, yalancı zahter)

Verbascum sinuatum(Masucang)

Clinopodium insulare(Ada fesleğeni)

Origanum syriacum L.(Merdevşe,Mercan)

Plantago major (Sinir otu, gihayi gemari)

Glycyrrhiza glabra Meyan)

Meyan şerbetinin yapıldığı Kök kısımları

Mentha Piperita(Nane)

Thymbra spicata (zahter)

Peganum harmala (Üzerlik) ve Üzerlik tohumlarından yapılan süs(Çakallı köyü)

Ballota larendana (kılı nemnem, gihayi zınara)

Portulaca oleracea (semiz otu, soğukluk)

Quercus brantii (Meşe Palamudu)

Carlina oligocephal (Domuz dikeneni)

Hypericum triquetrifolium (sarı kantaron)

Achillea arabica (Hanzabel, sarı civanperçemi)

Ruta graveolens (Sedef otu)

Ek-3 Çalışma Alanı Bazı Görselleri:

Rosa odorata (Karagölün kurutulmuş hali) Halfeti İlçe Tarım Müdürlüğü Karagöl serası(Yeşilözen Köyü)

Macunlu külünce mezarası: Bir köylünün şifa için topladığı otlar

Kalkan Köyü

Çakallı Köyü

Kınık Köyü

Hilalli Köyü(kunefirg)

Hypericum triquetrifolium elde edilen kantaron yağı (Külinçe mezrası)

Yukarı Göklü Kasabası

Yukarı Göklü Kasabası (Aktar Fahri)

Pistacia vera (Antep Fıstığı)

Aktarlarda satılan yöresel ürünler